

ARGES

Editori:
Consiliul Local Pitești
Primăria Municipiului
Pitești
Centrul Cultural
Pitești

Revistă de cultură fondată în 1966 ● Serie nouă
■ Anul XXV (LIX) ■ Nr. 9 (519) ■ Septembrie 2025 ■ 5 lei ■

Apare sub egida
Uniunii Scriitorilor
din România

HENRY DE TOULOUSE LAUTREC - Portretul Suzannei Valadon (1885)

*t o a m n a
prozatorilor*

**Simona-Grazia Dima
Radu Aldulescu
Marian Drumur**

p. 15-18

Ceremonialul promenadei pe Strada Mare

Gabriela Adameșteanu rămâne o scriitoare de referință în literatura română contemporană, apreciată, prin calitatea scriiturii sale literare, pentru romanele cu un impact major asupra cititorilor. Dintre volumele sale, romanul de debut *Drumul egal al fiecărei zile* (1975) rămâne una din cărțile cele mai citite și prețuite deopotrivă de critică, dar și de publicul larg. Spațiu al claustrării provinciale, servind drept decor al vieții unor descendenți ai burgheziei interbelice, împinși spre eșecul existențialist și marginalizarea socială sub teroarea regimului comunist, orașul Pitești apare în carte ca loc în care Letiția Branea își petrece anii adolescenței. Odată cu fascinația cu care contemplă priveliștile însoțite din jurul așezării, teritoriul epic al romanului se descoperă ca un *topos* al plenitudinii și reveriei arcadice, ilustrat prin frumusețea dealurilor cu vii de peste Argeș. Toată această oază de armonie și liniște din jurul orașului se prelungește în atmosfera calmă și nepăsătoare care domnește pe străzile urbei. În ciuda vremurilor noi care se aștern cu brutalitate, Piteștiul își păstrează neschimbată imaginea dintotdeauna în ochii localnicii: „Din când în când vedeam prin geam culoarea schimbată a anotimpului pe dealurile din spatele orașului și, în diminețile foarte senine de primăvară, contururile roz ale munților depărtați pierind, inconsistente și neverosimile ca norii cirrus, în căldura precisă a amiezii. (...) Acolo, pe dealurile acoperite de pădurile rare și albastre, se termina orașul, despăcat la mijloc de bulevardul cu salcâmi rotunjiți în fiecare vară, cu străzile lui prăfoase coborând în pantă până la albia bolovănoasă a râului, cu zidurile cojite ale caselor și balcoanelor coșcovite, curțile lungi cu patru, cinci, șase familii și cazarma din subsolul căreia mă fluierau soldații, nervura complicată a trotuarelor roase de pași, Strada Mare și cele două licee, adică tot ceea ce mi-era dat să știu, cu familiaritatea obosită a propriului corp.”

Detășată de firul narativ, lectura unor asemenea pasaje nici nu ar putea lăsa mărturie intrării așezării într-o eră nouă, după felul cum atmosfera și locurile par fixate în ordinea lor firească, dintotdeauna. De aceea, emoțiile, amintirile, restaurările pline de dulce mister ale trecutului intim par niște crâmpie dintr-un vis halucinatoriu, unde totul e incremenit și nimic nu devine: „De multe ori, seara, mergeam cu unchiul Ion în piață și întârziam în hala care răsună imens de vocile celor de la cozi, de izbiturile bufnite ale toporiștilor în butucii scrijelăți cu sânge și de plesnetul lipicios al bucăților de carne pe teigheaua învelită în tinichea slinoasă. Când se sfârșea vara, rătăceam interminabil printre mormanele de pepeni dungați din dosul pieții, acolo unde orașul se precipita dintr-odată, brusc, spre râu, cu străduțe sugrumate de dughene încă particulare, etalând în geamurile prăfuite lumânări de toate mărimile, plăpumițe strident lucioase, albastre și roz, articole de fierărie sau haine de închiriat pentru nunți. (...) Traversam orașul în lumina încetinită a duminicii. Casele zumzăiau ascuns de oameni și din când în când ne ajungea zgomotul surd al bătătoarelor de covoare. Pândeam cu un ochi conspirativ Strada Mare, incremenită între obloanele lăsate, și grupurile de liceeni gălăgioși din dreptul cinematografului mare. (...) După vilele patinate ale vechiului cartier bun al orașului, casele se tot piperniceau, pierzându-se între livezi deluroase cu prune smochinite și negre. Soarele ca de vară îmi pulsa rar în sânge toropeala duminicii.”

Dintre toate mediile prin care se perindă tânăra eroină, Strada Mare se detașează net ca una dintre zonele distincte ale universului romanesc. Pe vechea arteră orașenească, semnele noilor timpuri își fac deja simțită prezența, odată cu apariția librăriei „Cartea Rusă” sau a cinematografulor „Muncitorul” și „Vremuri noi”. Artera centrală a orașului este unul din cele mai interesante locuri piteștene, atât ca spațiu de vialegiatură, cât mai ales prin vibrația aparte păstrată în atmosfera sa cotidiană. Rămâne memorabil, în acest sens,

tabloul în care descrie zarva vieții multicolore și agitate întâlnite adesea în străbaterea ei. Gabriela Adameșteanu creionează în detaliu felul de a se plimba al piteștenilor, aidoma unui slalom ordonat pe două sensuri, ca și cum ar fi dominați de un spirit de paradă, și nelăsându-se cuprinși de amăgirea unei rutine cu gust de plictis. Are sentimentul oficerii neîntrerupte a unui ritual ce ascultă de impulsuri originare, impenetrabile. Pe Strada Mare piteștenii de toate vârstele se plimbă în două mari șiruri, parcurgând-o schematic de la un cap la altul, într-un dus-întors condus de automatisme. Cu mic cu mare, cu toții aleg să se desfășoare și să-și poarte pașii pe aici. De fapt, pentru majoritatea o plimbare pe populara arteră a devenit de mult un *modus vivendi* citadin, transformându-se într-un formidabil eveniment social; cu siguranță că tot acest protocol prin care se manifestau oamenii aici se păstrase încă din interbelic, ba chiar cu mult înainte, încă din veacul anterior, de la primele semne ale emancipării moderne a așezării: „Stăteam în capul Străzii Mari, așteptând să-i zăresc pe Mihai sau pe Jeni. Oamenii înaintau încet, atenți să nu-i calce pe cei de dinainte: două șiruri perfect paralele, ca două benzi rulante, fiecare rotindu-se în sens invers. Salutând, se căutau cu ochi exersați și-și făceau semne discrete. Dacă ai fi ascultat atent, ai fi auzit, ridicându-se surd, zgomotul înăbușit al sutelor de picioare. Între ei, perechile și fetele se țineau de braț și grupurile de băieți înaintau dezordonat, cu țigările, ostentativ, în mână. La marginea Străzii se opreau și o luau de la capăt. Cu aceeași mișcare, rotită la dreapta, se învârtea șirul întreg, fără să deznoadă brațele, și atunci îi arătau încă o dată rochiile și pantofii noi și fețele, odihnite de gânduri. Treceau iar pe lângă firmele de stat atârinate deasupra încăperilor neluminoase, cu dușumelele înnegrite de motorină; erau două colțuri unde fetele grăbeau pasul, bănuind sau chiar auzind comentarii indiscrete. Acolo, proptiți de barele magazinului Metal-Casnica și de fosta librărie Cartea Rusă, fumau băieții care nu intraseră de un an sau doi la facultate... Sau fuseseră dați afară?! Zvonuri confuze despre ceea ce nu trebuie să faci ca să nu-ți strici viața ajunseseră atât de șterse până la mine, încât nu mă interesau băieții de la bara librăriei. Pe urmă, aproape la rând, veneau cele două cinematografe, Muncitorul și Vremuri Noi, de unde ieșeau la orele șapte și nouă, aglomerând dintr-odată promenada, cu fețele lucind de transpirație și lacrimi și cu ochii buimaci, cupluri mai vârstnice, perechi de liceeni și nenumărați puști, cu uniforme de pătate de varul pereților.”

Așa înaintau șirurile spre cele două capete ale Străzii Mari: unul se proptea în mesele lungi din piață, neliniștit de goale la ora asta de duminică seara, printre hârtii azvârlite, frunze veștede de salată și bălți crescute în adâncitura trotuarului și colorate de albastrul tare al reclamei magazinului universal, prima clădire nouă a orașului. Celălalt se izbea în tăcere, peste capetele plimbăreților, în peretele rotund al cerului, pe care nuanțele apusului patetic se ștergeau neobservat, până la culoarea impersonală a serii.”

Farmecul subtil-contradictoriu cu care se plimbă tinerii, elevii de liceu sau domni de altădată într-o lume proletarizată este impregnat de un soi de cinematografism și pare apropiat de poetica realismului magic a romanului sud-american. Aceste treceri și tot acest dus-întors ritualic seamănă cu o intruziune a fantasticului în viața reală. În realitatea-irealitatea pe care o străbat, trecătorii de pe Strada Mare trăiesc într-o atemporalitate, într-un prezent incremenit, într-un etern acum, în care nimeni nu sesizează cu adevărat ce a însemnat trecerea istorică de la interbelic la comunism. Ca un veritabil creator, Gabriela Adameșteanu dă naștere, prin descrierea habitudinii lor cotidiene, unei lumi aparte, unei mitologii, unui spațiu imaginar inconfundabil.

FLORIN CHIVOCI

Calinic Argeșeanul

Din frumusețea lumii văzute

Pământul ca un smarald uriaș

O minte disciplinată are menirea clară de a ști cine este Adevărul și se va lumina în lucrarea ei!

Ca să stai la masa europeană și să nu verși castronul cu ciorbă în capul vecinului este o treabă de educație. Dar nu numai atât. Priceperea și delicatețea, mai ales, sunt cele două coordonate sau drumul, bine delimitat, pe care trebuie să mergem. Și aceasta nu de dragul de a face parte dintr-o structură oarecare.

Să te lauzi cu Crucea Domnului și să spui că ai reușit cele două performanțe, care duc pe calea mântuirii: lumea în care trăim să fie răstignită pentru noi, nemaivând nicio putere de înrobire și ispitire asupra noastră și, mai mult, chiar răstignirea noastră pentru lume, adică orice ar fi să nu ne ispitim și să nu ne lăsăm pradă niciunui păcat în acest veac prădător de sfințenie și cumsecădenie, este cu adevărat o chemare și o binecuvântare a lui Dumnezeu.

Noi suntem lucrarea lui Dumnezeu, toți, și Dumnezeu a cheltuit, a risipit cu noi. Dar poate că am risipit noi darul lui Dumnezeu. Dumnezeu a fost cel care a avut atâta grijă de noi când ne-a creat, când Iisus ne-a răscumpărat și Duhul Sfânt ne poartă de grijă mereu.

Am pierdut mulți prieteni, dar prietenia lui Iisus o mai avem? Doar aceasta rămâne de-a pururi!

Crezând în Învierea Domnului nostru Iisus Hristos, credem în răscumpărarea și învierea noastră. „Hristos a Înviat!” așa cum ne salutăm noi când ne întâlnim unii cu alții, înseamnă mărturisirea de peste două mii de ani a credinței nestrămutate în Iisus Hristos, Fiul lui Dumnezeu și Fiul Omului.

Ce ne-am face noi fără Iisus Hristos, cel Înviat din tenebrele morții? Munca noastră și mâncarea ar avea gust sălcu, cugetarea și spiritul de jertfă ar fi atinse de țepușa zădărniceii, iar idealurile noastre prăbușite în genune.

Așezați în Universul străluminat de privirea lui Dumnezeu, ne facem pentru o vreme căsuță trecătoare în frumusețea cea îmbietoare a lumii văzute, Pământul, acest smarald uriaș, proprietatea de drept a lui Dumnezeu. Fiecare zidire a fost gândirea lui Dumnezeu și când a binevoit El, s-a întrupat în chipul pe care-l vedem astăzi.

Hotărât: trebuie să moară cuvintele urâte, ca să trăiască oamenii!

Vom primi, desigur, tot atâta iubire și iertare de la Dumnezeu, cât am avut și noi bunăvoință iertătoare pentru aproapele nostru, care are și el nevoie de un strop de bucurie, ca și noi. Doar dăruind, vom dobândi mântuirea de la Dumnezeu!

Calinic Argeșeanul

„Cărțile umanizează”

■ Mutația prezentului în trecut, nu doar a trecutului în prezent. Trecutul, un soi de artă a timpului.

■ Nemulțumit de sine ca și cum ar fi nemulțumit de lume, nemulțumit de lume ca și cum ar fi nemulțumit de sine.

■ Senectute. Tot mai multe clipe nu mai rulează. Se opresc ostentativ, capătă ponderea obstinată a unor pietre. Sfidând finalul ori premergându-l?

■ „Un trecut fericit a cărui amintire ar putea să mă facă fericit; un prezent în care nimic nu mă bucură sau interesează, dacă ar fi să visez la ipoteza unui viitor diferit de acest prezent, care să poată avea un alt trecut decât acesta – iată cum îmi zac viața, spectru conștient al unui paradis în care n-am ajuns niciodată, cadavru-născut al speranțelor ce se vor naște” (Fernando Pessoa).

■ Lingușitorul e reprobabil inclusiv prin faptul că poate pune la îndoială condiția elogiului sincer.

■ Senectute. Treptat, Destinul își pierde condiția de mister devenind însăși existența pe care și-o asumă, desfășurare de fapte din ce în ce mai anoste.

■ Te cauți spre a te exprima, te exprimi spre a te căuta.

■ A.E.: „X e din păcate socotit prea puțin important spre a vorbi despre lucruri importante. Obstacolul, nu tocmai rar, al conveniențelor, mai stânjenitor decât pare.

■ Contactele cu lumea, acum aproape nule. Cărțile se umanizează, capătă aerul unor interlocutori.

■ „Despre o mulțime de lucruri nu poți sta de vorbă decât cu Dumnezeu” (Goethe).

■ „Munca în filosofie – ca și adesea munca în arhitectură – este propriu-zis o muncă asupra propriei ființe. Asupra propriei concepții. Asupra modului cum vedem lucrurile. (Și asupra a ceea ce cerem de la ele.) Filosoful ajunge cu ușurință în situația unui director nepriceput care, în loc să-și facă treaba sa și să supravegheze ca angajații săi să-și facă munca așa cum trebuie, ia asupra lui munca lor și se vede astfel într-o bună zi împovărat cu muncă străină în timp ce angajații se uită la el și-l critică” (Wittgenstein).

■ Senectute. Bucuria de a-ți reaminti un nume după zile de căutare. Memoria vizuală care încă mai rezistă îți înfățișează o puzderie de chipuri anonime.

■ În continuare ostatic al unui țel, suportându-i tot mai greu presiunea.

■ „Exagerarea: minciuna oamenilor cinstiți” (Joseph de Maistre).

■ Dimineată. Magie a unei zile care nu se va confirma.

■ Scriptor. Se deconstruiește în fragmente pentru a putea dobândi un suflu unitar al producției sale. Fragmente în care adesea apare un reflex spontan al întregului.

■ Senectute. Cum ar fi să-ți dai seama că te poți părași efectiv pe tine însuși dacă n-ar exista somnul?

■ „E făurită o întregă lume a crizei: filosofie a crizei, teologie a crizei. Cel mai mult mi-ar plăcea dacă am putea sili să intre în această lume a crizei și natura. O întregă lume trebuie să fie în criză, fiindcă doar atunci când criza individului e doar o parte din criza întregii lumi criza individului e legitimată” (Max Picard).

■ Subînțelesuri textuale precum niște rădăcini delicate pe care nu te înduri să le smulgi din țărână.

■ „Când îl căutam pe Dumnezeu, El este foarte aproape de noi. Să îndrăznim” (Calinic Argeșeanul).

■ Scriptor. E prea simplu pentru a fi adevărat, e prea simplu pentru a nu fi adevărat.

■ „Se pare că România ocupă din nou ultimul loc în Europa la capitolul cărți citite. Potrivit măsurătorilor efectuate de Eurostat, Luxemburg, Danemarca și Estonia sunt țările în care se citește cel mai mult în Europa, iar la antipod se află Italia, Cipru și România. Un fel

de țări inteligente friguroase și ploioase vs. țări calde și proaste. Se vede că paste și aperolul, la fel ca mic și berea, nu se împacă cu lectura și, la urma urmei, vorba ministrului responsabil «nu-i poți forța pe oameni să citească» - dacă nu vor, nu vor.” (Dilema, 2024).

■ Dezolări de altădată revizuite, într-o altă montură, în prezent respirabile. Efectul regenerativ al amintirilor.

■ O ambiție explozivă: vanitatea. Schijele ei pot răni.

■ A.E.: „Editarea cărților în România a intrat într-o criză pe care nu ne-am fi putut-o imagina. Prevăd că în curând tirajul lor nu va atinge mai mult de cinci exemplare. Din grațitudinea editorului, un exemplar va reveni autorului, iar celelalte, întrucât librăriile nu vor mai exista, vor avea șansa de a deveni obiecte de muzeu”.

■ Am avut o stare de „bine” relativ, înainte de-a începe să scriu un articol care mi s-a părut satisfăcător. În schimb, la terminarea acestuia, o indispoziție, o cădere într-un gol inexplicabil. Semn oare al împrejurarării că o datorie imprecizabilă rămâne încă neîmplinită? Că ar putea rămâne astfel pentru totdeauna? Simțământ de damnat al scrisului?

■ Satisfacția brută pe care o poți avea săvârșind un gest convențional, satisfacția subtilă pe care o poți avea evitându-l.

■ „La început sioniștii și legionarii, țărani și intelectuali, liberalii și cuziștii, comuniștii și social-democrații, cartiștii și antonescienii se adulmecau neîncrezători și se priveau mirați. Cum de poți fi Persan? Până la urmă rodajul conviețuirii scoate din uz ochelarii ca dipotrie de îngustare, începi să constăți că o anumită doză de dreptate e în și la fiștecare și că se prea poate întâmpla să fii Persan” (Nicolae Steinhardt).

■ Destinul mut ca un Sfinx. Noi suntem cei ce riscăm a vorbi în numele său.

■ Sub unghiul frumuseții, o idee pălind.

■ „În raiul comunist al lui Kim Jong-un, prietenul lui Putin, este interzisă purtarea ochelarilor de soare și băutul vinului din pahare cu picior, obiceiuri decadente, imperialiste provenite din Sud” (Dilema, 2024). Îmi aduc aminte că și la noi, în anii '50, ochelarii de soare erau socotiți ca un produs al regimului burghezo-moșieresc...

■ Introspectiv, adică încercând a alcătui un rechizitoriu implacabil propriei persoane.

■ „În politică, prostia nu e un handicap” (Napoleon).

■ Poți greși din rea intenție, neatenție, slăbiciune, spaimă. Greșeala se încarcă de cauzalitatea sa.

■ Scriptor. A purta o povară aidoma unui ornament.

■ O eroare poate constitui un stimulent dacă e depășită. Indică indirect o soluție favorabilă.

■ „Familia regală britanică are o avere estimată la aproximativ 88 de miliarde de dolari, însă aceasta pălește în comparație cu cea mai bogată familie regală din lume. Este vorba despre Dinastia Saud sau Casa Saud, familia regală care conduce Arabia Saudită. Aceasta are o avere impresionantă, estimată la 1,4 trilioane de dolari. Prin comparație, cel mai bogat om din lume, Elon Musk, deține o avere de 304 miliarde de dolari, iar fostul filantrop Bill Gates are o avere de 105 miliarde de dolari conform tabloidului britanic *Mirror*. Casa regală Saud îi întrece cu brio” (Click, 2024).

■ Atenție. Lingușitorul e un individ prea posibil cu multiple fețe ale imoralității. Practica lingușirii reprezintă o probă a unui întreg deficitar.

■ Dintr-un autor japonez: „Poetul culege particule de Neant aidoma unei albine care trece din floare în floare”.

■ Viciul la care ne îndeamnă lectura: pastșa. Crima la care ne îndeamnă lectura: plagiatul.

■ Spiritul critic apără textul estetic de stagnare, îl eliberează înfățișându-i propriile perspective, derivații, posibilități, nuanțe. Totodată îl pune în fața unei oglinzi în care își poate măsura chipul pe fundalul lumii.

■ „Sunt unele păcate de natură degradantă dar subtilă, care ar aduce cu păcatul celui ce s-ar privi în oglindă, prin gând” (Monseniorul Vladimir Ghika).

■ A.E.: „A crede în Dumnezeu nu constituie oare forma cea mai constrictivă de a crede în tine însuși?”

■ „Un avantaj al călătoriilor în ținuturi noi este depășirea prevestirii rele. Locurile noi nu se încadrează în înțeleșuri vechi. Pentru o clipă simți că te deschizi cu adevărat. Propria-ți viață și toate poveștile trecute, totul plin ochi, sufocat de înțeles, rămâne deodată în urma ta, de parcă ai fi dat-o cuiva în păstrare și în timp ce ea zace acolo liniștită se petrec o serie de lucruri nedeslușite: noul” (Elias Canetti).

■ Senectutea înclină frecvent spre o simplificare a spiritului corespondentă simplificării ființei fizice. În defavoarea sau în favoarea spiritului?

■ Ironia specific galică menită pesemne a tempera patetismul galic, specific la rândul său.

■ „Omul, un animal complicat, mincinos, artificial și impenetrabil, înfricoșător pentru celelalte animale nu atât prin forță, cât prin viclenie și istețime, a inventat conștiința curată spre a se bucura în fine de *simplitatea* sufletului său; iar întreaga morală este o prelungită și îndrăzneată falsificare, grație căreia contemplarea sufletului poate deveni cu adevărat sursa desfătării noastre. Din acest punct de vedere, în conceptul de «artă» își găsesc locul, pesemne, mult mai multe lucruri decât se crede îndeobște” (Nietzsche).

■ Visuri scurgându-se în absolut cum râurile în mare.

■ O laudă excesivă, caricaturală fiind, poate deveni mai defavorabilă persoanei căreia i se aplică decât o contestație.

■ „În realitate, poetul e întotdeauna mic și mai slab decât media în societate. De aceea el simte greul existenței pământeste cu mai mare intensitate, mai puternic decât orice alt om. Căutarea sa este pentru el personal un țipăt” (Kafka).

■ A.E.: „De câte ori să ne mai dăm seama? Persoanele cu funcții nu întârzie a-și manifesta disfuncții ale comportamentului. O funcție să fie, disfuncția vine fără nici o dificultate.”

■ Senectute. Întâlnești acum în țară statui cu care ai stat de vorbă: Blaga, Arghezi, Corneliu Coposu...

■ Se cuvine să-ți amintești. Ce? Orice.

■ „Vanitatea până la urmă, aidoma unui joc de noroc” (S. J. Lec).

■ A.E.: „A fi scriitor înseamnă a trăi dezamăgirea vieții.” Și amăgirea în ce constă? „În propriul ei text.”

■ Cu un prieten poți sta de vorbă interminabil, cu un amic apar momente în care nu mai aveți ce să vă spuneți.

■ „Starea de nesigurantă, de căutare oarbă durează. Se ivește din nou problema pusă de atâtea ori: nu-ți dai seama că trăiești deoarece cauți tema cea nouă și treci peste zile și peste lucruri năuc. Când vei fi reînceput să scrii, te vei gândi numai la scris. Atunci, când mai trăiești? când mai atingi fondul lucrurilor? Ești mereu distras de munca ta. Vei ajunge la capătul zilelor tale fără să-ți dai seama de asta.” (Cesare Pavese).

■ Cauți răspunsuri, dar le primești la alte întrebări decât cele pe care le-ai pus.

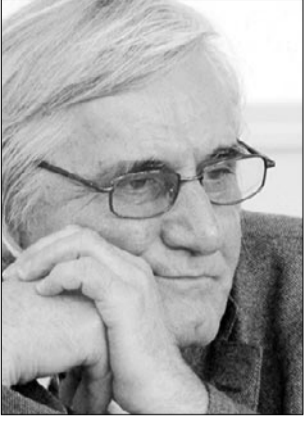
■ Visul nocturn: „o transcendență populară” (dintr-un film).

■ Scrii productiv despre un autor dacă presupui că acesta te va citi empatic. Dar în situația opusă? Cu justețe afirma Jünger că n-ar trebui să scrii despre un autor care te-a dezamăgit ca persoană.

Scriptor. Se deconstruiește în fragmente pentru a putea dobândi un suflu unitar al producției sale. Fragmente în care adesea apare un reflex spontan al întregului.

jurnal de idei

Nicolae Oprea

Pe fondul unei tragedii familiale și al bolii necruțătoare, Gabriel Coșoveanu a trecut în neființă înainte să împlinească 62 de ani (6 august 2025). A debutat editorial în 1999 – după colaborări intense la Ziua literară, România literară, Ramuri, Mozaicul – cu volumul O generație pierdută? în 1999. Urmat, în ritm susținut, de cărți de sinteză precum Vocile canonului (2000), Libertățile escortei critice (2003), Lecturi transversale (2007) și Discursul critic integrator (2009).

Criticul literar plecat înainte de vreme

Născut la Craiova în 16 octombrie 1963, Gabriel Coșoveanu s-a dedicat carierei universitare la Literale craiovene, fiind promovat până la funcția de decan. Energic de felul său, s-a implicat deopotrivă în viața literară și, implicit, a Uniunii Scriitorilor. A condus multă vreme Filiala Craiova a U.S.R., dar și revista-fanion a filialei. Pe fondul unei tragedii familiale și al bolii necruțătoare a trecut în neființă înainte să împlinească 62 de ani (6 august 2025). A debutat editorial în 1999 – după colaborări intense la *Ziua literară*, *România literară*, *Ramuri*, *Mozaicul* – cu volumul *O generație pierdută?* în 1999. Urmat, în ritm susținut, de cărți de sinteză precum *Vocile canonului* (2000), *Libertățile escortei critice* (2003), *Lecturi transversale* (2007) și *Discursul critic integrator* (2009).

Colegul meu de rubrică - de la *Ziua literară* din anii 2002-2003 -, Gabriel Coșoveanu, dovedindu-se un prob și laborios cronicar literar, a publicat câteva volume temeinice despre canonul estetic și strategii de lectură, demonstrând o reală vocație a definirii metodologice și predispoziție spre viziunea sintetică. Într-o carte de acest gen, *Libertățile escortei critice*, el își revalorifică experiența foiletonistică, calitățile hermeneutice, dar și apetența teoretică constantă. Și începe prin a-și contura crezul de critic ieșit din immanent, care nu acceptă nici retorica stilului "meșteșugit", nici proliferarea ideologiei găunoase în detrimentul adevărului. *Argumentul* liminar, așezat sub semnul unei replici memorabile din *Apărarea lui Socrate* („nu veți auzi vorbe înfrumusețate și împodobite cu întorsături meșteșugite și cuvinte alese...”), pune în discuție o problemă veche, cum se vede, a relației dintre talentul și caracterul scriitorului. În urma unor "relecturi" din Gadamer (*Adevăr și metodă*) și Andrei Pleșu (*Minima moralia*) mai ales, se vorbește aici despre „Adevărul unic, definibil în termenii moralei”. Pornind de la aserțiunea filosofului din urmă, după care nu există talent fără "convingeri și preocupări înalte", G. Coșoveanu dezvoltă ideea, convins de justetea ei: „Așadar, preocupările înalte conțin presimțirea absolutului, intuirea capodoperei, șfiala în fața vieții consecvente întru bine care se transformă, prin sublimare, în artă. Scopul hermeneuticii chiar este adevărul, și nu ticluirea cu care, meschin, să te mândrești”.

„A fi critic nu e nicidecum doar o provocare de tip estetic” – conchide autorul *Argumentului* –, întrucât actul critic presupune conjugarea criteriilor: „problema estetică ajungând pe picior de egalitate cu problema fenomenologică a existenței și cu problema ontologică a eului”. Conjugarea acestor parametri axiologici este vizată/realizată în esență de Gabriel Coșoveanu în demersul său, adăugând

necesitatea evadării din *immanentismul critic*: „A edifica, și nu a deruta alegru, prin "ticluire", iată vectorul moralei criticului. Nu de euforcii "meșteșugirii" ducem lipsă”. Atare teză va fi reluată ostentativ – cu evidenta miză didactică a universitarului – în prima secțiune propriuzisă a volumului, cu argumente adăugite după Gadamer și Allan Bloom: „În absența unei componente transestetice, din zona eticului, care să dea greutate unor ierarhii, unei autorități, unui, în sfârșit, canon, procesul *dezvrăjirii* lumii, la care asistăm, mai mult sau mai puțin îngrijorați, riscă să semene cu reprezentarea unei povești « told by an idiot, full of sound and fury, signifying nothing »». Pentru semnificație și pentru ierarhie sunt concepute aceste rânduri, pentru ideea de talent înțeles ca responsabilitate”. Pe baza surselor, sunt definite *apăsate cărțile grave* care "demască" literatura întemeiată pe "talentul fără dragoste de adevăr". Pentru a încheia, ciudat, doar prezumtiv, conturul opțiunii etic-estetice a criticului-profesor: „A fi, astăzi, critic, sau profesor de literatură, (ori ambele) nu mai reprezintă, îmi pare, doar o provocare de ordin estetic”.

Secțiunea proiectată ca nucleu al cărții este *Cultura română – între proiect și actualizare*, un studiu de axiologie și teoria culturii în care e analizată situația intelectualului estic, pendulând "între naționalism și civism". Cu argumente pluridisciplinare, referindu-se îndeobște la literați, Gabriel Coșoveanu sancționează fără rezerve "mitizarea naționalistă", transformarea mitologiei etnocentrice în "demologie" și, mai cu seamă, folosirea *dublului limbaj* în ce privește raportarea la Occident: „Conștiința de colonizat s-a cuibărit periculos de stabil la mioritici, de unde și periodicele pusee naționaliste, de bovarism geo-cultural". Acuză satiric, de asemenea, în servențe intitulate ca atare: *Ascensiunea greoaie a pragmatismului, Și mai greoaia ascensiune a liberalismului* sau constituirea unei *Zone (a dubiosului)* ("Directețea pare să fi devenit cam deocheată la mioritici"). Una din cauzele proliferării "dubiosului" s-ar afla în atitudinea sceptică față de *ucenicie*, remarcă autorul într-o frazare cu accente polemice și plastică expresie: „Fantasma dominantă e a competenței născute misticoid din ubicuitate în *media*, din tonul ultimativ al aflatului-în-treabă, proaspăt și revanșand. Toți sunt trăgători de concluzii, sau măcar niște moderatorii acolo, în virtutea unui repertoriu de Christ caricat, parodiat prin trăiri eretice absolut inconștiente". Subliniind neîncetat nevoia de "proiect european" (*Sincronizarea ca acord*), criticul craiovean ajunge la definirea „spiritual(uit) șicant și câteodată sfidător al olteanului”, comparând urbea natală cu Isarlăkul lui Ion Barbu, dar – printr-o

bizară omisiune, cred eu – nu și cu "cetatea isarlăcă" a lui Ion D. Sîrbu (din *Adio, Europa!* – unde *utopia* îmbracă forma distopiei).

În contiguitate ideatică (întru omogenizarea materiei) se situează a doua secțiune a volumului, *Etalare de (noi) arme critice*. Denegând în chip manifest "literaturizarea" criticii, Gabriel Coșoveanu înclină spre studiile cu potențial teoretic, semnate, în genere, de critici-profesori universitari precum Eugen Negrici, Matei Călinescu, Dan Horia Mazilu, Mircea Mihăieș ș.a. Uneori, cartea vizată de analist constituie doar un pretext pentru dezvoltarea opiniei sale, cum se întâmplă cu *Omul recent* a lui H.-R. Patapievic, care-i sugerează "conexiuni" cu opera caragialescă. Opțiunea ideologică este, de altfel, subliniată în context: „Îmi exprim entuziasmul, pe această cale, față de studiile de suflu larg, capabile (...) să transgreseze esteticile normative pentru a iniția un raft românesc într-o bibliotecă de istoria ideilor". Un alt segment care trezește interesul comentatorului este cel al diasporei românești, fie că se referă la jurnale feminine (Monica Lovinescu, Mariana Șora, Sanda Golopenția), la enciclopedii (Florin Manolescu) sau eseuri ce îmbogățesc "biblioteca" ideilor (Sorin Alexandrescu, Vladimir Tismăneanu).

Nici *Literatura ca formă a schimbării* nu este exclusă din *Libertățile escortei critice*. Sub acest titlu final, criticul-teoretician reunește câteva agere interpretări - provenind din exercițiul cronicii literare - despre un poet (Marian Drăghici) și șase prozatori – sau scriitori bivalenți în ipostază prozastică: Ana Blandiana, Octavian Paler, Anamaria Beligan, Livius Ciocârlie, Marin Mincu și optzecistul Pavel Șușară. Cu aplomb și aderență electivă la texte, Gabriel Coșoveanu nu pierde, iarăși, prilejul de a sublinia polemic importanța eticii în raport cu talentul scriitorului: „Avem, în *Harrum, cartea ratării*, un exemplu canonizabil de *fuziune între artă și moralitate*, cu atât mai semnificativ în ordinea interpretării textului cu cât ideea bifurcării potecilor (omul într-o parte, opera sa într-alta) pare să reziste, pernicios, în continuare pentru destui critici ai actualității". El își va încheia cartea proiectată rotund cu o pledoarie *pro domo*, în registru confesiv – sub titlul *Scriem, deci teoretizăm* -, unde reiterează interesul „special pentru etică și teoria valorilor, asociate obligatoriu, pentru mine, cu semnătura” și preferința pentru "discursul "nestrălucitor" însă sprijinit pe un referent exterior și probant". Sunt acestea înclinații care devin calități ale unui discurs într-adevăr "limpid" și "proiectiv", cum spune, erudit cu măsură, asigurând "escorta" tânărului (prezumtiv) cititor.

Un volum aniversar

La moment aniversar, prozatorul Ovidiu Dunăreanu publică, cu ajutorul unor „inițiatori” ai proiectului, o amplă culegere de comentarii critice despre opera sa, *Drumul spre poveste, spre împlinire // Ovidiu Dunăreanu – 75* (Ed. Ex Ponto, 2025). Nu lipsesc din antologie nume consacrate ale criticii și istoriei literare contemporane: Alex. Ștefănescu, Titu Popescu, Mircea Muthu, Theodor Codreanu, Ioan Holban, Vasile Spiridon, Radu Voinescu, Stan V. Cristea, Liviu Grăsoiu, Geo Vasile, Florentin Popescu, Ana Dobre ș.a. La care se adaugă mai tinerii critici: Angelo Mitchievici, Horia Gârbea, Bogdan Crețu, Ion Roșioru, Nicolae Rotund, Dan Perșa ș.m.a. Culegerea tematică se încheie cu salutul conducătorilor Uniunii Scriitorilor din România din 2003 – Eugen Uricaru (președinte) și Nicolae Breban (vicepreședinte), salutând apariția revistei *Ex Ponto* la Constanța, dirijată de energicul Ovidiu Dunăreanu.

Trebuie să recunosc că m-am înșelat în privința receptării operei scriitorului dobrogean. Antologia recentă îmi demonstrează contrariul, văzând multitudinea referințelor critice. Precum alți optzeciști răzlețiți prin provincii, sub vitregia „epocii de aur”, Ovidiu Dunăreanu a debutat editorial după 1989 și nu a fost, în consecință, deloc răsfățat de critica

de întâmpinare la începuturi. Deși proza lui realist-fantastică (deopotrivă), cu perspectivă originală asupra ținutului pescarilor de pe Dunărea dobrogeană, îl plasează pe filiera impunătoare a prozatorilor care explorează lumea Câmpiei Dunării: de la interbelicii Panait Istrati, Mihail Sadoveanu și Vasile Voiculescu, din povestirile postume despre pescuitul magic, până la postbelicii Fănuș Neagu și Ștefan Bănuțescu. Cu autorul *Cărții Milionarului*, prozatorul contemporan se întâlnește în zona de referință nu atât geografică, cât de concepție narativă. Spre deosebire de Ștefan Bănuțescu – din nevele și tetralogia neterminată -, care configurează o geografie imaginată codificată suprapusă peste cea reală, Ovidiu Dunăreanu conturează harta reală a spațiului dunărean-dobrogean, spațiu populat cu oameni ai fluviului care pătrund în imaginar printr-o fisură imperceptibilă a realității. Înrușiți întrucâtva cu dicomesienii și metopolisienii bănuțescieni ce manifestă o neostoită „pofță de legendă și de mister”, dunărenii lui Ovidiu Dunăreanu au „închipuire bogată” și povestirile lor, spune autorul, „și-au găsit locul în „marea poveste a Ostrovului”, proiectându-i printre nemuritorii legendari ai toposului.

Sub semnul târziului

Poeemele în proză ale lui Bacovia, adunate în volumul *Bucăți de noapte* stau sub semnul târziului, categorie bacoviană prin excelență, care, la fel cu plumbul sau violetul, afectează omul, universul exterior, și în cele din urmă istoria. Decorurile sunt dezolante, odaia e, ca și în versurile autorului, un spațiu carcerat, situat la granița dintre viață și moarte și destinat agoniei, căci existența plasată sub semnul târziului nu este decât una dejecțională, agonică, îi este caracteristică unei făpturi care nu mai este vie, sufletește vorbind, dar nici moartă în întregime, de vreme ce pulsionile instinctuale continuă să funcționeze; sufletul a murit, dar trupul se încăpățânează să-i supraviețuiască: „În odăile cu ușile deschise, în noaptea asta, de n-aș spune un cuvânt într-o spaimă crescândă... și să cad... nu sunt tablouri, nici albumuri cu fotografii vechi, nici cărți veștejite, însă aceste toate din pământ transformat, se topesc în tăcere, le ascult din mica odaie, la un foc de lampă, oh, de n-aș striga un cuvânt în noaptea asta... și să cad...” (Târziu). Cadrul exterior, cu meteorologia lui apocaliptică, este la fel de deprimant: „ce vremuri... ce sens... ce nouri întunecați astupă fereastra... gardurile și lemnăria udă... nouri întunecoși întunecă ochii... și urea să plouă din nou...” (Târziu). În plan psihologic categoria târziului se asociază cu o stare de vid sufletesc, de reducere a vieții interioare la o succesiune de senzații, cu dereglările grave ale memoriei care fac ca omul bacovian să-și uite până și propria identitate. Singurul sentiment omenesc care i-a mai rămas acestuia este frica: „Am uitat cine stă aici și unde au plecat, e târziu: pe străzi e șoapta bunului plac și a suferințelor extreme, sau nimic... și podeaua e veche și cioturile dau senzații de cranii... mintea cadentează fără șir, cugetări pustii, până ce o moleculă s-a zbdobit în creier, până ce totul spune: Vedeți ce-ați făcut... (Târziu). Omul bacovian este o făptură nocturnă, care trăiește în mijlocul beznelor, a unei nopți existențiale fără început și fără sfârșit, ce constituie, la fel ca faimoasa „apă neagră” despre care au vorbit reprezentanții criticii psihanalitice, „substanță a morții”, „thanatos obiectivat”: „Poate era o noapte rotundă când nu ne mai cunoșteam, când tot ce s- scris s-a uitat, când plecând dintr-un punct ajungi de unde-ai plecat... o noapte ce întârzie punând pe figură fixitatea uitată, uitând frumosul posibil, cum poate l-au uitat mulți”. (În zadar) Atunci când aceste tenebre se fixează din loc în loc, apar crevasele deschise spre o altă realitate. Prin care se întrevăd stranii panorame onirice, ce au aparența unui mozaic alcătuit din piese dispartate și trădează incoerența vieții interioare: „Prăfuit, sub soare, venind pe aici, zărești doamne în haine subțiri, uitându-se, pe gânduri în lac. Doamnele se apropie una de alta și una cu brațele obosite pe umerii alteia, privește cu ochi mici pe prăfuitul vizitator. Ele, înțelegând că ești de oriunde, râd elegant în ziua de vară, dar tot voiesc să te plimbe pe aleile pe unde e mai multă fantezie. În pavilionul-bufet, cineva servește înghețată și bere, și dacă vrei, nu te iscălești în album, fiindcă ele știu că te cheamă <<oricum>>. Berea era bună, ziua melancolică... În palat erau obiecte de artă, și doamnele visătoare evitau marile oglinzi... în alte odăi citea cineva sau dormea...” În rarele prilejuri când reușește să evadeze din interiorul odăii, omul bacovian se simte atras de tot ce este bolnăvicios, mizerabil, pestilent, dezagustător sau sinistru. Întorcându-i spatele „centrului”, pașii îl duc instinctiv spre „maidan”, spre periferia, care, ca și la Caragiale, e mai mult ontologică decât socială, identificându-se în cele din urmă cu partea „reziduală”, „excrementială”, „târzie” a existenței: „Un copac cu frunzișul uscat sunând de vânturi, un porc în spate cu un corb, un bordei cu un geam legat în lut, un maidan; un râu răsfirat ca niște degete nervoase care pipăie pământul... frig... cerul ca de plumb. Pentru 50 de bani, o femeie din bordei bate-n geam, vrea iubire...” (Pe maidan). Acum autorul apelează la resursele grotescului, nu vizează veridicul, așa cum ar fi făcut un adept al realismului, ci șocantul, excesivul, ceea ce e

frapant, ceea ce contrariază, ajungându-se astfel la un hiper-realism care trimite cu gândul spre simțul enorm și văzul monstruos al lui Caragiale: „Bate vânt... sss... spune frunzișul uscat... plouă mărunț... femeia din bordei a început să cânte din drâmbă... fi... fi... zum... zum... porcul își mută locul, corbul deranjat se ridică, se lasă pe spinarea lui.” (Pe maidan) Marea sărbătoare a acestei umanități agonice, care poartă încă în viață fiind semnele putreziciunii, este iarmarocul, asociat cu ideea de haos, de vacarm, de instinctualitate dezlanțuită: „Căruțe dejugate stau în drum, drumul e plin de paie, țărani cinstesc rachiu, vin cald, bere caldă, bragă și limonadă colorată; prin crășme soldații strâng în brațe țărance și servitoare grăsuțe și pline de sudoare. I... ha... o caterincă plânge ca o babă beată, fabricile urlă, clopotele sună și fanfare țigănești răsună; automobile și trăsuri aleargă, praful înecă orășelul și năvălește în gura celor care beau, care mănâncă, care cască... Ciungi, orbi, ologi, infecțioși, cu cărnuri putrezite, urlă cerșind; un copil s-a speriat și plânge... Morile duduiesc și în ogrăzile lor stau munți de grâu și de păpușoi; pe malul gârlei aleargă o mulțime de oameni, femei și copii, în pielea goală”. Totul stă sub catastrofei eschatologice, poemele în proză ale lui Bacovia constituie secvențe ale unui scenariu apocaliptic; cu nervii săi extrem de sensibili, poetul intuiește sfârșitul unei lumi, iar „târziu” constituie, dintr-o asemenea perspectivă, starea de agonie a timpului, a cărui trecere a devenit aparentă. Și astfel se instaurează „târziul de tot”, echivalentul „golului istoric” evocat în poezia Lacustră: „Acest târziu de tot, ca și pentru mine orice, la norma unui timp involuntar greșind, reflecta un craniu în oglinda întunecată... dar tu să nu crezi... O stea înțepa ochii și lampa se transfigura pe pământul ce se mișcă spre lumină, pentru a mă ridica din scaunul vechi, din oglinda geamurilor înghețate în noaptea ce întârzie... Astfel o zi începe, dar tu să nu crezi...” (În zadar). Omul bacovian e, prin urmare, „enervat de această lungă agonie a unui veac suspect” și resimte din plin „târziul istoriei” despre care vorbește *Cubul negru*, cel mai „epic”, dar și cel mai tulburător dintre poemele în proză ale lui Bacovia. Protagonistul lui este invitat la o întâlnire pe „podul de fier”, unde este întâmpinat de un bărbat și o femeie care îl conduc, legat la ochi, spre o destinație necunoscută: „Când ea îmi ridică masca, eram într-un salon larg, vechi, dar bine luminat; afară era noapte. Peste puțin timp, am luat toți câte o baie caldă, parfumată și înfășurați numai în cearșafurile albe, am revenit în salon. (...) Figurile noastre erau palide și tăcute, iar peste noi plutea dezagustul unui veac. C-un gest nervos ei stinseră, atunci, lumina și prin întunericul adânc, ridicară un oblon secret, tăiat în podele, într-un colț al salonului. Un pătrat de lumină, venit din subsol, apărură deodată, în colțul acela al podelelor. Prin vorbe, abia șoptite, cearșafurile alunecară de pe noi. Nuduri din ziua de azi. Ea, cu părul desfăcut, dispărură cea dintâi în lumina pătratului deschis; coborând și noi, capacul fu tras.” Ca și odăile iubitelor din lirica lui Bacovia, „cubul negru” e un substitut al mormântului: „Un cub negru, subsol, capitonat cu catifea neagră, ne înconjură, între podele, plafon și pereți: nicio fereastră. În plafon ardea un lampion care lăsa o lumină violetă în acest cuib al uitării, iar într-un colț al cubului, o sobă ascunsă în zid, plină cu jăratic, alinta nudurile noastre cu o căldură moleșitoare. Iar noi stam culcați pe catifeaua neagră, sorbind aromă negre din trei pahare negre...” În acest interior de cavou somptuos se va desfășura un straniu spectacol muzical și coregrafic pe parcursul căruia sentimentul agoniceului este ridicat la coeficienții superiori ai esteticii decadente: „- Cîntă, zise el... Și ea luă ghitară neagră și începu, cu o voce stinsă, poema corbului de Edgar Poe. Refrenul <<niciodată, niciodată>> se pierdea abia șoptit... și ghitară tăcu... Noi beam arome negre, din trei pahare negre... - Dansează, zise el. Ea se ridică în lumina pală-violetă... o frumusețe de liană, arăta o

cumințenie naturală... dansa fantastic, leș, decadent... Printr-o spirală finală, ea căzu lângă noi ca o stea în cubul negru...” Apoi, după ce o lanternă magică proiectează umbra amenințătoare a lui Karl Marx, totul va culmina într-o descărcare de erotism în spatele căruia se ascunde, insidioasă, frica de moarte: „Noi beam, în cubul negru, în fumul țigărilor ce ne învăluia, iar lampionul arăta sfârșitul unui veac. Eram și mai tăcuți... Deodată, lumina fu stinsă și umbra lui Karl Marx apărură în noaptea cubului negru, cu ajutorul unei lanterne. Un țipăt isteric ieși din pieptul lor... Cu brațe nervoase mă încleștară și o ploaie de sărutări bizare ne adormi profund în acel cub negru al uitării...” Alteori lumea pe care o evocă autorul *Plumbului* e, în mod explicit, un colț de infern: pe ușa ei de intrare scrie: „Orice lumină e oprită”, iar în interiorul ei se desfășoară un fel de bal al umbrelor, care se sfârșește și de data aceasta printr-o orgie, căci pentru sexualitatea problematică a omului bacovian, semnalele extincției au evidente efecte afrodisiace: „În interiorul antreului se distingeau în stânga și în dreapta două goluri mai negre a unor uși mari deschise. Se auzea un pian. Umbrele sosite și cele care mai seoseau își căutau prin sălile goale și libere. dibuind prin beznă întunericului, un loc, descoperind de-a lungul pereților, trei șiruri de fotolii, ocupate sau nu, pentru a se opri din observarea tactilă și pentru a nu se vedea unde și pentru ce au venit. Stam pe unul din aceste fotolii. Câteva umbre fugare, agitănd căldura sălii dansând. (...) Dansul încetă la încetarea pianului (...) - O horă a umbrelor, rugă o voce de femeie și prin întunericul tăcut fără pian, toți se căutau, lovind un sex contrar. Nereușind să se formeze această horă, perechile șoptitoare se izolau sau se loveau de singuraticii care încă mai căutau.” (Hora umbrelor) Femeile care populează aceste viziuni sunt întotdeauna disponibile din punct de vedere sexual, se oferă fără nicio reținere, iar îmbrățișările au ceva nevrotic, bolnăvicios, într-o atmosferă halucinantă de vis erotic: „Am mai văzut-o într-o auroră sănătoasă, când sufeream de nervi la porțile din fundul grădini ce da spre gârlă scâldându-se după răchită și eu eram în apă, mai de mult, la vale... (...) Suferea și ea de nervi, dar nu credeam să vină pe apă o filă de hârtie în care să-mi spună să vii după baie, în grădina, să mănâncăm caise. (...) Am mai găsit-o într-o noapte cu ploaie, în odăia unei dugheni în fundul unei curți, tâmpită, în fața unui pahar cu bere, între pereții cu tablouri strâmbe, privindu-mă cu aceeași ochi de noapte” (Valuri). Acum actul amoros nu mai constituie decât o agonie în doi, o imersiune în materia tenebroasă a nopții și a sfârșitului: „Sedeam și noaptea trecea; în alte odăi se auzeau bețivi; lampa ne înnegrea porii, nu mai eram eu, nu mai eram ea, și-am uitat aurora, și noaptea, și apele mari ne ploua în târgul cu gârle și podețe, și noaptea ne ducea în noapte.” (Valuri) Arhetipul femeii bacoviene nu mai este iubita greu accesibilă, pe care o evocau versurile din volumul *Plumb*, ci prostituata, lesne de recunoscut sub diversele sale metamorfoze: „Este vreo doamnă distinsă, îmi spuneam care a venit să-și alunge plictiseala, în acest parc cu cărările pustii. Printre arbori, departe o trăsură mergea la pas... (...) De mult, muzica a încetat să cânte pe aici, cum și întâlniri de iubire despre care vorbea această femeie. O, mândrul vals... poate superb... și noaptea rece, când trompetele plângeau în parc... Să merg cu tine astfel! O, sărmană prostituată, se face noapte, în sus și în jos, pe cărările goale, ne-am plimbat destul, romanele au sfârșitul lor.” (Când cad frunzele) E ipostaza „târzie”, agonică a feminității...

Iar *Bucățile de noapte* ale lui Bacovia nu reprezintă - așa cum ar părea la prima vedere - doar varianta „proletară”, mizerabilistă a decadentismului; ele depășesc, ca și lirica autorului, cadrul modernismului de la începutul secolului XX, sunt „textele pentru nimic” ale unui spirit beckettian avant la lettre și trimit cu gândul mai curând spre literatura absurdului.

Omul bacovian este o făptură nocturnă, care trăiește în mijlocul beznelor, a unei nopți existențiale fără început și fără sfârșit, ce constituie, la fel ca faimoasa „apă neagră” despre care au vorbit reprezentanții criticii psihanalitice, „substanță a morții”, „thanatos obiectivat”...

istoria literaturii

Cronica ideilor

Pedagogul viager

**ANTON ADĂMUȚ, *Amicus Plato sed magis amica veritas*.
Istoria spusei de la Homer la Tarski, Institutul European, Iași, 2018, 218 pag.**

Când alegi o vorbă veche spre a-i căuta obârșia, nu trebuie să te aștepti la minuni în privința descoperirii unor nuanțe noi. Terenul e răscolit, distincțiile sînt obosite și un aer de blazare domnește peste înțeleșuri. E cum ai deșteleni un cîmp în care, cu mult înaintea ta, alți interpreți și-au înfipt plugul. E cazul celebrei *Amicus Plato sed magis amica veritas* („Platon îmi este prieten, dar mai prieten îmi este adevărul”), a cărei paternitate rămîn incertă în ciuda prejudecății unanime că a fost rostită de Aristotel.

Stagiritul, căutînd un motiv de a se dezice de Platon în numele devoțiunii față de adevăr, atinge ideea în *Etica Nicomahică*, dar aluzii cu sens asemănător întîlnim în *Republica*. Judecată cu ochi contemporan, vorba e perfidă fiindcă ne măgulește vanitatea: rostită cu morgă solemnă, ea ne fletează amorul propriu, întrucît ne dă de înțeles că, onești cum suntem, vom pune mereu adevărul înaintea prieteniei. Nimic mai fals: nu doar că avem simțul adevărului atrofiat, dar pe deasupra îl vom jertfi de îndată ce ni s-ar cere să apărăm orgoliul amicilor. Adevărul e un consens a cărui armonie e prea firavă pentru a rezista în fața spiritului de cîrdășie.

Și totuși, vorba aceasta cu celebritate de proverb, clară ca un somnifer care îți alină conștiința sub îndemnul adevărului, vorba aceasta e o frază apocrifă: nu se știe precis cine a rostit-o pentru prima dată. În forma consacrată de tradiție, Aristotel nu a scris-o niciunde, în schimb urmașii au colportat-o deformînd-o după uz propriu, spre a le închide gura adversarilor. Ce e remarcabil este că proverbul va fi invocat drept argument de autoritate în numeroasele polemici de care istoria filosofiei va avea parte de-a lungul secolelor, iar Anton Adămuț își ia crucea de exeget migălos, precizînd împrejurările polemice în care vorba a fost invocată drept alibi moral,

menit a arăta buna-credință a celor care au pomenit-o. În mijlocul altercației docte, dictonul cădea ca un *magister dixit* al cărui cîmp oblăduitor, de cum era conjurat, îi așeza protagonistului pe umeri hlamida infailibilității teoretice. Cum să nu cîștigi cînd, într-un duel de idei, declari că amicitia față de adevăr întrece respectul față de adversar?

În privința lui Anton Adămuț, profesorul universitar de la Iași e un posedat al cercetării sisifice. Are tabieturi de scormonitor în hîrtoage și reflexe de bibliotecar vicios. E drept, astăzi hîrtoagele au fost înlocuite cu fișiere pe laptop, iar sertarele cu fișe de lectură s-au mutat în memoria calculatorului. Dar, chiar dacă decorul în care își desfășoară oficiul livresc s-a schimbat, patima din spatele cercetării a rămas aceeași. Anton Adămuț e un vînător de chichițe de nișă, un apucat urmărind cu încrîncenare cum o temă sare dintr-o epocă în alta, metamorfozîndu-se după capriciul celor care o gîndesc. E atîta devoțiune erudită în răbdarea cu care „filează” spusa, încît nu te poți împiedica să nu-l admiri. Variante, ocurențe, deformări, răstălmăciri – nimic pare să nu-i scape autorului în încercarea de a depista versiunile pe care proverbul le-a luat în timp.

În locul lui Adămuț, sastisit de alura bătătorită a glosei, ai fi lăsat-o în plata Domnului spre a căuta alocuțiuni mai scutite de stigmatul locului comun. Numai că Adămuț nu doar că nu e descurajat de sunetul de *virtus dormitiva* (însușire soporifică) din expresie (ce truc retoric ieftin să spui că, între *veritas* și *amicitia*, îl alegi pe primul!), dar pe deasupra se înhamă la un crîncen efort de răscolire a bibliografiei din arhivele europene. Cum el însuși declară, cartea „e de tot originală”, întrucît o exegeză atît de minuțioasă nu e de găsit nici în țară și nici în străinătate. Străbătîndu-i capitolele, nu poți decît să-i dai dreptate. De la Augustin cititorul e purtat la Paul Tillich, de la Cicero la Iustin Martirul, de la polemica Luther-Erasmus pe seama liberului-arbitru ajungi la polemica Nietzsche-Wilamovitz în marginea tragediilor grecești, Platon devine subiect de examen între Nae Ionescu și Mircea Vulcănescu, Gadamer te trimite la Tarski, iar Cantor, cu nebulia mulțimilor transfinite, vine în prelungirea lui Francis Bacon, dacă nu chiar în cea a lui Cervantes și Gracian – și toate aceste înlănțuiri se petrec în edecul proverbului din titlul cărții.

În Anton Adămuț se simte fermentul studios al omului de catedră. Oficiul universitar de pedagog viager i-a împrumutat alura unui pedant căruia modul riguros de a proceda i-a devenit a doua natură. Tocmai de aceea Adămuț nu este un eseist de idei originale, ci un comentator de distincții verificate, căci ce-l preocupă nu e lămurirea unor probleme în a căror drojdie a fiert sub somație internă, ci catalogarea precisă a unor ocurențe de tip lexical. Nu este un romantic cu capul în nori care se smucește spre a întrona un nou tip de gîndire, ci un spirit tacticos avînd pasiune pentru muchia mesei de lucru, un rucodelic

ținînd cu dinții la principiul lucrului bine făcut: note de subsol, surse bibliografice, etimologii, unghiuri de interpretare, toate într-o enumerare strictă precum eprubetele într-un laborator chimic.

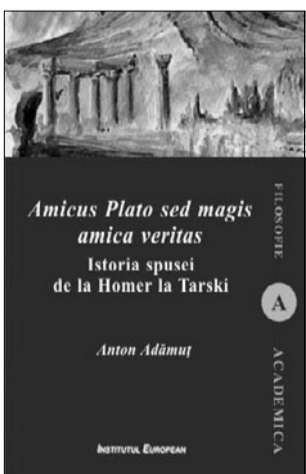
De pildă, Adămuț ia un fragment din Cicero în latină (lung de o pagină) și îl reproduce *ad litteram* în franceză și engleză, spre a-l pune pe cititor să distingă singur nuanțele din traducere, pentru ca în alt loc să redea interpretarea unui comentator de care nu au auzit decît cei din breasla celor inițiați în buchiile de aparat speculativ.

Se prea poate ca volumul să fie rezultatul unui seminar pe care profesorul, de-a lungul unui an sau al mai multora, l-a dedicat proverbului cu pricina. Oricum, a te înhăma de unul singur la o diligență care e atît de aspră sub unghiul erudiției pare un gest puțin plauzibil, mult mai probabil fiind că desimea de informație să fi provenit din munca în echipă în cadrul unui seminar. Anton Adămuț e un autor cu bioritm lent, nu mi-l pot închipui grăbindu-se în actul scrisului, de aceea profesorul leagă paragrafele precum o făptură în al cărei marsupiu cuvintele, înainte de a fi puse pe pagină, sunt lăsate într-o gestație prelungă. Din categoria aceasta, a îndelung mistuitorilor, fac parte filateliștii, entomologii sau colecționarii de bagatele vetuste. Oameni obsedați de detalii infinitezimale, din puderia cărora țes o pînză atît de fină încît cititorul, excedat de pletora de citate, se încurcă în mormanul de informație.

În plus, Anton Adămuț are o înclinație vădită spre divagații de ordin erudit, a căror buclă, chiar dacă scoate cititorul din albia temei căutate, îl înviorază sub motiv că-l rupe de deșertul arid al comentariilor. Așa afli de viața lui Cicero, de biografia morbidă a lui Cantor, de martiriul lui Iustin Filosoful, de sursa poreclei lui Toma d'Aquino (boul taciturn), de conflictul lui Roger Bacon cu franciscanii, de nefericita expresie a lui Nae Ionescu, („căderea în cosmos”), sau despre „beția cumpătată” (*sobria ebrietas* – p. 162), temă care i-a învrăjbit pe Bonaventura și Toma în secolul al XIII-lea.

Lui Anton Adămuț îi plac etimologiile, dar îi displac prețiozitățile, de aceea scrie firesc, fără excese de jargon irespirabil, și asta fiindcă nu-l preocupă stilul, ci acuratețea expresiei. În actul scrisului, Adămuț nu vede un farafastic stilistic, ci doar un mijloc de comunicare a cărui principală trăsătură trebuie să fie claritatea. Uneori e ironic (cînd scrie despre Nietzsche și despre ușurința cu care Wilamovitz, reproșîndu-i imprecizia filologică, o săvîrșește el însuși), alteori e malițios, cînd îl numește pe Noica un „teolog ratat” (p. 9), dar de obicei Adămuț e sobru și calm, fără învolburări de dispoziție analitică.

Oricum, ironic sau serios, calm sau dubitativ, Anton Adămuț rămîne un autor pe calapod universitar, care nu iese din umoarea protocolară cu care tratează, uneori pînă la sațietate, problema aleasă. Un volum erudit, cu precădere analitic, în buna tradiția e tomurilor de exegeză, unde citatele, note de subsol și trimiterile la comentatori alcătuiesc grosul cercetării.

Emil Brumaru și fantasticul universului domestic

Debutul întârziat al lui Emil Brumaru

Conform Cronologiei realizate, pentru ediția de autor în colecția Opere de la Editura Polirom, de Emil Brumaru însuși, debutul lui editorial ar fi trebuit să se producă nu mult după cel, tot cu poeme, într-o revistă literară. La sugestia lui Adi Cusin, rememorează Brumaru în Cronologie în dreptul anului 1966, a trimis versuri la revista „Luceafărul”, unde la Poșta redacției i-a răspuns Violeta Zamfirescu. În același an, în luna decembrie, Brumaru „este debutat, cu o prezentare de Dragoș Vrânceanu, în *Luceafărul*”.

Tot în 1966 fusese făcut membru de Partid, iar perioada anilor de la finele epocii Gheorghiu-Dej și începutul epocii Ceaușescu

era una de liberalizare ideologică. De la eliberarea deținuților politici din România în urma amnistiei date de Gheorghiu-Dej (1963-1964) și până la momentul Tezelor din Iulie 1971 ale lui Ceaușescu, timp de aproape opt ani, regimul totalitar instalat în România (deținător al absolut tuturor pârgărilor Puterii după abdicarea Regelui Mihai, pe 30 decembrie 1947) va fi într-o fază de — nemaintâlnită — liberalizare.

Inclusiv foști deținuți politici și opozanți fermi ai comunismului, precum Paul Goma (un autor tot cu obârșie basarabeană precum Emil Brumaru) intră benevol în rândurile Partidului Comunist Român în contextul în care Nicolae Ceaușescu adoptă o linie de „disidentă” față de Moscova și nu participă la reprimarea Primăverii de la Praga din 1968.

Momentul istoric, politic și social este prin urmare cum nu se poate mai favorabil atât debutului publicistic al lui Brumaru, cât și celui editorial. De ce, atunci, acesta din urmă nu se produce *la timpul lui*, adică în 1967, când manuscrisul volumului *Fluturii din pandișpan* este dus (de către Adi Cusin, conform aceleiași Cronologii) la Editura Tineretului?

Peste doi ani trec de la predarea manuscrisului încheiat, către Editura Tineretului, și cartea de debut *Fluturii din pandișpan* încă nu vede lumina tiparului. Între timp, Brumaru publicase poezie în mai multe reviste literare, printre care „Luceafărul”, astfel că supoziția unei interdicții asupra autorului în chestiune nu se susține. Versurile lui Brumaru erau, așa zicând, „apolitice” și aproape a-sociale, fără încărcătură ideologică, fără subversiune și cu atât mai puțin opoziție.

Iar climatul literar în care aceste poeme apăreau în revistele noastre culturale era întru totul favorabil manifestărilor publicistice și editoriale ale poezilor din Generația 60. În 1960, în plină epocă Gheorghiu-Dej, prin debutul simultan al lui Nichita Stănescu, Cezar Baltag și Ilie Constantin, se „născuse”, la propriu și la figurat, această nouă generație literară, cu care Brumaru avea afinități. În aceste condiții, întârzierea debutului său editorial rămâne frapantă, la atâtea decenii de la anul 1967, în care ar fi trebuit să se producă.

Unii colegi și prieteni ai săi literari, printre care cei din grupul „oniric” la care aderase Brumaru, scriu în presă despre această întârziere și îi fac — cum am spune astăzi — lobby poetului ghinionist. În 1969,

consemnează Brumaru în Cronologie, „cartea de debut întârzie să apară. În *Viața Românească*, nr. 12, Leonid Dimov semnaleză tărgănarea apariției editoriale a volumului *Fluturii din pandișpan*, în articolul «Pledoarie pentru un nou poet», anunțând și copertarea făcută de Florin Pucă”. În 1970, Florin Mugur va fi și mai direct, mai explicit într-un articol din revista „Argeș”, intitulat nici mai mult, nici mai puțin decât *Emil și detectivul*, în care scrie negru pe alb: „Transcriu aceste rânduri în ziua de 19 februarie 1970 și volumul de debut al lui Emil Brumaru continuă să zacă (manuscris? șpalt tipografic?) sub cine știe ce masă strâmbă și murdară de plumb. Ce să spun? Că mi-e rușine de colegii mei editori care au făcut să întârzie timp de trei ani prima carte a lui Emil Brumaru? Că această întârziere a fost — și este încă! — un lucru rău și nedrept?”

Critica literară are tendința de a interpreta asemenea situații, de a le găsi un substrat sau un ecart simbolic. Dincolo însă de orice interpretări simbolice, să consemnăm faptele. Volumul de debut al lui Emil Brumaru a apărut abia în 1970, la trei ani după ce fusese predat Editurii Tineretului (devenită, între timp, Albatros), cu titlul schimbat (în loc de *Fluturii din pandișpan*, s-a ajuns la varianta... *Poezii*). Iar în același an 1970, poetului avea să-i apară... un alt volum de versuri, intitulat *Detectivul Arthur*, la nou-înființata editură Cartea Românească.

După trei ani de așteptare stranie, succesele scriitoricești ale lui Brumaru se țin lanț. Poetul va primi pentru volumul *Poezii* (fost *Fluturii din pandișpan*) Premiul pentru Debut în Poezie al Uniunii Scriitorilor, acordat de un juriu extrem de prestigios în care se aflau, printre alții, Alexandru Philippide (președinte), Zaharia Stancu, Geo Bogza, Cezar Baltag, Ștefan Bănuțescu, Nicolae Breban, Ovid S. Crohmălniceanu, Ștefan Aug. Doinaș, George Ivașcu, Eugen Jebeleanu, D.R. Popescu, Marin Preda, Lucian Raicu, Marin Sorescu: o pleiadă de scriitori și critici literari de primă mărime, din mai multe generații. Iar despre debutul editorial al lui Brumaru, odată produs, vor scrie, „în ordine cronologică”, după cum va arăta Alex Ștefănescu în *Istoria literaturii române contemporane. 1941-2000*, nume la fel de sonore precum „Leonid Dimov, Florin Mugur, Alex Ștefănescu, Nicolae Manolescu, Eugen Simion, Valeriu Cristea, Lucian Raicu, Gheorghe Grigurcu, Dan Cristea, Cezar Ivănescu, I. Negoitescu” ș.a.

Receptarea aceasta atât de favorabilă, accentele, uneori, de entuziasm cu care sunt întâmpinate poemele lui Brumaru, recunoașterea lui ca un poet original de către *mainstream*-ul și *establishment*-ul literar al epocii fac și mai inexplicabilă — în contextul istoric și cultural dat — întârzierea debutului editorial al poetului. Dacă unii copii se nasc mai devreme, la șapte luni în loc de nouă, poetul ieșean s-a născut ca autor de carte mai târziu, în 1970 în loc de 1967.

Aproape și totuși departe de Generația 60

Ulterior s-a observat, cu mai buna perspectivă pe care istoria literară o oferă criticii literare făcute „la cald”, „pe viu”, asupra cărților nou-apărute, că Brumaru era mai apropiat de grupul „oniric”, la care și aderase, decât de nucleul dur al Generației 60, al cărei lider era Nichita Stănescu.

Întârzierea debutului editorial face ca prima carte publicată de Brumaru să apară la 10 ani de la prima carte a lui Nichita Stănescu, la finele unui deceniu în care se produsese liberalizarea ideologică și în care atâtea lucruri bune se întâmplaseră pentru toți scriitorii

români anterior cenzurați. De reamintit de unde se pornise. Volumul de debut al lui Nichita Stănescu plătea tribut ideologiei unice prin destule poeme pro-comuniste sau comuniste de-a dreptul, în stilul deja reconoscibil al tânărului poet, dar în sistemul de așteptări, din partea oficialității, al realismului socialist. Debutul lui Nichita Stănescu a fost — o putem spune azi — maculat de realismul socialist; și așa s-a întâmplat cu primele cărți ale tuturor poezilor și poetelor din Generația 60 care au debutat editorial la începutul deceniului. La Nichita Stănescu, la Cezar Baltag, la Ana Blandiana și la alte voci lirice puternice ale generației în curs de afirmare, volumele de debut plătesc acest tribut realismului socialist și comunismului „triumfător”. Mai târziu, la reeditări și antologii selective, autorii vor lăsa deoparte aceste poeme pro-comuniste și comuniste, considerându-le, firește, nerepresentative pentru universul lor poetic.

Într-o mișcare comună de emancipare de sub tutela realismului socialist, la toți acești poeți din primul „val” al Generației 60 vom observa tendința de evazionism neo-modernist, de „ermetizare” a limbajului poetic, devenit uneori cvasi-criptic la Nichita Stănescu și Cezar Baltag; și de introducere a unui unghi metafizic de poetizare. Diferența cea mai semnificativă între poezii Generației 60 care au fost obligați să plătească tribut, la debut, realismului socialist și poezii care au făcut în mod consistent și sistematic poezie realist-socialistă constă în această deplasare a unghiului poetizării, de la „veteranii” realismului socialist la tinerii care vor schimba regulile strâmbale creației și publicării.

Realismul socialist era tranzitiv, referențial, „pedestru”, referindu-se la evenimente istorice și sociale înfățișate reportericește, din perspectiva dictată de Partidul unic. Poemele „șaizeștiilor” din primul „val”, în frunte cu Nichita Stănescu, devin reflexive, auto-referențiale, metafizice, abstracte, ocultând realitatea socială înconjurătoare, estompând conturul istoric și politic al universului poetic, construind textul liric la persoana I, și anume la *singular*, nu la plural (cum suna titlul volumului de debut al Anei Blandiana).

Emil Brumaru va împărtăși cu poezii prin care s-a lansat Generația 60 această „extragere” a versurilor din realitatea socială, politică și istorică imediată. Va fi și el, cum spuneam, „apolitic” și a-social, anistoric și autoferențial în poemele lui care nu vorbesc nici despre Partid, nici despre clasa muncitoare, nici despre Lenin, colectivizare etc., ci despre „fluturii din pandișpan” și „Detectivul Arthur”.

Însă, dacă diferența dintre lirismul lui Brumaru și versurile reportericești ale corifeilor realismului socialist a fost imediat perepută, în epocă, diferențierea lui față de neo-modernismul abstract al primului „val” de poeți din Generația 60 — una mai subtilă și mai profundă — a fost înțeleasă abia mai târziu.

În opinia mea, Brumaru era și *nu era* afin Generației 60, întrucât universul lui liric era construit, încă de la început, cu alte componente, într-un alt registru, cu o poetică diferită și dintr-o perspectivă ce nu miza pe metafizic, ci, dimpotrivă, pe fizic, pe concret, pe obiectual. În poemele atât de originale ale autorului cu debut întârziat nu mai apare o „cupolă” metafizică precum în cele ale lui Nichita Stănescu. Universul poetic nu se mai extinde pe verticală, prin abstragere din realitatea socială imediată. Spațiul vast, dincolo de limitele percepției, din poemele lui Nichita Stănescu va fi substituit printr-un spațiu domestic, casnic, printr-un univers „micro”, un micro-cosmos pe care Emil Brumaru îl explorează de la prima lui carte de poezie.

(continuare în p. 24)

...dacă diferența dintre lirismul lui Brumaru și versurile reportericești ale corifeilor realismului socialist a fost imediat perepută, în epocă, diferențierea lui față de neo-modernismul abstract al primului „val” de poeți din Generația 60 — una mai subtilă și mai profundă — a fost înțeleasă abia mai târziu.

critică literară

Dumitru Ungureanu

CHIBIȚOTRON

Cum se nasc pornirile violente

Prea ocupat cu multe prostii, creierul meu refuză de la un timp să memoreze cu acuratețe diverse informații care, mestecate cu dantură potrivită, mi-ar îngreșa silueta multimediată. Așa îmi explic de ce nu mai știu unde – într-o carte? într-o revistă? într-un ziar? – am citit despre cutuma unei comunități considerate cândva sălbatică din punct de vedere al creștinismului european. Un trib? O populație cu însușiri apropiate de-ale unui popor închegat psiho-social? Uite că băjbâi după un amănunt, pesemne neimportant devreme ce nu l-am reținut. Esențial mi s-a părut următorul aspect. Un mascul aparținând acelei comunități era considerat bărbat în toată puterea cuvântului din momentul când demonstra două abilități: 1. devenea tatăl unui copil; 2. omora un alt bărbat, de preferință dușman din tribul (satul) vecin. La vremea citirii acestei consemnări, am considerat – în siajul mentalității europene – că e o curiozitate specifică acelor ținuturi în care n-am să ajung niciodată, nici turist, nici izgonit de societate, nici – horribile dictu! – propovăduitor al vreunei religii. Nici azi n-aș crede altfel, dacă starea actuală a lumii în care trăim n-ar fi așa cum este și nu mi-ar da lungi insomni, ce le-aș fi vrut populate de fantasmе voluptuase, nu de spectre și temeri macabre.

Totul începe cu... începutul: civilizația creștină, căreia îi aparțin prin naștere și educație, are între miturile fondatoare crima lui Cain contra fratelui său, Abel, provocată de invidie și lăcomie. Pedepsa lui Dumnezeu nu l-a înlăturat pe Cain, de unde spiritele cărcotașe ar mulge concluzia că nici divinitatea nu poate îndrepta prostiile omului, iar ateii... nu mai scriu ce-ar zice! Alte crime și măceluri stau ponciș în istoria contestată de mișcările *woke* sau *political correctness*, îndreptându-le în absurd nebunia. Și unde este invocată religia, nu credința, nebunia își va face de cap, trimițând la moarte ființe inocente sau martori colaterali, cum se petrece în Occidentul actual, îngăduitor și defetist. Religia budistă pare să fie mai apropiată de ceea ce ar trebui să însemne Omul, cu majusculă și ca măsură a tuturor lucrurilor, vorba filosofului. Dar istoria nu ascunde că budiștii au fost victimele altor religii contondente. Poți trăi azi ca budist? Poți întoarce obrazul, când ești pălmuit de cineva complet pe nedrept? Poți sta indiferent când fratele tău vine asupra-ți cu toporul, ca să-ți ia agoniseala și viața?

M-am pomenit cu asemenea întrebări într-o împrejurare banală, ce trebuia să-mi stârnească inspirația mai degrabă pentru vreo schiță caragialescă, decât pentru niscai meditații sapiențiale. Cu biletul procurat în prealabil de la casa gării locale, într-o caniculară duminică m-am urcat în trenul care, cu întârzierea ce-l face atât de românesc, trebuia să mă ducă în Capitală, unde a doua zi aveam programat tratamentul citostatic săptămânal. Locul 126, ultimul numerotat standard, fiind imprimat pe carton, m-am dus nonșalant către el, pregătit să suport lipsa funcționării aerului condiționat și năvalnica vijelie generată de ferestrele mici, toate deschise. Ce să vezi? Acolo era o femeie proțăpăită pe scaun cu siguranța că plătise integral pentru un serviciu înjumătățit. Cerându-i să arate biletul, conștient că nu se pot întâmpla încurcături în rețeaua computerelor de generație veche, m-am pomenit respins ca neavenit și insignifiant cetățean pripășit în zonă. Fraza-răspuns a cucoanei: „Ce bilete?! Uite, e-ncolo!” („incolo”-ul indicând conductorul trenului, la Țanc apărut în spatele meu) m-a lămurit că e pasageră pe barba netunsă de câteva zile a oficialului, care s-a străduit să-mi explice blajin starea proastă a vagonului și mersul buclucaș al departamentului de tehnică informațională. M-a bufnit râsul și rușinea. Situația era atât de penibilă, încât să fi lungit-o, m-aș fi făcut eu de caca: un bărbat în toată firea să disloce de pe scaun o femeie mai mică decât el de ani, și sănătoasă pe deasupra?! Fiindcă numai o femeie sănătoasă s-ar uita timp de o oră pe telefon la videoclipuri internautice despre mâncăruri și rețete culinare, trecându-și limba peste buze cu vădită poftă și vizibilă satisfacție...

M-am proțăpăit lângă scaunul ei, cât a ținut mersul aceluia tren cu toate ferestrele deschise, și am făcut în așa fel încât să simtă că îi stau pe cap sau în cărcă. Am schimbat piciorul de sprijin de nenumărate ori și m-am căznit să găsesc un punct în care curentul de aer să nu-mi lovească fața, urechile sau gâtul. Degeaba strădania: m-am pricopsit cu o răceală de care n-am scăpat vreo săptămână, tratată cu pastile perfect inutile. Bănuiam că asta voi păți și – să mă ierte Dumnezeu, Allah, Yahve sau Brahma! – am simțit de câteva ori impulsul să o iau de ciuf pe femeie, să o înlătur de pe scaun și chiar să o arunc pe coridorul ocupat în acea seară de călători cu bilet fără loc. Nu bag mâna în foc că n-am atins și coarda ucigașului, dar mult n-a fost. Simțul ridicolului, însă...

Lucian Sârbu

O carte-avertisment: „Jurnalul de la Nürnberg”

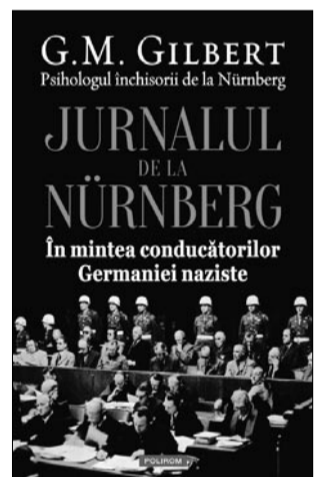
Constatăm, aproape halucinant, că în discursul public românesc au revenit (de unde oare?), cu o vigoare nebănuită, referințele la „fascism”. Credeam că flagelul acesta, specific secolului al XX-lea, era mort și îngropat, și că numai istoricii mai aveau ce să ne spună despre el. Nu ne-am fi închipuit că vom avea de-a face cu revenirea acestei stafii în discursul politic contemporan. Și e cu atât mai ciudat să vezi că, fix ca în distopiile cele mai proaste, discursul despre fascism este susținut de unii care numai cu practicile lor democratice nu s-au făcut remarcăți. La 35 de ani de la revoluția anticomunistă, suntem într-un impas mai mare decât ne-am fi imaginat. Și nu, nu e vorba despre faptul că nu reușim „nici măcar să zugrăvim” ceea ce a construit bălbăitul ăla înainte de 1989 (butadă, mai mult sau mai puțin întemeiată, atribuită „prințisorului” moștenitor; eu, unul, nu sunt de acord cu ea, dar alții o ridică în slăvi). E vorba de faptul că ne-am trezit iarăși, ca în 1989, într-un mediu în care politica le otrăvește oamenilor viața.

În acest context este binevenită apariția *Jurnalului de la Nürnberg*. În mîntea conducătorilor Germaniei naziste (Editura Polirom, Iași, 2025 – traducerea din limba engleză, excelentă, fiind asigurată de Dan Criste), cartea scrisă de psihologul american Gustave Gilbert care a avut acces, în anul 1946, la liderii Germaniei încarcerăți în vederea consumării celebrului proces. După știința mea, este prima traducere în limba română a acestei celebre lucrări, deși cărți despre procesul de la Nürnberg au mai apărut la noi, chiar și pe timpul comuniștilor. Aici avem de-a face însă cu o lucrare care a documentat discuții intime cu acuzații, consemnate de psiholog. Ea poate fi citită din mai multe perspective și este interesantă, în egală măsură, pentru istorici, psihologi, filosofi sau specialiștii în științe politice.

Jurnalul de la Nürnberg este, mai întâi de toate, o carte-avertisment. O carte-avertisment cu privire la ființa Răului absolut și la modurile sale de manifestare. Am putea zice că la fiecare zece-douăzeci de pagini conține un avertisment terifiant legat de faptul că Răul – în cazul de față, fascismul – nu se înfățișează câtuși de puțin sub forme pe care le-am putea bănuși din desenele animate cu personaje „negative”. Dimpotrivă! În *Jurnalul de la Nürnberg* Răul ni se înfățișează sub un chip inteligent, cuminte, manierat. Răul este preocupat de viitorul Germaniei și al Europei, Răul clamează îngrijorarea vizavi de comunismul rusesc, Răul se pretinde salvator al civilizației occidentale.

Spre stupefacția imensei majorități a publicului, Gilbert a descoperit că liderii nazisti aveau un IQ extrem de ridicat: media lor era de 128, adică una extrem de ridicată față de baza de calcul (100). Unii – printre ei, Seyss-Inquart sau Göring, condamnați la moarte – aveau un IQ care era specific inteligenței excepționale, de vârf (în jur de 140).

Dintre acuzații de la Nürnberg unul singur se remarcă printr-un IQ doar un pic peste medie: jurnalistul Julius Streicher, al cărui IQ era de „doar” 106. Streicher era unul dintre principalii propagandiști ai regimului, directorul tabloidului *Der Stürmer* („Soldatul de asalt”) care, spre deosebire de oficiosul nazist *Völkischer Beobachter* („Observatorul național”) avea un ton mai lipsit de diplomatie, susținea deschis și fără perdea toate prostiile regimului și, în general, era ca un câine care latră feroce atunci când i-o cere stăpânul. *Der Stürmer* avea articole scrise pe un ton militant și simplu, pe care să le înțeleagă și cel mai

Religia budistă pare să fie mai apropiată de ceea ce ar trebui să însemne Omul, cu majusculă și ca măsură a tuturor lucrurilor, vorba filosofului. Dar istoria nu ascunde că budiștii au fost victimele altor religii contondente. Poți trăi azi ca budist? Poți întoarce obrazul, când ești pălmuit de cineva complet pe nedrept? Poți sta indiferent când fratele tău vine asupra-ți cu toporul, ca să-ți ia agoniseala și viața?

→ prostănească neamț, era plin de caricaturi oligofrene, cu explicația pusă în clar alături, iar evreii și cu toți cei vizați de propagandă erau mereu reprezentați în tușe groase, ca să-i intre bine în cap cititorului ce trebuie să priceapă de acolo. Atunci când propaganda oficială vorbea criptic, despre „soluție finală” și „război sfânt”, *Der Stürmer* vorbea deschis despre exterminare și distrugere. Pe scurt, Julius Streicher – care a sfârșit în ștreang pentru incitare la genocid – era un pic mai deștept decât media nemților, astfel încât să poată recita credibil în fața prostimii sloganuri, lozinci și alte elemente de propagandă, dar era și suficient de dobitoc încât să nu pună la îndoială tâmpeniile emaneate de elita nazistă și pe care avea drept sarcină să le propage în mintea populației (tâmpenii în care el însuși credea cu sinceritate). Uităndu-ne în jurul nostru am putea observa cu ușurință că și peisajul mediatic de la noi e plin de indivizi suficient de deștepti cât să pară deștepti pentru omul cu inteligență medie, dar suficient de cretini ca să se transforme fără șovăială, fără umbră de îndoială, în vuvuzele celor mai mari aberații emaneate de politicienii de la vârf, folosindu-se de instrumentele de comunicare în masă la care au acces.

E deja de notorietate că una dintre principalele linii de apărare ale naziștilor a fost aceea că „au urmat ordinele”. Reiese și din *Jurnal* acest lucru, și știm prea bine că instanța nu a luat în considerare acest argument, dar, de-a lungul cărții, mai întâlnim o linie de apărare pe care istoricii o discută mai puțin: „nu credeam că se va ajunge până acolo”. Pentru Göring, un îndemn manifest la uciderea evreilor exprimat în 1938 nu fusese altceva decât „o declarație mai temperamentală” (p. 233). Pentru Rosenberg, ideologul principal al ideilor rasiste, propaganda emanată de el „nu trebuia luată ad litteram” (p. 254). Și tot așa. Un soi de: „Hai, domn'e, că glumeam și noi...”.

Halal „glume” care au dus la moartea a 25 de milioane de oameni!

La un moment dat, Göring îi explică psihologului, perfect cinic, în ce fel poate fi împins un popor să susțină o cauză care nu e a sa (o metodă care, zicea el, funcționează indiferent de natura regimului, adică democrat, fascist sau comunist): „Nu trebuie decât să le spui [oamenilor] că sunt atacați și să-i învinovățești pe pacifiști de lipsă de patriotism” (p. 262). Din nou, nu putem să nu remarcăm o paralelă cu fapte contemporane. Recent, în iulie 2025, șefa supremă a serviciilor de securitate americane, d-na Tulsi Gabbard, a dezvăluit că așa-zisa „interferență rusă” în alegerile prezidențiale din 2016 nu a fost, de fapt, decât o minciună sfruntată a Democraților, în frunte cu Obama, nemulțumiți de faptul că Donald Trump câștigase alegerile în fața lui Hillary Clinton. Cu toate acestea, minciuna respectivă a făcut carieră pe tot mapamondul și există și azi o mulțime de naivi care au rămas cu impresia că rușii ar fi atacat „hibrid” America și că oricine pune la îndoială narativa „oficială”, e vândut...

Iată că a fost nevoie să treacă aproape un deceniu pentru ca adevărul să iasă la iveală: nu a fost vorba de niciun fel de interferență. Nu a fost vorba de niciun fel de „atac hibrid”. De fapt, realitatea e că nimeni nu amenința America și că poporul american îl votase sincer pe Donald Trump, nu fiindcă se jucaseră „boții” și „tiriboții” moscoviți cu mintea oamenilor. Cu toate acestea, putem fi siguri că discuțiile despre amenințarea hibridă a misterioșilor ruși nu vor dispărea cu una, cu două, din spațiul mediatic occidental, deoarece mass-media *mainstream* – ea însăși compromisă – le-a luat deja în serios.

În concluzie, iată una dintre laturile și consecințele murdare ale fascismului real, nu imaginar: când puterea cea malefică și deloc stupidă (ba dimpotrivă!... extrem de inteligentă...) se înconjoară de lătrăi plătiți și idiotizați, precum Streicher, având ca sarcină să direcționeze opinia publică, prin minciună și fals de proporții epice, în direcția dorită de ea, în dispreț total față de ceea ce și-ar dori cu adevărat oamenii simpli, întreaga societate va ajunge până la urmă să se aneantizeze și să se prăbușească asemenea unui castel de cărți de joc. Marele avertisment pe care ni-l transmite *Jurnalul de la Nürnberg* e acela că minciuna nu are ce căuta într-o adevărată democrație, de vreme ce, câteodată, de la „minciuni nevinovate” la genocid nu e decât un pas...

Dar mai aude cineva?

Povești de la marginea lumii

Nostalgii și politică

În măsura în care nostalgia este un sentiment legat de utopie, se poate spune că există o nostalgie comunistă pentru că a existat o utopie comunistă. Comunismul, chiar așa rău aplicat ca-n dictaturile din Estul Europei și chiar aflându-se la capătul istoriei sale, avea o dimensiune utopică, dată de doctrina ca atare, dar și de logica internă a puterii. Conform comunistilor, în țările socialiste nu exista comunism *încă*, ci ele se aflau pe un drum lung, la capătul căruia abia era instaurată societatea comunistă. Această postură era una de tip utopic, dar comunismul *este* o doctrină orientată spre un viitor utopic, în care toți oamenii vor trăi într-o lume complet liberă, fără oprimare.

Deși, în 1989, oamenii nu mai credeau în comunism, erau formați de acest spirit utopist. De aceea, chiar îmbrățișarea pro-europenismului a avut ceva utopic, a constat în substituirea unui obiectiv cu un altul.

Epuizarea potențialului utopic, dezamăgirea, nemulțumirea conduc treptat la schimbarea orientării temporale dinspre viitor înspre trecut și la apariția nostalgiei. Din 1989 până azi a fost parcurs întregul proces de la utopia pro-europeană (în fapt, de la abordarea utopistă, adică pornind de la o schemă comunistă, a integrării europene) la nostalgia comunistă. Deși nostalgia pare să fie azi mai puternică decât oricând, ea nu exprimă o dorință de reîntoarcere la comunism, ci tocmai epuizarea utopiei. Nostalgia este o insuficiență utopică, o incapacitate de a mai visa, de a-ți imagina viitorul. Ea poate părea o lecuire de utopism și o întoarcere la realitate, însă nostalgia nu e un leac, ci expresia unui disconfort în raport cu realitatea, cu „lumea de azi”.

După părerea mea, e greșit să se creadă că nostalgia comunistă își dorește întoarcerea la comunismul pierdut. Ea își dorește nu comunismul, ci utopia pierdută, adică viitorul. Utopia nu e ceva prea sănătos în cantități mari și mai ales la scară socială, însă indivizii, luați izolat, au nevoie de utopie, au nevoie să viseze, să sperie - altfel mor. Nostalgia este, cum spune poetul, o îndulcire cu dor de moarte. Ea își poate dori, dacă putem spune așa, comunismul, dar nu pe cel din trecut, comunismul ceaușist. Comunismul ceaușist a fost o dezamăgire și, de aceea, nu este obiect al nostalgiei. Nimeni nu mai vrea așa ceva după ce a achiziționat un *smartphone*. Nostalgia își poate dori comunismul, dar unul nou și frumos din viitor, nu din trecut, eventual o lume ideală fără granițe, fără religii, ca-n piesa *Imagine* a lui John Lennon. Însă, așa cum am spus, nostalgia atestă o epuizare a resurselor de utopie.

De asemenea, nostalgia își poate dori integrarea europeană, dar a unei Europe din viitor, acea Europă unde, să spunem, noi, românii suntem egali cu francezii și toți trăim la fel de bine. Mă tem că nici în această utopie nu mai crede nimeni, chiar dacă realismul ne face să acceptăm că integrarea europeană este unica soluție. Este o soluție practică, nu un vis. Nu mai trăim în vis.

Incapacitatea de a mai crede în acest gen de viitor îl aruncă pe om în neagra nostalgie față de lucrurile în care a crezut cândva, față de sentimentele sale de altădată, față de faptul însuși de a fi fost un om plin de speranță.

În anii '70, a existat în SUA o nostalgie față de perioada interbelică. Se cumpărau obiecte *vintage* din epoca jazz-ului, iar Scott Fitzgerald, care a descris ca nimeni altul epoca, era foarte citit. La noi, nostalgia față de interbelic a venit în anii '90, fiind de fapt impusă de elite (inclusiv de elitele pop, a se vedea de exemplu interpretările Loredanei Groza la piesele Mariei Tănase sau interpretarea de către Tudor Chirilă a unei piese de Jean Moscopol), și nu a fost orientată spre Camil Petrescu sau Hortensia Papadat-Bengescu, care exprimă cel mai bine interbelicul urban, ci spre generația tinerilor de extremă dreapta. La noi nici n-a existat, în fapt, un comerț cu obiecte de epocă, dovadă că n-a fost o nostalgie veritabilă.

În romanul lui Philip K. Dick, *Invazia divină*, Satana e o ființă extraterestră, ajunsă pe Pământ cu o rachetă și apoi prinsă și așezată într-o cușcă la grădina zoologică din Washington. Vizitatorii trec prin fața cuștii și râd de el, care se schimonosește în fel și chip. La un moment dat, Iahve vine din nou pe Pământ ca să salveze lumea, dar primul lucru pe care-l face (Yahve este întrupat într-un copil) este să elibereze animalele, așa că merge la grădina zoologică din Washington și-l eliberează fără să vrea pe Satana, adică pe Adversarul său. O gafă... divină.

Problema vieții nu e una de imagine.

...e greșit să se creadă că nostalgia comunistă își dorește întoarcerea la comunismul pierdut. Ea își dorește nu comunismul, ci utopia pierdută, adică viitorul.

Utopia nu e ceva prea sănătos în cantități mari și mai ales la scară socială, însă indivizii, luați izolat, au nevoie de utopie, au nevoie să viseze, să sperie - altfel mor. Nostalgia este, cum spune poetul, o îndulcire cu dor de moarte. Ea își poate dori, dacă putem spune așa, comunismul, dar nu pe cel din trecut, comunismul ceaușist.

litere

Dan Ciachir

10 aprilie

„Dacă îl onorăm pe Duhul Sfânt, nu-l întristăm și nu-l stingem, El și puterea Lui vor curge în viețile noastre. Prin Duhul Sfânt, trecutul nostru va fi modificat și transformat în izvor de viață nouă.” (Arhiepiscopul Irineu al Albei Iulia)

13 aprilie

Părintele duhovnic m-a spovedit, dându-mi dezlegare să mă împărtășesc atât mâine, la Sfânta Liturghie, cât și de Florii sau în noaptea de Înviere.

1 mai

A murit, la vârsta de 95 de ani, Ecaterina Oproiu, scriitoare și ziaristă care a condus un sfert de secol revista de mare tiraj „Cinema”. O doamnă. I-am fost prezentat de Ion Cristoiu, care mă luase la Costinești la un festival de film. Pentru mine, ea rămâne înainte de toate femeia de care a fost îndrăgostit fără noroc Petru Dumitriu și care s-a răzbunat introducând-o în volumul III din *Cronică de familie* ca personaj, sub numele de Doina Zevedei.

2 mai

A început minivacanța de Paști, care se va încheia marți. Curg încă de dimineață trenurile suplimentare cu tineri ce se îndreaptă spre Mangalia și de acolo spre 2 Mai și Vama Veche, locuri în care nu am mai ajuns de mult.

9 mai

Este o vreme ploioasă, închisă, rece, pe care o prefer zilelor însorite, luminescente, de care presimt că voi avea parte din plin și în vara aceasta.

21 mai (Sfinții Împărați Constantin și Elena)

A murit, la 81 de ani, actorul Costel Constantin, care a făcut un rol memorabil în *Vulpașin din Domnișoara Anastasia* de G.M. Zamfirescu, având-o parteneră – tot o interpretare strălucită – pe Olga Delia Mateescu. Cred că au trecut 50 de ani de atunci.

6 iunie

Am recitat cu răbdare, vreme de o zi și jumătate, *Pagini de jurnal* și sunt pe deplin mulțumit. Slavă lui Dumnezeu că totul a ieșit bine!

8 iunie

În numărul 6 din „Convorbiri literare”, un interviu cu George Volceanov, traducător și specialist în Shakespeare din care citez: „Lui Shakespeare i-au pus gând rău politicarii vestitori ai neomarxismului britanic, așa-ziii materialisti culturali, inspirați de tâmpelile scrieri mistificatoare ale lui Derrida și Foucault.”

12 iunie

Papa Francisc I le-a cerut preoților să nu țină predici mai lungi de opt minute. Eu știam că în Biserica Romei norma în materie de durată a omiliei a fost dată pentru totdeauna de Fericitul Augustin: „Nu mai scurtă de 15 minute și nici mai lungă de jumătate de oră”.

Jurnal 2024

14 iunie

Ieri înainte de miezul nopții și după o vijelie care a doborât copaci, s-a pornit o ploaie cumplită timp de câteva zeci de minute, iar temperatura a scăzut. Au fost inundate case, străzi și cartiere din București, fenomene asemănătoare producându-se în multe alte locuri din țară.

19 iunie

Ieri a murit actrița Anouk Aimée, celebră datorită filmelor *La dolce vita* și *Un bărbat și o femeie* – unde îl avea partener pe Jean-Louis Trintignant –, peliculă turnată la mijlocul anilor 1960, când a fost proiectată și în România cu un mare succes. Când îl privește pe Trintignant, acesta fusese partenerul lui Vittorio Gassman, în aceeași perioadă, într-un film nu mai puțin celebru, *Depășirea (Il sorpasso)*, regizat de Dino Risi.

20 iunie

A murit în Elveția, la vârsta de 90 de ani, doctorul Ion Vianu, fiul lui Tudor Vianu, scriitor elevat, care a spus lucruri memorabile despre Ortodoxie. Dumnezeu să-l ierte și să-l odihnească împreună cu dreptii!

26 iunie

Ieri a apărut prima cronică la carte, scrisă de Adrian Pătrușcă și intitulată *O bijuterie*.

28 iunie

„Zadarnice sunt toate ostenețile tale cele bune dacă nu ai credința cea dreaptă.” (Cuviosul Ioanichie cel Mare de la Olimp)

3 iulie

Între două ploi, la ora 9 seara – așa cum eram înțeleși –, a trecut pe aici Sergio Faleschini ca să-i dau *Pagini de jurnal*. Pleca astăzi în Italia și era foarte îngrijorat de situația politică din Franța, care l-a depășit pe Macron. Mi-a adus o sticlă de Cabernet (recoltă 2020) de Dealu Mare, băută la masă, după miezul nopții, în decurs de patru ore; un vin strălucit, negru precum catranul, după care am dormit șapte-opt ore.

18 iulie

A murit Dan Zamfirescu, care mi-a pus la dispoziție fabuloasa bibliotecă – una din cele mai mari biblioteci particulare din România – și mi-a orientat în urmă cu peste 40 de ani lecturile de teologie ortodoxă. Dumnezeu să-l ierte și să-i odihnească sufletul tumultuos!

20 iulie

De dimineață, la 10, am făcut o plimbare începută cu ocolul Cișmigiului, unde era răcoare, multă verdeață și se vedeau urmele ploilor căzute peste București în decurs de cinci zile consecutive.

22 iulie

Înainte de prânz a sunat George Arun, care acum colaborează la Deutsche Welle, cerându-mi relații despre canonizările de sfinți români. Dorește să se mute la Ciocanu, un sat superb din Piatra Craiului, unde i-am fost oaspete în urmă cu peste 30 de ani.

10 august

A telefonat de la Udine Sergio Faleschini, repetându-mi că mi-a citit cartea cu plăcere,

însă în librăriile de acolo nu a găsit nimic despre Lampedusa.

Mâine voi porni cu Cosmin spre Bicz, unde o să rămân cel puțin zece zile.

18 august

Cei ce adoră întrecerile sportive concurează prin delegație.

4 septembrie

Aflu cu bucurie că Ionuț Vulpescu a fost ales președinte al Adunării Interparlamentare Ortodoxe (AIO), în cadrul Adunării generale a organizației de la Palermo. Alegerea sa survine după ce timp de trei decenii de la întemeiere – 1993 – până astăzi, AIO a avut în frunte ruși sau rusofoni.

7 septembrie

Căutând un detaliu în amintirile strălucitului istoric care a fost Florin Constantiniu, am dat peste aceste rânduri: „Ce mândru am fost când, făcându-se o săpătură la Niculițel, (Ion Branea – n.n.) m-a ales pe mine din cei patru studenți aflați atunci pe șantier. Am avut astfel șansa să asist la dezvelirea celei mai vechi biserici în plan treflat (...) din spațiul românesc. Descoperire cu totul întâmplătoare, căci rostul săpăturii era de a determina cine înălțase marelă val de pământ din vecinătatea Niculițelului...” Și m-a cuprins nostalgia întrucât văzusem în două rânduri, după restaurare, acel mic lăcaș alb, diafan, bine proporționat, aflând de la Arhiepiscopul Antim al Tomisului și Dunării de Jos că, întrucât ușile bisericii nu se deschideau, după multe încercări, s-au citit rugăciunile unor mari sfinți. Ajungându-se la o molitvă a Sfântului Atanasie cel Mare, încuietura cedat, iar străvechea biserică și-a dobândit astfel și un hram, pe cel originar nemaștiindu-l nimeni.

9 septembrie

Emil Bodnăraș, demnitar comunist de rangul întâi, a fost înmormântat în 1976 în satul natal, Iaslovăț, din Bucovina, potrivit dorinței sale, cu slujbă bisericească, prohodit după toată rânduiala ortodoxă. Coliva pentru pomană a fost adusă de la București cu elicopterul.

12 septembrie

Ziua de ieri a fost prima zi de toamnă – întunecată, cu o maximă de 21 de grade – și cea dintâi în care am ieșit din casă după întoarcerea de la Bicz. Am înconjurat Cișmigiul, unde vegetația nu pălise, însă trandafirii din „dreptunghi” erau opăriți ori scuturați.

14 septembrie

Au fost ploi, viituri și inundații provocate de un ciclon, Boris, de care aud prima oară; s-a manifestat în județele Galați, Bacău și Vâlcea. Am văzut pe ecranul televizorului un om cu casa distrusă, dar fericit că își găsisse cățelul.

18 septembrie

Maxima lui Bismarck „Orice se poate schimba în istorie, cu excepția geografiei” părea infirmată după 1990 de niște publiciști care mutaseră România din Sud-Estul continentului, unde toată lumea o știa așezată, în Europa Centrală.

Aflu cu bucurie că Ionuț Vulpescu a fost ales președinte al Adunării Interparlamentare Ortodoxe (AIO), în cadrul Adunării generale a organizației de la Palermo. Alegerea sa survine după ce timp de trei decenii de la întemeiere – 1993 – până astăzi, AIO a avut în frunte ruși sau rusofoni.

Idei și zile

Istoria colonială a României. Când Sorin Bocancea mi-a cerut un scurt text despre Bucovina la Centenar (apărut sub titlul „Bucovina: de la idee la lieu de mémoire” în *Polis. Revistă de științe politice*, vol. VI, nr. 4, serie nouă, septembrie-noiembrie 2018, pp. 5-14, accesibil online), am început cu începutul: numele teritoriului este o categorie colonială (arbitrară și orientalistă) inventată de austrieci în anii 1770 și interiorizată cam după un secol de români pînă la paștișă pseudo-istorică (v. numele societății studentești Arboroasa, o variațiune auto-colonială pe tema forestieră a Făgetului sau, dacă ne gândim la Buchenland – și nu la Buchenwald, preluarea ca substantiv comun românesc a termenului slav pentru “făget” –, Țara Fagilor, alt nume inventat prin retroversiune în aceeași cheie romantic-naționalistă și auto-colonială; noțiunea de auto-colonialism a fost propusă de Alexander Kiossev în 1994). Dar culmea auto-colonialismului a fost atinsă prin transformarea categoriei inițiale – produsă de alți autohtoni, pe atunci minoritari, și instrumentată colonial – într-o autoreferință pseudo-autohtonistă, (auto-)etnografică, folclorică românească. Dacă despre antropologii/occidentalii care interiorizează și esențializează noțiunile populației coloniale pe care o studiază (pînă la preluarea unor elemente de stil de viață, vocabular, credință, dietă, haine etc.) se spune că *they go native*, s-ar putea spune și despre aborigenii care interiorizează categoriile exogene că *they go colonial*. Întreaga istorie a României s-ar putea (re)scrie ca istorie colonială, regiune cu regiune, secol după secol, pînă la România Mare. O asemenea istorie ar include și istoria diasporelor României, descriind tot o istorie a transferurilor cu dublu sens: (1) dinafară înspre înăuntru, (2) dinăuntru (a) înăuntru ori (b) înafară. Exo-colonizarea – de la greci și romani la maghiari, sași, șvabi etc., incluzînd și colonizările fără coloniști sau cu puțini colon(i)ști, de la cele intelectuale/culturale la cele economice (cum ar fi sosirea capitalului britanic și a proto-colonialismului asociat lui la Dunărea de Jos după 1829) –, endo-colonizarea (colonialismele interne: v. Dobrogea, Cadrilaterul, Basarabia și Bucovina etc.), auto-colonizarea (o categorie cultural-ideologică, mai bine redată în cazul românesc de ceea ce am numit bovarism geocultural) sînt realități istorice care trebuie analizate critic și asumate senin. Multiperspectivitatea și istoricitatea sînt valabile și pentru diversele (meta)discursuri (auto)coloniale, practicate de autohtoni și împămîntenți (de felurite ascendențe și grade de asimilare, de la greci, armeni, albanezi și evrei la regi), de (călători) străini, de minorități cu identitate colectivă și viețuire compactă ori în rețele intensive etc. Acest exercițiu intelectual poate contribui la înțelegerea României ca rezultat complex și dinamic al unor cauzalități și contingente multiple, eterogene, non-teleologice: *E(x) pluribus unum/una*, deviza Statelor Unite ale Americii, se aplică și României (ca și Italiei, Germaniei, Marii Britanii, Spaniei, Belgiei etc.).

27.11, 4-5.12.2018

*

Identități și geografii simbolice instabile. În jurul lui Kant. Am dat adesea, în contextul analizei geografiiilor simbolice europene, exemplul cetățenilor de azi ai orașului Kaliningrad (o exclavă post-sovietică tipică: rusofonă, multi-etnică – dar

fără autohtoni! –, militarizată) care practică pentru puținii turiști ajunși în fostul Königsberg diverse forme de *re-enactment* legate de memoria celui mai faimos localnic, Immanuel Kant. Ca în alte orașe/zone care și-au schimbat parțial sau total apartenența politică, compoziția etnică, practica lingvistică, structura confesională, stilul de viață și cultura publică, vectorii de memorie socială tradiționali au fost înlocuiți de alții, cu felurite motivații și finalități. Acesta e pentru mine un subcapitol al bovarismului geocultural, în care obiectul mimetismului colectiv (un fenomen definit în alt context de Hans Robert Jauss ca *identificare asociativă*) este plasat în timp, nu în spațiu, altminteri fiind tot un mod de existență evazionist (în engleză, *escapist*), compensatoriu, autoficțional, sublimat (hiper)estetic și metaistoric. Nu o comunitate intențională propriu-zisă, ci un fel de utopie cu program redus, din care revii în istorie la sfîrșitul orelor de muncă (în muzee, restaurante, agenții de voiaj etc.) sau la închiderea festivalurilor. La noi, Grupul “A Treia Europă” a fost în anii 1990 o inițiativă similară mai elevată intelectual (orașul, Timișoara, avînd o cu totul altă compoziție și identitate decît cele memorializate – de cu totul alți vectori de memorie), iar aniversarea recentă eliberării/ocupării de către Eugeniu de Savoia a fost și ea prezentată parțial în această cheie, cu același mișcător elan paseist auto-colonial. Dar la Kaliningrad a venit brusc momentul adevărului: zilele acestea am asistat la o “revoltă a fondului [lor negerman]”: manifestanți mînioși au vandalizat casa, mormîntul și statuia lui Kant, cerînd și schimbarea numelui universității locale, care poartă numele marelui gînditor, iar (pentru a da un singur exemplu de figură publică) vice-amiralul Igor Muhametșin (transliterez în română, nu după normele internaționale), șeful statului major al flotei ruse din Marea Baltică, l-a declarat trădător pe acesta, altminteri cel mai ilustru fiu al locului. (Cum vom vedea mai jos, acuzația nu se susține istoric. Dimpotrivă.) Cauza imediată a acestei inflamații simbolice (și simptomatice) a fost propunerea de a numi Immanuel Kant aeroportul regiunii. Un sondaj de opinie, fiabil sau nu, atestă, poate și ca efect al intervenției vice-amiralului, preferința populară pentru a folosi numele Împărătesei Elisabeta (sub domnia căreia rușii au ocupat pentru prima dată regiunea; *vicienia Istoriei*, cum avea să spună Hegel, l-a făcut pe Immanuel Kant să-i scrie împărătesei în 1757, promițîndu-i loialitate și vigilență, inclusiv deconspirarea celor care ar fi uneltit contra ei; posturile de profesor universitar au inspirat multe asemenea gesturi extreme, dar Kant putea fi considerat deasupra lor; oricum, Kant n-a primit nici răspuns, nici postul). De altminteri, vizele expres de 72 de ore pentru cetățenii UE din Spațiul Schengen fuseseră deja anulate din 2017, ceea ce indica deja o victorie a izolaționismului paranoic și resentimentar asupra rațiunii (de toate felurile discutate de Kant și de alții: teoretică, practică etc.).

5.12.2018

*

Autoscopii la centenarul României Mari. De pe 16 ianuarie pe 8 decembrie am conferențiat și dialogat tot anul 2018 pe teme românești în diverse locuri publice din București, Constanța, Iași, Cluj. Pe 18 decembrie voi încheia acest ciclu cu reflecții

asupra memorializării festive a secolului încheiat pe 1 Decembrie. De fiecare dată, am încercat să aduc ceva nou, deși (ori fiindcă) tema centrală era mereu Centenarul. Am (re)articulat și detaliat o viziune critică proprie asupra istoriei naționale, am expus interpretări, ipoteze, sugestii noi, am (re)adus în atenție idei, oameni și fapte care nu au intrat în narațiunile hegemonice ori au fost scoase din ele, voluntar ori sau nu, mai devreme sau mai târziu. Și tot de fiecare dată m-am lovit de precaritatea intelectuală, ideologică, metodologică, conceptuală, teoretică și comparativă a discursurilor despre România, fie ele canonice sau anticanonice, apologetice sau auto-denigratoare, (neo)pozitiviste sau (diletant) relativiste etc. Nu avem sinteze cu adevărat utilizabile în niciun domeniu, de la istoria evenimentială la istoria ideilor, de la istoria culturii la istoria militară, de la istoria literaturii la istoriile celorlalte discipline și discursuri, domenii și sectoare, instituții și grupuri sociale – iar lista poate continua. Când vorbesc de dimensiunea comparativă, încep prin a deplînge absența ori slaba calitate a comparațiilor, de la nivelul subnațional (între regiuni, provincii istorice, comunități etnice, lingvistice, confesionale, culturale etc.) la nivelul mezo-regional (nu ne cunoaștem și nu vrem să ne cunoaștem vecinii, nu ne putem gîndi pe noi înșine decît ca entitate singulară, excepțională etc.) și, în cercuri tot mai largi, la nivelul continental și la cel global. Pregătindu-mi pînă și cele mai scurte prestații, a trebuit să parcurg sau să recitesc un imens material scris, de la documente și surse la literatura secundară. În cele mai multe cazuri, aceasta din urmă trebuie luată tot drept sursă (așa cum am spus mereu), fiind adesea plină de erori și omisiuni factuale ori de altă natură, precum și lipsită tocmai de dimensiunea reflexivă, metadiscursivă, propriu-zis secundară/detașată. Un vast verbaij autoscopic: fluvial și aluvionar, anost și pompos, provincial și mimetic, fudul din nesiguranță și agresiv din frică, semidoct și moftologic, dezorientat și ezitant. Frecventarea lui este, pe lîngă o mare pierdere de timp, o asceză. Dar această asceză nu te edifică și nu te înalță. E o asceză din care a rămas numai masochismul.

9.12.2018

*

Autocenzura în Occidentul de azi. Autori, cărți, periodice pe care unii îi (le) mai citesc, în general fără spirit critic și fără competențele strict necesare, dar pe care nimeni nu-i (nu le) mai poate cita în *mainstream* dacă nu-și asumă consecințele. Iar acestea pot merge pînă la stigmatizare și chiar excludere din mediul academic. În anii 1980, în revistele studentești ieșene, Luca Pițu (influența catalitică și heterodoxă a Grupului de la Iași), Dan Petrescu și cu mine făcusem din aluziile și citatele criptice o formă de subversiune aproape ininteligibilă. Acum, cu ChatGBT și alte instrumente IA, nici această stratagemă în fond lipsită de curaj, dar autoterapeutică (pentru indivizi și grupuri mici), nu mai este posibilă. Atunci era nevoie de turnători inițiați din încredere imprudentă chiar de autori (cum a fost pentru noi, cei amintiți mai sus, mai ales psihiatrul Constantin Romanescu). 15.07.2025

(*Extrase din manuscrisul Idei și zile au mai apărut în Trivium, Observator cultural și, începînd din iulie 2023, Argeș.*)

Întreaga istorie a României s-ar putea (re)scrie ca istorie colonială, regiune cu regiune, secol după secol, pînă la România Mare. O asemenea istorie ar include și istoria diasporelor României, descriind tot o istorie a transferurilor cu dublu sens: (1) dinafară înspre înăuntru, (2) dinăuntru (a) înăuntru ori (b) înafară.

Leonid Dragomir

Profesia de psihanalist, una „imposibilă”, cum o numea Freud, presupune, cum tot el spunea, „a lucra în transfer”. Transferul reprezintă reacțiile afective inconștiente pe care un pacient (analizând) le are față de analist. Ele sunt de fapt proiecții asupra acestuia ale sentimentelor și dorințelor nutrite față de părinți.

CRONICI

Psihanaliza este un umanism

O problemă mult discutată încă de la apariția psihanalizei, la începutul secolului XX, este cea privitoare la statutul noii discipline întemeiate de medicul vienez Sigmund Freud. Acesta o dorea o știință de felul fizicii, chimiei, biologiei sau o ramură a medicinei. El spera, și a continuat să spera toată viața, că viitorul va conduce la descoperirea substanțelor chimice implicate în apariția bolilor psihice, iar în calitate de fost eminent neurolog se aștepta să fie găsite localizările cerebrale ale acestora. Dezvoltările ulterioare ale respectivelor științe și ale altora nu i-au confirmat însă așteptările. Nevrozele studiate de Freud, isteria și nevroza obsesională, dar și psihozele, schizofrenia și paranoia, se pare că nu au cauze organice, materiale, că ele sunt maladii pur psihice, a căror terapie ar trebui realizată tot cu mijloace imateriale, principalul fiind cuvântul. Prin analiza și interpretarea viselor pacienților (analizaților, cum se numesc astăzi) sau asociațiilor libere produse de aceștia într-un cadru terapeutic special conceput ca să favorizeze regresia spre stadiile primitive ale dezvoltării psihice, se poate realiza accesul la inconștient, un tărâm guvernat de legi diferite de cele ale conștiinței, precum absența contradicțiilor, a spațiului și timpului, a negației, a morții și.a.

Deși Freud nu a fost descoperitorul inconștientului, fiind precedat de romantici, de filosofi ca Schopenhauer și Nietzsche sau de alți psihologi din secolul al XIX-lea, el este cel care l-a investigat urmând modelul științific al vremii sale. Ce-i drept, la inconștient nu putem avea un acces direct, precum în cazul observațiilor științifice, ci numai indirect, prin interpretarea spuselor pacienților. Psihanaliza se va dezvolta ca o hermeneutică, o artă a interpretării prin care imaginile aparent fără sens ale viselor, absurdul și comicul actelor ratate, ciudătenia simptomelor nevrotice, incredibilul relatărilor despre traume suferite în copilărie de cei supuși analizei sau detalii neluate în seamă de critica de specialitate ale operelor artistice și literare devin înțelesuri noi, nebanuite, indicând o logică, un sens. Prin interpretarea conținuturilor inconștiente care apar în manifestări precum cele enumerate, dintre care unele au fost inițial conștiente, fiind ulterior refulate, altele fiind moștenite filogenetic, acestea (re)devin conștiente și pot fi într-o anumită măsură controlate de pacient (analizând) cu ajutorul, cel puțin pentru o perioadă, analistului, indispensabil pentru a învinge cenzura ce împiedică pătrunderea conținuturilor inconștiente în conștiință.

Freud a dezvoltat două topic ale aparatului psihic. Prima împărțea psihicul în trei sisteme: inconștient, preconștient, conștient, iar a doua în sine (astăzi se preferă *se*, în germană *das Es*, dar consider că sine are meritul de a-l lega pe Freud de o întreagă tradiție a gândirii occidentale, din care de fapt provine), eu și supraeu. În cazul celei de-a doua topic, unde atributul inconștient aparține tuturor instanțelor (parțial și eului), cenzura este reprezentată de supraeu, care încorporează normele morale și sociale transmise copilului de către părinți, educatori, autorități etc. și care se dovedesc, inconștiente fiind, extrem de severe. Conținuturile refulate în inconștient, care nu pot reveni nedeghizate în conștiință, sunt în principal cele inacceptabile social, incompatibile cu normele morale acceptate într-o perioadă istorică, într-o anumită cultură. Trebuie precizat că instanțele psihice descrise de Freud sunt de natură psihică, fără suport anatomic.

Între promotorii cei mai influenți ai psihanalizei în România postcomunistă se

numără profesorul Vasile Dem. Zamfirescu. Prin cursurile ținute la Facultatea de Filosofie din București sau la Facultatea de Psihologie a Universității Titu Maiorescu, prin cărțile scrise, dar mai ales prin practica analitică îndelungată (peste 30 de ani), el a reușit să ofere o imagine clară și captivantă a aventurii căutării și descoperirii inconștientului, care i-a atras și chiar sedus pe mulți (între care mă număr, deși eu nu am făcut o analiză personală). Pentru aceștia, deci și pentru mine, apariția *Jurnalului de psihanalist* (Ed. Trei, București, 2025) a răspuns, desigur, unui orizont de așteptare creat într-un timp destul de lung, deoarece au trecut câțiva ani buni de la publicarea ultimei sale cărți. Cartea, scrisă impecabil, ca și celelalte ale autorului, este nu numai plăcută la lectură, ci și spectaculoasă, întrucât relatează nu cazuri complete de analiză, precum a făcut Freud, ci „momente cairotice din analize sau din autoanaliza mea”. Acestea sunt în general cele în care se produce așa-numitul „insight”, termen greu traductibil, desemnând clipa când cel supus analizei intuiește, înțelege și dezleagă misterul problemelor psihice care i-au marca viața. Este un moment de iluminare și a fost comparat de unii autori, precum Erich Fromm, cu iluminarea budistă. Revelațiile sunt de obicei în legătură cu traumele suferite din prima copilărie, nucleul lor fiind în psihanaliza freudiană complexul Oedip. Pe la vârsta de 3-5 ani dorințele copilului se îndreaptă firesc, susține Freud, spre părintele de sex opus, dar în anumite condiții Oedip-ul poate fi inversat, adică afecțiunea copilului, cu dorințele sexuale aferente, îl au ca obiect pe părintele de același sex, dar și incomplet, nedezvoltat, pozitiv sau negativ. Axioma freudiană susține că acest complex este universal, întâlnindu-se sub diverse forme în toate culturile. Dorința băiatului de a se culca cu mama sa și de a-și elimina (ucide) tatăl – cele două crime ale lui Oedip din tragedia greacă – și ale fetei de a se culca și chiar de a avea un copil cu tatăl său sunt, bineînțeles, inacceptabile moral și social și de aceea vor fi refulate în inconștient. În analiza personală, făcută împreună cu Eugen Papadima la finalul anilor '80 ai secolului trecut, lui Vasile Dem. Zamfirescu i s-au revelat exclusiv dorințele oedipiene, care de altfel apar primele în majoritatea analizelor. Practicarea psihanalizei, care înseamnă atât o cunoaștere a inconștientului celuilalt, cât și a propriului inconștient, i-a dezvăluit o altă dimensiune, pe care o consideră specifică inconștientului românilor (a se vedea și o altă carte a autorului, *Nevroză balcanică*), „deficitul narcisic”. Insuficiența afecțiune din partea părinților are ca rezultat nesatisfacerea nevoii esențiale de a fi oglindit, care, în aceste condiții, „se cufundă în inconștient ca un gol al sinelui”, manifestat prin ne iubirea de sine și ca o consecință la lipsa empatiei față de ceilalți. „Filonul narcisic” este anterior vârstei oedipiene, dar interferează cu dorințele incestuoase și paricide specifice acestei perioade, influențându-le considerabil. De aceea o psihanaliză reușită, spune Vasile Dem. Zamfirescu, trebuie să coboare și în această zonă, unde ghid nu-i mai este Freud, ci Heinz Kohut, un psihanalist american, tot de origine austriacă, reprezentant al psihologiei sinelui.

„Terapia eclectică” practică de autorul *Jurnalului* este orientată pe două coordonate: a conflictelor pulsionale oedipiene și a deficitului narcisic. Profesia de psihanalist, una „imposibilă”, cum o numea Freud, presupune, cum tot el spunea, „a lucra în transfer”. Transferul reprezintă reacțiile afective inconștiente pe care un pacient (analizând) le are față de analist. Ele sunt de

fapt proiecții asupra acestuia ale sentimentelor și dorințelor nutrite față de propriii părinți. Uneori analizații se îndrăgostesc de psihanalist, apărând „iubirea de transfer”, și atunci, conform lui Freud, analiza nu mai poate fi continuată. Vasile Dem. Zamfirescu consideră însă că iubirea de acest fel poate fi sublimată prin creație poetică sau de alt fel, precum în cazul relatat pe larg al unei analize (numele analizaților sunt bineînțeles ficționalizate), iar sublimarea favorizează catharsisul, purificarea dorințelor și deci continuarea cu succes a terapiei. Manifestările transferului conduc la reacția tot inconștientă a analistului, numită contratransfer. Prin acest joc al transferului și contratransferului sunt retrăite de analizând, dar într-o anumită măsură și de analist, traume vechi care au blocat dezvoltarea psihică, devenind posibilă, prin conștientizare, reluarea acesteia de acolo de unde a fost întreruptă. Calitățile unui bun psihanalist privesc atât capacitățile sale intelectuale și competențele culturale puse în joc pentru a realiza interpretări corecte, cât și pe cele legate de afectivitate, adică empatizarea cu suferințele celor care urmează terapia. Aceștia îl percep conform unor tipare inconștiente, identificându-l fie cu tatăl, fie cu mama – a fost surprinzător și pentru autorul *Jurnalului* că a trebuit să-și asume latura sa feminină inconștientă pentru a funcționa în rolul mamei – reușind să retrăiască în analiză sentimente „sedimentate în arhiva sufletului”.

Unul dintre misterele terapiei psihanalitice, dacă nu principalul, privește comunicarea de la inconștient la inconștient. O formă a acesteia este telepatia, întâlnită, cum știm, și în afara cabinetului psihanalitic. Vasile Dem. Zamfirescu constată că uneori între analist și analizând se creează „un câmp inconștient comun” care permite anticiparea gândurilor celuilalt. Dar în general rămâne neelucidat „modul în care se produce transmiterea unui conținut inconștient de la o minte la alta, în afara cazurilor în care există manipulare evidentă”. Față de astfel de neînțelegeri atitudinea lui Vasile Dem. Zamfirescu este de a lăsa pur și simplu misterul să subziste, trăindu-l ca atare: „Trăiesc, deci exist”, concluzionează el parafrazându-l și contrazicându-l pe Descartes.

Relatarea momentelor revelatoare, atât pentru el, cât și pentru pacienți, alternează cu autoanalizele provocate inevitabil de lucrul cu inconștientul celorlalți. Fără a se menaja, el ne dezvăluie relațiile tensionate dintre părinții săi, care i-au marcat copilăria și adolescența rebelă, reflectează asupra motivelor conștiente și inconștiente care l-au determinat să devină psihanalist, interpretează în cheie psihanalitică alegerea primei soții, dar și idealizarea unor personalități întâlnite, de la profesori la filosoful Constantin Noica, precum și prietenia de 20 de ani cu Gabriel Liiceanu, descoperind, după ani, motivele, tot de ordin inconștient, ale rupturii dintre ei. Arderea corespondenței cu acesta este considerată un gest de învingere a narcisismului, deși nouă, cititorilor, nu ne pică prea bine.

O concluzie care se desprinde din experiența analitică se referă la diferența dintre o persoană analizată și una neanalizată. Nu absența conflictelor intrapsihice o definește pe prima, ci gestionarea lor eficientă, prin conștientizare și renunțarea la tiparele inconștiente care le determină relațiile cu ceilalți și în special alegerea partenerilor. Dacă la începuturile ei psihanaliză avea ca scop dispariția simptomelor pacienților, ulterior, încă de la Freud, obiectivul ei a fost →

George D. Piteș – un scriitor complet

La evenimente culturale, scriitoricești, desfășurate sub egida Uniunii Scriitorilor din România – Filiala Pitești, am avut plăcerea să-l cunosc pe domnul George Piteș, poet, prozator, epigramist și traducător, așa cum apare caracterizat în cuprinzătorul volum „Societatea scriitorilor târgovișteni. Din istoria unei grupări literare. Ediție jubiliară 2015-2020” (Editura Bibliotheca, 2020), coordonator fiind omul de litere Mihai Stan, având alături nume cunoscute – Victor Petrescu, George Coandă și cel despre care vorbesc – George Piteș. Legat organic de „Școala de la Târgoviște”, scriitorul are un CV impresionant – de la presă la poezie, de la traduceri la antologii.

Membru al Uniunii Epigramiștilor din România (2003), al Societății Scriitorilor Târgovișteni (2005) și al Uniunii Ziaristilor Profesioniști (2015), George Piteș a debutat editorial cu volumul de sonete „Clipa mea dintre milenii” (2003), urmat de „Stele răstignite” (2003) și cel de epigrame și caricaturi „Zâmbete amare” (2003). Volumele de poezii se succed în ritm alert, dovedind „o aventură literară susținută cu patimă” (Marin Iancu): „Un trandafir pe lac” (2005), „Ce dor mi-e, înger mic de tine” (2006), „Valuri cu ochii de smarald” (2007), „Destin blestemat” (2015), „Trei ștregari și-o ștregăriță”, vol I-II (2006), „Soare răstignit” (2006), „Deșertul disperării” (2016), „Dincolo de vise” (2016), „Țipătul alb” (2017), „Pavilionul albastru” (2018), „Ecolul umbrelor” (2018), „La umbra umbrei tale” (2019), „Odihna neodihnei” (2020), „Oglinzi târzii” (2021), „Și eu, și tu” (2022), „Corăbii spre niciunde” (2023), „Amurg în haine de gală” (2024). După cum bine observa Marin Iancu, George Piteș realizează un adevărat „sonetar”, o sinteză poetică plasată sub un regim expresiv matur și impresionant prin bogăția și diversitatea imaginarului, unde implicarea eului poetic

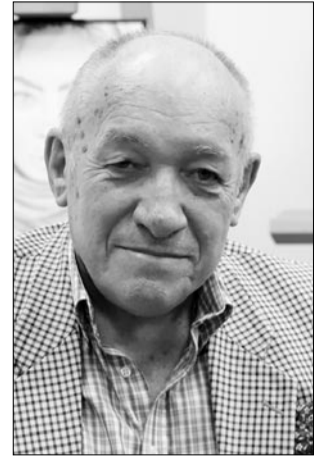
oferă confesiunii lirice profunzimi reflexive intense.

De curând, am intrat în posesia unui volum monumental (700 de pagini), în care George Piteș ne pune la dispoziție o antologie de sonete, din creația sa poetică, sub titlul „Clipa mea dintre milenii” (2024), apărut la prestigioasa editură „Bibliotheca” din Târgoviște. Condițiile grafice sunt excelente, volumul adunând laolaltă 1200 de sonete, o experiență literară desfășurată pe o perioadă de peste două decenii, un traseu literar destinat să compună o autentică imagine a unui efort de rafinare și esențializare a expresiei lirice... În introducerea la acest volum intitulat (inspirat) „George D. Piteș și spectacolul lumii”, istoricul și criticul literar Marin Iancu surprinde „lumea poetică” a distinsului scriitor. Citez: *Receptată global, antologia de sonete «Clipa mea dintre milenii» reunește la modul absolut idei fundamentale, multe în viziune duală, precum viața și moartea, iubirea și păcatul, uitarea și amintirea, speranța și disperarea, norocul și chinul, condiția umană și frumosul etern, teme ce pot fi identificate de altfel încă din titlurile textelor, de la sonete de iubire și suferință, de îndurare sau înțeleptire, de așteptare și întinerire, până la sonete de dor și uitare, de bucurie și speranță, într-o nesfârșită serie de lexeme, care în afara formulărilor incantatorii și a dispunerii lor într-o serie antonimică inepuizabilă ne trimit spre imaginea unui poet de bogate resurse intelectuale și cu un simț estetic de mare rafinament.*

Este evident că ne aflăm în fața unui poet matur care, prin formația sa intelectuală și afectivă, a reușit să impună sonetul într-o lume scriitoricească agitată și de multe ori lipsită de valoare estetică. Formația sa intelectuală este dovedită și de consistentul

CV scriitoricesc care poate fi consultat la sfârșitul antologiei.

Scriitorul complet care este George D. Piteș este semnificativ prezentat în portretul pe care îl găsim creionat în rândurile scrise de Victoria Milescu: *George D. Piteș face parte dintr-o categorie aparte de oameni, îndrăgostiți iremediabil de poezie, și care, din prea mare dragoste pentru ea, devin ei înșiși poeți. Fără a fi preocupat de recunoașterea pe care o merită cu prisosință, el rămâne atașat până la sacrificiu de travaliul lung și dureros de frumos al scrisului. Autorul «Valurilor cu ochii de smarald» este ca mulți alți scriitori contemporani și totuși ca niciunul dintre ei. El este o persoană plurivalentă, exprimându-se la fel de sigur și original atât în proză cât și în poezie, propunând cititorilor o tematică, pe cât de inspirată, pe atât de variată și incitantă.*

→ „schimbarea psihică la nivelul personalității în ansamblu”. Vindecarea simptomelor vine ca o consecință a acestei restructurări a întregii personalități prin asumarea și cunoașterea laturii inconștiente a psihicului. Un aspect benefic important al terapiei psihanalitice este eliberarea energiei psihice cheltuite de nevrotici în conflicte psihice infantile și disponibilizarea ei pentru activitățile specifice vieții de adult. Psihanaliza, considerată cea mai eficientă metodă de dezvoltare personală, contribuie la sporirea capacității de a iubi și de a munci prin trecerea de la principiul plăcerii la principiul realității, cum ar spune prima teorie freudiană despre psihic și despre instincte (pulsioni). Propunându-și un scop care vizează omul în integralitatea lui, psihanaliza se apropie mult de filosofie, având în comun cu ea raportarea la valorile fundamentale ce structurează și orientează existența umană. De altfel, întemeietorul ei a studiat filosofia cu Brentano, precursorul metodei fenomenologice, și a creat el însuși o ontologie a viului în ultima teorie, numită metapsihologică, unde înțelege viața ca o luptă între instinctele vieții, Erosul, și instinctul morții, Thanatosul. Psihanaliza are, consideră un comentator ca Paul-Laurent Assoun, un statut intermediar între medicină și filosofie, ceea ce o expune atacurilor din ambele părți. Am citit, analizat, discutat multe argumente împotriva psihanalizei aduse în special de filosofi, dar nu mă voi referi aici la ele, ci vreau să-mi exprim anumite nedumeriri provocate chiar de lectura *Jurnalului de psihanalist*. Tocmai pentru că este o carte atât de captivantă și seducătoare prin subtilitatea interpretărilor care reduc

diversitatea manifestărilor inconștientului la o unitate reprezentată de complexul Oedip și deficitul narcisic, nu mă poate face să nu mă întreb, ba dimpotrivă, dacă, așa cum se spune, nu e prea frumos ca să fie și adevărat. De exemplu, nu pot să-mi explic cum analistul Vasile Dem. Zamfirescu descoperă mereu la ceilalți probleme ce țin de inconștient similare cu cele ale sale, iar altele, precum moartea sau mai exact frica de moarte, nu par a ieși la iveală din adâncurile inconștientului, nici al său, nici al analizanților.

Pe de altă parte, pretențiile psihanalizei de a fi o „cunoaștere fără rest”, cum spune autorul în final, deci totală a sufletului uman, ca și a conceptelor psihanalitice de a se referi la realități incontestabile, deși imposibil de perceput ca atare, ci numai prin efectele lor, mi se par de natură cvasireligioasă. Tot de dimensiunea religioasă, căreia Freud, în ciuda ateismului său virulent, nu cred că i se putea sustrage, ține, consider, și invulnerabilitatea la critică a psihanalizei. Criticile din exterior, făcute de cei care nu au trecut printr-o analiză sunt considerate din acest motiv nerelevante, iar cele din interior duc, așa cum s-a întâmplat în istoria psihanalizei, la excomunicări. Cazurile lui Jung și Adler sunt cele mai notorii, deși, ce-i drept, nici ei și nici alții nu au negat, rupându-se de Freud, realitatea inconștientului, care de fapt distinge diferitele tipuri de psihanaliză de alte terapii care nu-l admit. Totuși, oricâte fapte, simptome nevrotice, vise, creații artistice ș.a. ar fi puse pe seama inconștientului, o dovadă directă a existenței acestuia încă nu s-a adus și nici nu cred că se poate aduce, fiind deci necesar un act de credință prealabil în existența lui care susține demersurile

terapeutice și interpretative.

Nu am competența să mă pronunț cu privire la efectele terapiei psihanalitice. Ele există cu siguranță, iar *Jurnalul de psihanalist* al lui Vasile Dem. Zamfirescu – o carte unică în genul ei – consemnează manifestările de recunoștință ale unora dintre cei analizați. Dar iarăși nu poți să nu mă întreb dacă aceștia mai pot ieși vreodată de sub influența modelului psihanalitic al înțelegerii de sine și a celorlalți. Spre exemplu, cum să mai iubești cu adevărat când „știi” că iubirea este doar transfer al sentimentelor avute față de părinți?

Sunt convins că în contextul analitic se stabilește o relație profund umană între cei doi, analist și analizand (cuvântul sună atât de barbar în limba română!), bazată pe încredere și sinceritate, ceea ce cu siguranță contribuie mult la ameliorarea stării ultimului. Ion Vianu, el însuși psihanalist, spunea undeva că acest tip de relație terapeutică va deveni un lux în secolul XXI. Apariția și dezvoltarea inteligenței artificiale arată că este posibil să ne îndreptăm într-acolo, ceea ce echivalează cu o dezumanizare a relațiilor interumane și deci a omului. Parafrazând spusa lui Sartre cu privire la existențialism, se poate concluziona că psihanaliza este un umanism, poate ultimul încă în viață, căci de la o vreme se discută aproape exclusiv despre transumanism. Slăbiciunea sa, ca și a celorlalte umanisme, este de a reduce (și explica) omul la (prin) el însuși, ceea ce are ca efect, în opinia mea, o micșorare a ființei umane și o îngustare a orizontului acesteia. Soluția nu este, bineînțeles, transumanismul, care pare să-l anuleze pe om ca om, ci tot o credință în ceva/Cineva mai mult decât omul.

Cătălina Novac

Stand de vise

Mi-am așezat un stand de vise
Pe strada mare
Vise la soare, vise la mare
Vise De Vânzare!

Le-am împărțit în două
Le-am organizat
Fără coșmare

Stresul post trauma (schimbarea de personalitate, disociere, boala mentală) le-am așezat lângă flori de primăvară

De acolo visele vin întrerupte și sacadate, fără preț, suspendate.

Cât costă visul Bora Bora? Un copil mă întreabă strângând de fularul cochec
Prețul e o poveste mică, mare, imaginație de vânzare...

În câțiva ani va crește nivelul mării și acest vis va deveni un recif de corali scufundați, acesta e un vis scump, cumperi cu imaginația bogată, sofisticată...

Bine, a spus copilul cu fular cochec
Mă bag, poate devin poet...

Bora Bora hmm...
"Odată am ieșit cu săniuța pe deal în fața blocului

Cu prietenii din cartier
Săniuța de lemn alb ne-a purtat ca pe fulgi în zăpada bine prinsă
Cizmuțele și mânușile erau ude și frigul nu ne atingea

Sufletul părții se bucura.
Eu aveam la mine în buzunarul de la spate
O agendă mică cu o oglindă miraculoasă
Cadou de la mama mea
De câte ori eram supărat
Deschideam agenda și ceream un sfat
În oglindă apărea în spirală semn divin
Un El-Aleph, un punct magic, paradox între limitare și infinit

Așa aflam un răspuns la mirare
Spirala se învârtea, se învârtea...

Am ajuns acasă de la săniuș ud obosit
Fericit
Oglinda agendei din buzunarul din spate
Se spărsese în bucăți mici
Vinovăția mi-a cuprins pielea
Ca un decor urât

În ziua aceea am plâns cel mai mult
Mama a venit și m-a găsit necăjit

I-am cerut o alta agendă cu oglindă
Pe care o avea, dar a spus ca o păstrează pentru verișoara mea

Tristețea s-a invitat atunci adânc la mine în gând
În fular, în fes, în cizmele ude, șosete, mănuși
Fără să știu că mai târziu oglinda din bucăți mă va ajuta."

Bora Bora e a ta.

Șarpele de după jaluze

O dimineață umedă de vară, un șarpe feroce la fereastra mea
Mă privea timid fără chef
De unde să apară un șarpe australian la mine la geam?

Cum a călătorit 10 mii de mile să mă privească pe mine?

Întrebări aglomerate în mintea mea
Într-o secundă veninul a pătruns prin jaluze
M-am trezit în spital pe o canapea.

La MNSBC anunțau că o sută de oameni au fost uciși de veninul șarpelui meu.

Încercam să vorbesc, dar veninul îmi plutea în corpul amorțit de medicamente și durere

Îmi găurise pieptul, brațul, gâtul
Doctorii alergau să găsească brațe noi și bucăți de oase

Să acopere găurile denivelate
Mă întrebam dacă voi deveni un șarpe

Un șarpe blând care în loc de venin să arunce bunătate.

Un șarpe de noapte.

Pielea nouă schimbată, brațele, osul,
un mozaic colorat pe corpul schimbat.

Așteptam meniul la micul dejun când moartea m-a vizitat

Am privit-o atent
Avea piele de șarpe, nu era urâtă
Era înaltă, suplă
Ochi migdalați frumos colorați

Mi-au adus o tavă cu micul dejun comandat
Frăguțe, afine, iaurt și cafea
Delicios, am mâncat cu poftă
Am uitat de ea.

Bunătate de buzunar

Ochii mei au văzut bunătate
Frumusețe și liniște în toamna de bal mascat
La dansul pe care am încercat să-l evit
Dar timpul te-a schimonosit, te-a dezvăluit
Meschin și gol
Crud și urât
Fără sentimente, fără regret, ai ucis suflete nobile
cu cuvintele tale rele, deșarte.
Lăudate numai de moarte.

O să ardă în iad mi-am zis de mii de ori
În iad, în iad, mi-am zis în lacrimi în flori.

Și într-o zi frumoasă de primăvara te-am întâlnit după mulți ani
În chinurile iadului, ardeai, în durere viața ta pleca din tine
Se scurgea cu greu obosită
schimonosită
nu aș fi vrut să văd asta
îmi doream să fie doar un vis urât

Te-am văzut întins palid în sicriul deschis
În câteva zile va fi cenușă
Au zis.

Noi ți-am dăruit un bulgăre de bunătate,
Ți l-am pus ușor în buzunar
Te-am iertat pentru rău și suferință
Te-am iertat fără a ta căință.

Dar te rog cenușă călătoare
să zbori departe de soare
Să zbori departe de noi doi
departe de noi.

Bunătatea din buzunar
Să te poarte într-un nor plin cu har
Să asculte acest poem trist, amar
Dedicat durerii noastre pierite în noapte
Spălată de timp, transformată în șoapte
Pe care ai luat-o cu tine departe.

Emoții în ploaie

Emoții amestecate, bune, crude se topesc pe copacul cu frunze care cad
Și le ard

O pelerină de ploaie îmbrățișează ramurile ca o doamnă îngrijorată
Emoțiile laolaltă

Focul a cuprins pelerina, copacul începe să se descompună
Piroliză
Triumful focului în dans de soare
Ploaie impunătoare...

Copacul pătat surâde
După ploaie soarele apare.

Picături amestecate, bune, crude se topesc pe copacul cu frunze care cad
Udate de bunătate
Un suflet aparte.

Cireșul japonez

Biserica anglicană, pereți lungi, înalți și reci
În fața băncuței statuia Maicii Domnului din piatră
Luminată

Nu pot să mă rog, repet aceleași versuri blânde
Rugăciunea să topească minutul pierdut în niciunde

Aștept ca ziua să moară
Azi mi-am dorit o secundă de o zi
Dar timpul s-a scurs la fel
Stingher, ciudat, efemer.

Statui, flori, cenușă abis
A intrat pe ușă o tristețe de nedescris

În curtea bisericii, afară
Primăvara organizată și parfumată
s-a întins ca o comoară

Floarea de cireș japonez, Sakura,
este roz intens, roz deschis
Fără miros, fără fruct
Un tablou impresionist
Realist sau modernist

Sakura nu prea face cireșe, doar flori
Un bombardament roz de culori.

Japonezii împărați, împărătese,
Sărbătoresc cireșul în floare
Hanami se cheamă tradiția de a admira florile
Pe care împărații dichisiți, transpirați, emancipați,
Au creat-o sa le alunge plictiseala
Bun motiv de sărbătoare
Atunci când înmugurește o floare.

Pe Fuji, în Tokyo, prin Kyoto târziu,
Ninge cu flori de cireș — un vis roz-pal sub un cer azuriu.

În larg, barca alunecă, șoaptă a lunii
O poveste de dragoste scrisă în muguri de speranță
La Kawazu, ies oamenii-n prag,
Să-și scalde privirea în flori — o bucurie plutește pe mare, înălțătoare.

Biserica era din ce în ce mai friguroasă
Las rugăciunea între pereții reci
Mă îndrept spre grădina afară
Grădina de primăvară

Un cadou venit pe neașteptate
Cireși de noapte
Cireși nemiroșitori
Mă opresc să admir un val de culori.

Un vânt nevăzut, transparent mă împinge la spate
Rugăciunea a venit după mine, mă însoțește în noapte.

Despre poezie

Azi am îmbrăcat poezia în haine de sărbătoare
Am privit-o direct în ochi
Cei mai frumoși ochi din lume
Ochi de poezie
Clipesc în secunda târzie

Curtată de împărați din voiaje veniți sifonați
Privea în surâs spre noi cu ochii mari un pic încrunțați

Regină a viselor și gândurilor involburate
Poezie cu veșminte din foițe colorate
Coronițe de flori, șoapte

Ochii scoși, sângerând văd în adânc
Citesc un zâmbet acoperit
De doua palme murdare
Bucurie e acolo în pereți strămbi
Înceați în propriul sânge
Văd clar cortina de har.

Măinile întoarse la spate, legate, bruscate
Aduc mângâieri
Pot încă scrie rânduri necenzurate
În autonomie, în libertate

Creierul se varsă pe asfalt
Bocanci grei târați trași cu putere pe alee
Alunecă și se rup
Creierul iese din trup

Poezie, bucurie în adâncul unui suflet de artist
Care a sculptat din lacrima sărată frumos desfășurată

Râuri de trăiri într-un gest firesc de curcubeu
Expus cu grijă la muzeul ploii tropicale
Tridimensionale

Poezia un sărut
O iubire crescută în piatră
Neuitată
Va rămâne în lumină
Sculptată
În noi nu va muri niciodată.

La expoziție

Am ajuns cam târziu acasă și mă blamez pentru asta, nu trebuia să cedez invitației lui Iedu de a vizita expoziția de icoane, eram deja obosită, naveta mă deprimă și astea două zile, câte reușesc să fiu acasă, îmi sunt inestimabile. Sper să-mi gătesc un post în orașul meu natal unde nu pot pătrunde, căci face parte din orașele decretate de foarte sus drept închise, ce straniu, să nu poți veni acolo unde ai locuința, cărțile, familia. Asta-i decizia prostească a soților Ceau. Sunt momente când îmi pierd complet speranța.

Mi-e ciudă și că am zăbovit prea mult în biroul afumat al directorului Fluture. Am stat de vorbă, fiindcă vrea să mă angajeze când va fi clar cu postul. Cred că vorbim deocamdată în gol, tot soiul de subtilități despre traduceri și exegeze, dar soarbe cu sete dintr-o țigară și mă înecă în fum, îndur ca un martir. Ieșind din biroul său, tânjeam după aer curat, azi era un soare splendid, o poleială aurită, o revărsare de lumină. Din păcate, când îmi era lumea mai dragă, mi-a ieșit în cale vechiul amic Iedu, membru al grupului de inițiați *in spe* care se întâlnesc în casa unuia dintre ei. „Annabel, ce bucurie!” Și mă îmbrățișează afectuos, cu delicatețe, după care nu se mai dezlipsește de mine, ține cu orice preț să mă însoțească prin oraș. De unde până la ora unu stătușem la Fluture, Iedu m-a acompaniat până la ora trei și jumătate, încât am ajuns acasă abia la patru. Scriu însă aceste lucruri în impunătorul meu registru negru ca să le țin minte peste ani. Acum le simt arzătoare, incomode, poate atunci vor suna altfel. Uimitor de devotat, Iedu mi-a arătat de unde să iau salată. Acolo am găsit și ceapă verde. Apoi a insistat să-mi ofere la cofetăria cea mai elegantă din centru un tort caramel, o ciocolătuță și un suc. Mi-a dat până și o pungă în care să vâr salata. Nu mai știa cum să-mi intre în voie, până la urmă m-a dus și la catedrală, să văd expoziția de icoane vechi. Toată întâmplarea cu catedrala a fost foarte aventuroasă și ideea vizionării expoziției a pornit de la întâlnirea pe drum cu un alt fost coleg al cercului de pseudoinițiați (mie nu-mi par autentici, de asta zic pseudo-), devenit preot între timp, un tip mic de stat care slujește într-o comună din județ. Laicizat complet, beat turtă, cu un aspect foarte pământean acum, părăsit de micile scântei astrale de mai an, are părul și barba negre, sârmoase, o voce metalică și corpul plin de viață virând vijelios spre rotund, încât hainele îi stau extrem de fix. Se plânge că se simte mizerabil în comuna lui actuală, izolat de foștii colegi de idei, că are o groază de botezuri și înmormântări, iar trecerea de la una la alta îl aiurește complet: „E un *tohu bohu*”, se exprimă el în limbajul specializat ce-i fusese atât de familiar până nu demult, îl întreb: „Dar, spuneți, faptul că sunteți acolo cu soția nu schimbă întrucâtva lucrurile? Nu e o comuniune spirituală?” (Sigur că întrebarea mea era în esență ironică, îmi râdeam fin de el, fiindcă știam exact ce va răspunde. Inițiațiiăștia sunt foarte banali în viața de toate zilele, ei cred că trăirea adevărată se ascunde în câteva formule magice, la care nu are acces vulgar. Ca și când ele rezolvă totul, îi trag și pe ei înspre un rezultat miraculos, fără să mai conteze efortul personal) El se agită, vălurindu-și trupul mic de satir, barba îi flutură într-o parte și în alta: „Ce comuniune cu nevasta? O iubesc carnal, mai și spiritual, he he he, ce să discuți cu ea? Nimic.” Iedu, însă, parcă nu l-a auzit; îl întrebă, preocupat, cu ochii holbați, fără niciun zâmbet pe față (pentru el familia înseamnă enorm, îmi dau seama): „Mă, tu ai doi prunci?” El: „Unul, băiat, și acum perspective, cred că va fi băiat, pentru că vreau să fie invers. Ce să facem.”

În tot acest răstimp aruncam o privire îngrijorată spre cele două sacose ale mele, pline ochi cu cinci legături de ceapă și cinci salate imense, una o ducea chiar Iedu, care, aflând de la preot de expoziția de icoane, insistă să mergem s-o vedem, la catedrală. Sunt de acord, deși fără entuziasm. Găsim poarta încuiată, dar Iedu nu se lasă, pătrunde printr-o ușă din stânga și merge la cel care

vinde lumânări, să întrebe. Mai zăbovim, într-o săliță unde pe două bănci așteaptă niște oameni strânși în ei înșiși, cu siluete întunecate, îmi par niște coloane de marmură neagră. Suferința și preocuparea îi fac reali, condensati, un fel de blocuri de energie. Un bărbat în negru, ghemuit ca un arici și, alături, o femeie blondă. Peste fața ei tristă, o lumină cenușie venită din spate așterne, în fire ca de păianjen, o țesătură blândă. „Pentru ce se stă aici?” Întrebă lunatic și agresiv Iedu. „Pentru spovedanie sau mărturisire sau, cum se zice, pentru ce doriți”, răspunde, lezat, bărbatul ghemuit, neadmițând niciun compromis. Eu îi traduc lui Iedu: „Fiecare pentru ce are nevoie.” Starea lui exaltată (e într-o agitație continuă) mă scârbește, după cum sunt uimită de ignoranța lui în materie de religie. Stăm mai departe, „părem niște proști,” mormăie el, nemulțumit la culme. Încă nu se întâmplă nimic. Îi sugerez să-l întrebe pe preotul la care așteptau cei doi, când va ieși. Într-adevăr, iese curând, bătrân, într-un stihar auriu splendid, abia vorbește, găngăvit. Iedu sare asupra lui, dar i se răspunde neclar. Întreb și eu, părintele spune: „E pe aici, prin clădire.” Îndată, pofțită de el, femeia intră, șanțurile cenușii parcă i s-au adâncit în obraji. Așteptăm iar în vid, cu alură nătângă, crede Iedu și se lamentază, am înșirat sacosele pe bănci, miroase deja a ceapă, dar nu mă frământ, pentru că legăturile ierboase nu jignesc, ci reprezintă doar nevinovata, draga viață universală. Desigur, pot fi combătută de formalisti, pentru ei nimic nu-i bun. Nici în continuare nu se întâmplă nimic, îi zic lui Iedu: „Haide să-l întrebăm iar pe omul de la lumânări.” El: „Du-te tu, Annabel, că ai mai mult spor și mie mi-e jenă.” Mă îndrept spre micul ghișeu, acolo e un tip tânăr, voios, îl întreb, zâmbeste, nu știu de ce, și îmi spune să urc pe trepte. Îl iau pe Iedu și urcăm, deschid brusc ușa din capătul scărilor, văd o cameră strâmtă, cu o bibliotecă ticsită de cărți și un birou la care stă un slujbaș cu alură de intelectual, puțin trecut de treizeci de ani, înconjurat de o groază de acoliți, femei și bărbați, toți bând cafele în odaia plină de fum. Îl pun și lui întrebarea, pare să fie șeful, mi-am adus aminte că omul de la ghișeu pronunțase expresia *șeful muzeului*, care nu știusem exact cui i se aplica, acestuia, intuiesc, fiindcă, aferat și sprinten, coboară cu noi scările, testează ușa expoziției, se convinge că e încuiată, se mai duce să se informeze, pare destul de snob, îi simt un anume cinism, curios să știe totul fără să-i placă nimic, nici politetea lui nu e veritabilă, poate fi îndoielnică, are un aspect de șoarece, slab, cu ochelari, vrând să treacă încă drept student, îmbrăcat în veșminte colorate în tonuri fine, gri-verzui, la drept vorbind, culorile astea îi întorc stomacul pe dos, știu că îl analizez în exces, de ce nu mă pot abține de la portretizările inutile, o fac fiindcă e o lume cu totul nouă pentru mine și aș vrea s-o cunosc, dacă tot am ajuns aici, dar așa o cunosc oare?, sunt șanse mari să mă înșel în aprecierile mele, merg prea departe, într-o direcție falsă, cine știe, șeful se întoarce, spunându-ne că deținătorul cheii de la sala de expoziție e undeva prin oraș, își ia prânzul și îl cheamă Haivas, e cu barbă, îmbrăcat într-o haină de piele (semne distinctive, menite să ne ajute să-l reperăm). Și-a făcut datoria șeful, ce i s-ar putea reproșa?

Ne așezăm pe o bancă de lângă catedrală, în așteptare, Iedu îmi povestește de amorurile lui și de inelul special, mi-l arată în lumina soarelui, și l-a comandat după cel al colegului Izidor, reproduce un copac cu o coroană și o rădăcină impunătoare, a avut scandal cu bijutierul de la Piața Sf. Augustin, până să i-l facă așa cum a vrut. Știam din povestirile confrăților că se înființa la ușa lor, șoptea Tau!, cu un aer misterios, complice, arătând inelul, apoi pleca. Eu tot trăgeam cu ochiul spre bufetul expres de la colț, de unde înțelesesem că ar fi trebuit să vină custodele, deocamdată nimic. Muream de foame, eram obosită, de abia mă țineam pe picioare, am intrat iar în catedrală, ce bine, construcția ei foarte solidă

îți dă sentimentul ordinii și al securității. Porțile de lemn sculptat (de un bun cunoscut al familiei noastre) condensau în ele o adevărată putere, o întreagă știință. Dar eram mulțumită cu bisericuța de cartier unde slujea popa Rogidor, clădirea asta imensă mă intimidă. Am intrat din nou, acum sala mare a expoziției, larg deschisă, aproape goală, era la dispoziția publicului, vedeam un extraordinar iconostas din care forța se ridica impetuos ca trăsnetul, șerpuiind de labirinturi, cu siguranța cea mai deplină. Custodele venise, șeful cu aspect de șoarece era în fața lui, șușoteau amândoi conspirativ, apoi Haivas ne pofti înăuntru ceremonios, cu gesturi teatrale, era un tip cu expresie inteligentă, dar prea versat, zvelt, într-un costum negru, cu o barbă asiatică, mă fixa foarte concentrat, biletul costa 3 lei, am început să contemplăm icoanele, iar el ne dădea mereu târcoale, oriunde mă întorceam dădeam de privirea lui scormonitoare, mergea ca un țipar în frac, trădat totuși că e țipar de curentul electric emis, trăgea cu urechea la toate comentariile mele cu maximă atenție și descria rotocoale înainte și înapoi față de locul unde stăteam, era ceva îngrijorător, nu mă simțeam în siguranță, mi se părea că, din acel subsol unde stam, aud o liniște nefirească în zidurile groase și, slab de tot, o gălgăială a unor treceri înfuriate de ape izbindu-se de metale și pietre uriașe. Lucrările văzute de noi erau foarte frumoase, dar nu toate; majoritatea, de un prost gust barochizant, tipic zonei Cuguț, erau fără speranță încărcate, lipsite de har. Exista în acea tendință decorativistă ceva meandric și obositor, o plăcere deabusolată, trebuia să ai foarte multă bunăvoință ca să găsești ceva expresiv în excesul de linii, puncte, mase coloristice, procesul descoperirii era atât de chinuitor, încât aflai fârticul, bruma de frumos abia într-o stare de oboseală resemnată, care nu mai cere nimic, ci se mulțumește cu ce-i dai, era un gen plastic scârbitor, și parcă regăseam această trăsătură în caracterul regiunii Cuguț, cu implacabila sa politete, lipsită însă în fond de relief, de suflet, de vibrație ori umanitate, am remarcat însă o icoană cu *Cina cea de taină*, grozavă, cu un bătrânel sfătos înconjurat de adepți în ceață, putea fi Dumnezeu Tatăl, cu toții înghesuți în el ca niște copii înfrigurați, pe masă niște tacâmuri ridicole și niște mâncăruri caricaturale care făceau înfiorarea mai puternică, apoi un botez al lui Iisus într-o scenă funambulescă, stropită cu mult vânat, plăsmuită în forme abstracte, contorsionate. Erau acolo câteva lucrări esențializate, care mi-au plăcut, apoi multă pictură pe lemn, de pildă Ioan Botezătorul, sinistru în culorile apusului, în plin deșert, binecuvântând aspru, emana o putere colosală. Mai mult n-am privit, acumularea impresiilor era obositoare pentru ochi după un prag, am plecat, custodele mă privea ciudat, de parcă voia să mă mănânce, apoi surâse pervers și mă salută. Iedu, când am ieșit, m-a întrebat: „Ai remarcat că te-a salutată cu *noapte bună*?” Nu, nu auzisem și am găsit asta inadmisibil și jignitor, era probabil vreun obsedat, și toată scena asta, consumată deja, mi s-a părut atât de urâtă, încât am preferat să nici n-o iau în seamă, să nu-mi bat capul cu ea. Mi-am adus aminte ce spusese Iedu pe bancă atunci când îl așteptam pe custode în apropierea catedralei: „Ce bazaconie mai e și lumea! Jos stau oamenii ăia plini de tristețe, iar deasupra lor e cafeneaua bisericăscă!” Iedu își încovoia spinarea, se arăta pur și simplu spetit de aceste contradicții, nu simțea nicio vână de umor salvatoare (cu care totuși eu încercam să mă consolez), apoi, divagând, exclamă: „Ce mare a fost Shakespeare, ce titan! Cum a arătat el bazaconia!” Se părea că acest termen-concept îl bântuie și mă întrebam cum s-ar putea traduce *bazaconie* în limba engleză, fiindcă, de ce nu, ar fi fost grozav să traducem experiențele noastre în cât mai multe registre și limbi.

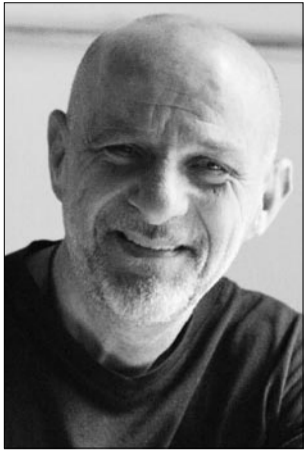
(Fragment din romanul *Casa*, în pregătire)

Scriu însă aceste lucruri în impunătorul meu registru negru ca să le țin minte peste ani. Acum le simt arzătoare, incomode, poate atunci vor suna altfel.

toamna
prozatorilor

Radu Aldulescu

Anul experienței mele de tipograf în buncărul și-n cușca de luptă ale Universului a însemnat și un apogeu de un anume fel. A fost, ca să zic așa, cel mai lucrativ an dintre toți cei petrecuți în vastele câmpii ale muncii din epoca de aur, poate unde cât de curînd aveam să simt pe propria piele binefacerile democrației originale: ani mulți, cincisprezece, șaisprezece, de sărăcie cruntă, frizînd aproape la propriu moartea...

toamna
prozatorilor

Mărturii tulburătoare. Revoluția pe cont propriu

Onoruri și funeralii de stat se cuvin eroilor martiri, nu celor care i-au ucis pentru a ajunge la putere urcându-se pe cadavrele lor.

Cu doi ani pînă-n decembrie 1989, nimerisem într-un loc orientat cumva strategic, la un fel de răscruce a locului sau locurilor faptei. Palatul *Universul* de pe strada Brezoianu se află la distanțe aproape egale, de aproximativ 500 de metri, de Piața Palatului, în care s-a spart mitingul lui Ceaușescu din 21 decembrie '89 (era într-o joi), și Piața Universității, spre care s-a scurs și s-a strîns lume, precipitînd evenimentele declanșate de fuga lui Ceaușescu, ca o prelungire a celor petrecute la Timișoara cu patru zile în urmă, cu ajutorul nemijlocit și decisiv al beneficiarilor Revoluției, care în zilele acelea și-au luat de altfel tributul a 1.400 de victime absolut inutile, purtător de blestem mulți ani de atunci încolo, asupra oamenilor și locurilor. Toată seara și noaptea ce au urmat, pînă-n dimineața zilei de vineri, 22 decembrie, ceea ce s-a numit revoluție sau revoltă populară, diversiune sau lovitură de stat, complot internațional sau scenariu al serviciilor secrete sovietice și americane, chiar s-a înfăptuit, cuprinzînd tot Bucureștiul și toată țara, oficializîndu-se și mediatizîndu-se prin Televiziunea română, proclamîndu-se instantaneu liberă, după ce în ziua precedentă deservise cu aceiași salariiați transmiterea protestului oamenilor muncii față de acțiunile huliganilor din Timișoara.

N-aș greși prea tare așadar spunînd că de doi ani așteptam la răscruce ori la cotitură, la al treilea etaj sub nivelul parterului *Universului*, la lumina neoanelor, într-un loc unde bezna totală din perioadele întreruperii curentului de peste zi arăta că acolo nu pătrunde nici un fir din lumina zilei – un buncăr, un soi de așezare subterană dintr-un viitor imemorial, postapocaliptic, întinsă pe vreo 700 de metri pătrați și avînd în centru mașinile rotative și atelierul de stereotipie (acolo se turnau paginile de plumb ale ziarelor încă din epoca interbelică), înconjurată precum o cușcă de lupte de un țarc în patralater, din gard înalt din plasă de sîrmă îmbîcsită de funingine de cerneluri tipografice. Dincolo de gard, alei de ciment acoperit de pojghițe pietrificate de funingine, ziduri și dulapuri de tablă, uși de tablă vopsite gri ale anexelor: ateliere mecanice și electrice, încăperi cu pompe de apă, hidrofoare, cazane pentru termoficare, care asigurau încălzirea celor zece etaje ale clădirii *Universului*, ocupate de hale și depozite tipografice, legătorie, zetărie, mașini plane, birouri de administrație și redacții... Părinții mei lucraseră cîndva în unul dintre acele birouri, unde se și cunoscuseră, de altfel. Mă născusem pe aproape, pe strada Luterană, la câteva minute de mers pe jos. Un concurs de împrejurări straniu și deopotrivă implacabil a culminat cu revenirea mea în zonă, în aprilie 2009, în preajma vârstei de cincizeci și cinci de ani. După douăzeci de ani așadar, precedați de bucla mai amplă a unui reperu sinuos, îmbîrligat, căruia nu mai prididesc să-i dau de cap bîjbîind prin biografia care se varsă în ficțiune și invers, am ajuns să locuiesc în locurile unde s-au petrecut evenimentele rememorate aici, din niște vremuri în schimbare pe care le-am prins în jurul vârstei de treizeci și cinci de ani.

Primul din cei doi ani pînă-n Revoluție mi l-am trecut în Rotativă, cu o muncă nu mai grea decît altele cu care m-am îndeletnicit în precedenții cincisprezece ani, dar extrem de solicitantă: șapte sau opt ore în schimbul de zi sau de noapte, tot într-o fugă și-o gîfială cu manevrarea baloților de hîrtie de ziar cîntărind pînă la o tonă, căratul, montatul și demontatul, în regim de urgență, al paginilor de plumb, scosul snopilor de ziare din gura rotativelor și aranjatul lor pe cărucioarele funicularului care-i ducea la expediție. În permanență sub presiunea orei de apariție, se tipăreau acolo cotidianul de prînz *Informația Bucureștiului*, în schimbul de zi, *Sportul*, în schimbul de noapte, ambele cu tiraje bătînd spre jumătate de milion de exemplare, bașca vreo douăzeci de periodice culturale, sportive, medicale, științifice, militare, ale minorităților etnice etc.

Anul experienței mele de tipograf în buncărul și-n cușca de luptă ale *Universului* a însemnat și un apogeu de un anume fel. A fost, ca să zic așa, cel

mai lucrativ an dintre toți cei petrecuți în vastele câmpii ale muncii din epoca de aur, poate unde cât de curînd aveam să simt pe propria piele binefacerile democrației originale: ani mulți, cincisprezece, șaisprezece, de sărăcie cruntă, frizînd aproape la propriu moartea, potrivitându-se de minune cu statutul de scriitor liber profesionist, singura îndeletnicire pe care mi-am permis s-o păstrez în postcomunism.

În Rotativă, pe lîngă salariul de pe stat, buncel de altminteri, îmi ieșea lună de lună echivalentul a trei-patru salarii din ziare scoase - furate și vîndute en gros, la jumătate de preț, vînzătorilor ambulanți. Una peste alta, cîștigam ceva mai bine decît un medic, asumîndu-mi riscul pe care-l presupunea furtul din avutul obștesc. Cu un joc de cuvinte facil, aș putea spune că *Universul* era al tuturor și al nimănui, iar la o adică știam: furtul din avutul obștesc în valoare de peste 500 de lei atrăgea după sine pedeapsa penală, niște ani de pușcărie. Îmi era limpede pe ce picior dansam și pe ce sîrmă umblam cărînd în spinare prin centrul orașului geanta aia cu ziare; era în perioada cînd Miliția își făcea un trainic obiect al muncii din scotocitul în gențile suspectilor, dat fiind că în zona aceea centrală fuseseră în mai multe rînduri împrăștiate manifeste anticomuniste și anticeaușiste.

Fără să am vocația propagandistului ilegalist, uite că umblam zi de zi prin oraș cu pușcăria în spinare, sub forma unei genți de voiaj burdușită cu ziare, ca o prelungire a robotelii continue în atmosfera din subsolul *Universului*, suprasaturată de vapori de cerneluri tipografice și zgomet infernal. Cel dintîi și aproape singurul inconvenient era că nu mai aveam timp și energie pentru scris. În anul acela îmi întrerupsesem lucrul la primul meu roman și-mi pierdusem nădejdea că o să-l termin, poate nu definitiv, de vreme ce strîngeam bani din ziare furate, cu care socoteam că îmi voi plăti vreodată luxul creației. Uite însă că Dumnezeu a vrut să-mi definitivez romanul înainte de a pleca din subsolul *Universului*.

După câteva tatonări, într-o doară, fără speranță, am reușit să obțin, tot acolo, o slujbă de instalator-fochist, pentru care eram îndreptățit altminteri. În Rotativă lucrasem ca necalificat; un loc de muncă cu ofertă permanentă și nelimitată pentru noii angajați, unde veneau puțini și încă și mai puțini rămîneau mai mult de cîteva luni. Pentru slujba de instalator însă, la care accesul era greu și locurile puține, eram calificat cu asupra de măsură. Aveam o diplomă de mecanic motoare combustie internă, motorist pe scurt, și o practică de cinci ani în domeniu. Mă pricepeam la orice fel de motoare de locomotivă, instalații hidrostatice, de aer, de ulei și apă, instalații de răcire și ventilații de mai multe tipuri, transmisii, boghiuri, atacuri de osie, instalații de ungere etc. Lucrasem la *Uzinele 23 August*, în halele de Locomotive Montaj și-n cele de Probe. Făcusem probe cu locomotive pentru trenuri de marfă și călători pe liniile Olteniței și Ploiești, alături de recepționeri reprezentanți ai beneficiarilor căilor ferate din R.D.G., Bulgaria, Polonia, Vietnam și alte țări membre sau asociate ale C.A.E.R.-ului, în care exporta utilaj greu Românii comunistă. La *Policolor* lucrasem cu tot felul de instalații pentru prepararea rășinilor sintetice, în condiții de mediu toxic mai atroce decît în Rotativă. Lucrasem și la demolări, și la construcția primelor clădiri ale ministerelor din fața Casei Poporului, pe care am instalat primele schele. Încă de atunci (anii '86-'87) li se spunea Minister, cu majusculă păstrată în toate actele și planurile de sistematizare a orașului din epocă și-n conformitate cu destinația actuală. E una dintre multele ilustrații ale felului în care România urmează și va urma mulți ani de aici încolo direcția trasată de geniul aceluși cizmar semidoc, ale cărui clone degenerare fac legea în România. Clădirile bulevardului *Victoria Socialismului* (nume pe cît de sugestiv, pe atît de îndreptățit) alcătuiesc zona cea mai durabilă din tot Bucureștiul, aptă să reziste la cutremure de pînă-n 8 grade.

În ce mă privește, așadar, pot spune că efuziunile vibrante ale poetului național, cum că a construit comunismul cu cărămida trupului, au avut la mine acoperire în fapte. Iar dacă epoca aceea a fost la o adică o poezie a unei elite de

vajnici mîncători de c...cat de anduranță, postcomunismul (capitalismul făcut de comuniști, cei mai răi dintre ei, slugile nemernice care și-au trădat și și-au împușcat stăpînul în Sfînta zi de Crăciun) este o vastă măcelărie, în care se sacrifică (fără sau sub anestezie, conform normelor UE), se tranșează și se împarte trupul României dimpreună cu locuitorii ei.

Să revin însă la ultimele luni ale anului 1989: față de ce făcusem pînă atunci și la ce mă pricepeam, instalațiile sanitare erau vorbă-n vînt. Cum ar fi fost pentru un romancier redactarea unui proces-verbal. Doi la sută, să zic, din panoplia de scule sofisticate pe care le folosiseam în ultimii cincisprezece ani îmi erau prea de ajuns acum ca să repar robinete și să înlocuiesc țevi sparte, în maximum cinci la sută din totalul celor opt ore zilnice petrecute în camera cazanelor de la subsolul *Universului*, care s-ar fi putut numi birou. Chiar exista un birou acolo, achiziționat de prin redacții, vechi, din placaj băituit cîndva, scorojit, acoperit cu hîrtie de ziar pe care o schimbam la două-trei zile. Erau și niște scaune și un telefon la care eram solicitat pentru avarii. Accesoriile alea aveau ceva inedit pentru mine, prin aceea că nu prea avusesem parte de așa ceva în locurile pe unde-mi cîștigasem traiul. Mai era acolo o sculă nouă, care stătea în permanență lîngă ușă, la-ndemină, îndemnîndu-te parcă s-o iei cu tine cînd ieșeau pe teren, pe etajele *Universului*: o țevă de doi țoli, lungă de un metru și jumătate, avînd montată la 15 centimetri de unul dintre capete o garnitură de cauciu de diametrul unei mingi de handbal, fixată trainic cu două șaibe de tablă. Mareșalul – așa mi l-a recomandat șeful meu, domnul Bogățoiu, un tip la cincizeci și ceva de ani, înalt de aproape doi metri, bine clădit, cu prestanță și carismă imperiale, chiar și-n combinezonul ăla negru de tanchist pe care-l purta la lucru... Scula aia aducea într-adevăr cu un baston de mareșal, dar conotația numelui său era ceva mai complexă. Destinația îi conferea un fel de primat sau șefie printre sculele instalatorului. Foloseam Mareșalul la desfundatul closetelor din întreg *Universul*, în jur de o sută, turcești și tip bideu. Cu o vorbă chiar la locul ei, aș zice că acest detaliu al muncii mele îmi asigura cumva tihna scrisului (nu sciam acolo; pentru scris îmi trebuia intimitate, pe care o aveam doar acasă și care presupunea o încăpere unde să nu intre nimeni, cu ușa bătută-n cuie eventual), dar timpul petrecut la slujbă citind sau moțîind mă ajuta să ajung acasă odihnit și în formă pentru scris. Totodată, avînd Mareșalul pe mînă, îmi permiteam adesea să mă duc la duș și să plec înainte cu o oră de ora trei, motivînd inginerului-șef, care se întimpla să treacă în inspecție pe la cazane și nu mă găsea, că m-am stropit desfundînd un closet și probabil că eram la duș cînd m-a căutat el. Nu comenta și nu s-a deranjat vreodată să mă caute la dușuri, poate pentru că știa că-l mint și, la o adică, existau niște closete, cele din grupul sanitar al femeilor de la legătorie, care se înfundau de cîte două ori pe zi și picau mereu în sarcina mea. Domnul Bogățoiu și alți colegi foloseau Mareșalul la cășăpirea șobolanilor care mișunau din abundență prin subsolul *Universului*, ceea ce contravenea flagrant principiilor mele: sunt împotriva vîntorii de orice fel, cu atît mai mult a șobolanilor, de care am tot avut parte prin hale și barăci, pînă într-atît c-am ajuns să-i socot niște întrupări ale spiritelor locurilor, ce-mi călăuzesc soarta. Deja trăiam un punct culminant al relațiilor cu acele ființe: ca nicăieri în alte părți, cea mai mare parte din timp mi-o petreceam singur cu șobolanii. Țin minte că-n joia aceea ceva m-a făcut să sar brusc de pe scaun, sperînd perechea de guzganii cenușii, mari cît niște cărămizi, care ronțăiau pe masă din resturile pachetului meu cu mîncare. Am sărit la ușă cu intenția nemotivată de a ieși și am încheștat mîna pe țeva Mareșalului, pe care pentru prima dată l-aș fi folosit ca o armă, fără să știu altminteri împotriva cui. Peste zgometul unei mașini rotative care tipărea primele exemplare din *Informația* se mai auzea ceva ca un vuiet înfundat, de rîu care se umflă. Am ieșit; de jur-împrejurul cuștii Rotativei oameni din ateliere mișunau și comentau ce auzeam de trei zile la *Europa liberă* că se întimplă la Timișoara. Un mașinist mi-a dat o dublă de *Informația* prin gard. Ca și ieri, ziarul era ocupat aproape în întregime de proteste ale

unor personalități împotriva haosului produs de huliganii de la Timișoara. Invariabil, toți cereau Armatei, tovarășului Ceaușescu personal, să ia măsuri. Ca o reflecție a celor citite, la un difuzor din atelierul electric se azeau discursurile de la miting. Emil Bobu, am auzit și academician-doctor, i-a cerut lui Ceaușescu să intervină în forță. Și numaidecât s-a auzit glasul lui Ceaușescu. Transmisia s-a întrerupt după câteva minute, iar apoi zgomotul rotativei a amuțit și a început să crească acel vuiet de rîu care se umflă și se apropie.

Mitingul din Piața Palatului dăduse-n fiert și curgea încoace, spre Brezoianu, ca o răbufnire duhuitoare ținută prea multă vreme sub presiune. Ca și la cîntecul din '77, care m-a prins într-o hală în haine de lucru, am fugit cu hainele mele civile în brațe și îmbrăcându-mă din fugă; să nu pierd nimic, să văd, să afl... Prin fața Universului mulțimea gonea ca la coridă, îngrozită-înverșunată-ntuziasmată, lăsînd în urmă pancarte cu lozinci rupte, steaguri sfișiate, pantofi desperecheați și fragmente de îmbrăcăminte. Presiunea ucigătoare a mulțimii dinspre Piața Palatului părea să cedeze și să se elibereze, ramificându-se prin fața hotelului *Continental*, spre Teatrul Mic și Casa Armatei și, totodată, în dreapta Universului, spre *Gambrinus* și spre bulevardul 6 Martie.

Am ieșit pe 6 Martie, amestecându-mă printre grupurile de cîte douăzeci-treizeci de tineri care patrulau în sus și-n jos pe bulevard, scandînd ca pe stadion: „Jos Ceaușescu!“, „Jos Dictatorul!“, „Libertate!“, „Timișoara!“ și tot așa. Atunci am văzut prima dată scutierii, mai circumspecți și mai puțin decît aveam să-i văd în următoarele ceasuri, zile și luni: cîte patru doar, la capetele grupurilor, la 2 metri distanță și mișcîndu-se după ele, urmărind pendularea în susul și-n josul bulevardului, instituind parcă din mers regulile jocului acela palpitant-revigorant pe care nu-l mai jucase nimeni pînă atunci. Nu era puțin lucru că ni se dădea voie; se oprise circulația și ni se puseseră la dispoziție niște îndrumători.

Grupurile pendulau, dar totodată înaintau imperceptibil spre Universitate. Ajunsesem cam în dreptul cinematografului *Timpuri noi* când un tînăr din dreapta mea a sărit într-o figură de arte marțiale, proptînd călcîiul în vitrina librăriei în locul căreia a apărut mai apoi magazinul de încălțăminte *Mocasin*. Trebuie că, fără să-mi dau seama, tocmai asta așteptam cînd pusese mîna pe bastonul ăla de mareșal folosit la îndeletniciri din cele mai degradante – frustrarea, descătușarea, zoaiele pestilențiale prin care lipăiam prin grupurile sanitare cu Mareșalul în mîna: Jos-Cea-u-șes-cu! Bucăți din geamul vitrinei fuseseră sfărîmate cu pietre și tînărul karatist era de-acum în vitrină. Șuta înverșunată în *Omagiile* dedicate lui Ceaușescu, toate scrise de elita literaților epocii, dintre care toți care au avut zile sunt azi în funcții sus-puse în instituțiile culturale și statale; ei sunt ce au fost și mult mai mult decît atît, conform devizei de pe frontispiciul revistei *România Mare*, preluată în spirit patriotic de la Avram Iancu – față de acest aspect al realităților postcomuniste, orice fel de nuanțare a vinovățiilor din comunism e neavenită.

Călcăm de-acum în picioare în mijlocul bulevardului catastofele cu *Omagii* ceaușiste, încercînd să ne ținem cît de cît de modelul Timișoarei. Corespondentul Begăi, pe care auzisem că fuseseră aruncate *Omagiile*, Dîmbovița, era la cîteva sute de metri doar, dar karatistul ne avertiza de zor să nu atingem cărțile cu mîinile, ca să nu lăsăm amprente. O măsură de precauție care, pe moment, nu părea deloc deplasată.

Urcînd spre Universitate, în dreptul sediului Miliției Capitalei de pe *Eforie*, apăru un grup de salariați ai respectivei instituții, plecați din birouri în sacouri (era foarte cald pentru acea perioadă a anului). Fuseseră probabil trimiși în misiune pe teren, cu ordine precise de îndeplinit, pentru care ar fi primit te miri ce bonificații la salariu, de vreme ce erau atît de chitiți și înverșunați. Se repezeau cîte doi-trei în șuvoiul de lume, din care smulgeau cîte un puști mai firav, o pradă mai la-ndemînă, și-l țirau spre sediul Miliției. Zece metri mai încolo, pe partea opusă a bulevardului, pe cimentul dintre coloanele *Romartei copiilor*, am văzut reversul acelor scene: unul dintre ofițerii civili luat de șuvoiul mulțimii ca de o apă și călcat efectiv în picioare.

Rondul din intersecția Universității era înconjurat de scutieri care protejau în interior un soi de cartier general al civililor și gradelor mari din Miliție și Securitate, cu stații de emisie, punînd la cale strategia spectacolului ce avea să urmeze odată cu lăsarea trupelelor. În fața Sălii Dales, se comasaseră trupe echipate divers, din toate armele și înarmate pînă-n dinți, ocupînd tot bulevardul pînă spre Piața Romană și așteptînd, desigur, ordine. În spațiul dintre Teatrul Național,

Intercontinental și Blocul *Dunărea*, își făceau numărul grupurile cu care venisem, alături de grupuri aflate deja acolo. Zbieram de-acum la unison, vegheați și înconjuțați de trupe antiteroriste, scutieri, armată, miliție și Securitate civilă, cîtă o mai fi fost. Înarmați pînă-n dinți, blindați cu tot felul de accesorii pentru război, erau mai mulți de cel puțin zece ori decît manifestații dimpreună cu cei comasați pe trotuarul din fața Blocului *Dunărea*, care priveau ca la un sport extrem felul cum zbieram împotriva regimului, stînd pe loc de-acum, încercuți și supravegheați, fotografiați, filmați, pregătiți să pierim pe limba noastră. În răstimpuri, ne lăsăm pe vine, executînd un soi de genuflexiuni protestatere și metanii, prin care erau invocați morții de la Timișoara... Și totuși nu erau îndeajuns de multe forțe de luptă; în jurul orei 3, cînd mi se luase deja glasul de atîta zbierat, au început să apară dinspre *Nuirea*, dintr-o bază militară din Berceni, după cum am auzit, un șir de mașini amfibii de luptă și tanchete. Să fi curs preț de o jumătate de oră, făcînd culoar printre manifestații care le huiduiau frenetic și aruncau în ele cu pietre și bucăți de pămînt scoase din rigole. Să fi trecut în jur de o sută de care de luptă spre nordul orașului, dacă nu cumva erau doar douăzeci, care la Piața Romană făceau la dreapta și se întorceau pe un traseu circular.

Dintre cunoscuții întîlniți acolo mi-o amintesc pe Mariana, o fată de optsprezece ani care lucra la zețarie în *Universul* și care avea să moară la miezul nopții, călcată pe cap de un tanc. Pe tatăl ei, și el zețar, la *Scînteia*, aveam să-l cunosc în '91, la festivitatea de înmînare a certificatelor de revoluționar de către Iliescu la Palatul Cotroceni, la care am participat ca reporter al revistei *Baricada*. Am scris atunci un reportaj amplu, pe două pagini de revistă, despre eroii Revoluției, Mariana și familia ei, o poveste tristă, ca toată istoria tranziției, garnisită din belșug cu zădărnicii de genul jos Iliescu, jos comuniștii, jos criminalii... Am mai întîlnit în Piață, în acea după-amiază de joi, o altă Mariana, supranumită Madona într-o vreme cînd nu se știa mai nimic la noi de vedeta americană. La nouăsprezece ani, cîți avea pe atunci, Mariana Madona aducea mai degrabă cu o Tina Turner adolescentă, gătită, fardată-gelată-rimelată-parfumată ca pentru nuntă sau discotecă și țopăind de bucurie că ne regăsim aici ca să-l dăm jos pe Ceaușescu, iar eu îi împărtășeam cu asupra de măsură bucuria. Ne-am îmbrățișat și ne-am pupat cu atîta tragere de inimă, încît i-am smuls din ureche un cerceș, pe care l-a căutat cîteva minute bune printre picioarele manifestațiilor... Madona, da, o țigancă moldoveancă venită de pe lîngă Bacău cu tot neamul, părinții și nouă frați și surori mai mici decît ea. Locuiau claie peste grămadă într-o cameră de 10 metri pătrați într-o clădire interbelică din zona Rosetti. Maică-sa era fierăriță-betonistă pe șantierul Centrului Civil, iar lui taică-său, pensionat de timpuriu (n-avea o mînă, îi fusese smulsă din umăr într-un accident), îi dusesem ziare să vîndă cînd lucrasem în Rotativă... În toată noaptea de 21 spre 22, Madona a cărat rănii și muribunzi ai Revoluției din Piața Universității la Spitalul Colțea, împreună cu frații ei. În baza certificatului de revoluționar obținut în anul următor, familia ei a primit un apartament cu trei camere în zona Poștei Vitan, la parterul unuia dintre blocurile din zona sudică a bulevardului Victoria Socialismului. Cîteva ani mai tîrziu, părinții ei au vîndut în pierdere apartamentul și și-au cumpărat o casă în locurile lor de baștină de lîngă Bacău. După un periplu păgubos prin Italia și Germania, Madona s-a întors falită la frații ei, în aceeași zonă Sfîntu Gheorghe – Rosetti, unde împușcă și azi francul, acostînd trecători și intermediînd oferte de fete și droguri.

Pe lîngă cele două Mariane, îmi mai amintesc de un tip pe care nu mai știu cum îl cheamă. Un om de serviciu din legătoria *Universului*, la vreo șazece de ani, care ajungea întotdeauna la lucru cu o oră înaintea tuturor, la 6, ca să curețe vestiarele, grupul sanitar și secția pe îndelete și-n tihnă. Era surd și suferea de o boală care-i strîmbase privirea. În una dintre zilele acelea, cînd ieșise la 5 dimineața din scara blocului să se ducă la lucru, n-a auzit somația unui soldat care păzea zona de teroriști (teroriștii din filmele post-decembriște ale lui Sergiu Nicolaescu și din rapoartele misiunilor pentru elucidarea enigmelor Revoluției conduse de același) și care l-a împușcat mortal.

Omul acela și cele două Mariane au fost pentru mine cele mai ilustrative modele ale eroilor martiri din decembrie '89, drept care i-am multiplicat și diversificat, transformîndu-i în personaje ale romanului *Istoria eroilor unui ținut de verdeată și răcoare* – o altă variantă a poveștii triste de care vorbeam mai devreme, saturată și ea de zădărnicii, nedreptăți și suferință. E singurul meu roman pe care am simțit nevoia să-l scriu de la cap la cap la persoana întîi și singurul avînd ca personaj central un scriitor de o anume factură socio-morală, care a

vrut să înțeleagă și să se facă înțeles și n-a reușit.

Dintre scriitorii pe care i-am întîlnit în acele zile și au dat romanului meu o viziune corectă în ce mă privește asupra relației scriitorului român cu puterea politică, l-aș aminti aici pe Artur Silvestri – o figură semnificativă și reprezentativă tocmai pentru că relația sa cu regimul era mai la vedere decît a altora. Pentru cine nu știe, a fost un securist notoriu și critic literar de frunte, autor cu operă, redactor la revista *Luceafărul*, activ în cenacurile vremii, care a scris un serial de mai multe episoade, apărut în *Luceafărul*, despre *Europa liberă*, pe placul Securității. Prin această lucrare, devenise imediat după Revoluție un termen de comparație ideal pentru oricare din colegii săi de breaslă ale căror compromisuri nu atît de la vedere s-ar fi putut numi necesare.

Pe 23 decembrie 1989, l-am văzut pe Artur Silvestri într-un birou al revistei *Luceafărul*, alături de cîteva dintre colegii lui de redacție, dintre care i-aș aminti aici pe criticul Mihai Ungheanu (om de vastă cultură, parlamentar PRM și mîna dreaptă a lui Vadim vreme de mulți ani, de la care atunci am auzit pentru prima dată că Revoluția a fost, de fapt, o lovitură de stat – Dumnezeu să-l odihnească!), pe poetul și redactorul-șef al *Luceafărului* la acea vreme, Nicolae Dan Fruntelată (a stat în permanență pe lîngă Iliescu, implicat în editarea *Eternei și fascinantei României*, ajuns director de programe la TVRM), pe poetul Cezar Ivănescu (puse-n umbră de valoarea operei sale, funcțiile sale de după Revoluție n-au fost atît de spectaculoase. Țin minte că, în zilele acelea de după Revoluție, agițînd bastonul și lovînd cu el în pereți, m-a dat afară din birou – Dumnezeu să-l aibă în pază!), pe Iulian Neacșu – poet și prozator securist (mi-a publicat unele dintre primele bucăți de proză pe care le-am vehiculat prin redacții de reviste literare prin anii '80 – ani buni după Revoluție a fost consilier guvernamental). Și alții, și alții... Pe holurile și-n birourile Casei Scînteii era o foială fascinant-entuziasmată, ușor contrafăcută. Se reinnoiau alianțe fătîșe sau piezișe, în baza unor trădări îndelung rumegate, cărora le venise sorocul.

Artur Silvestri, pe numele lui adevărat Gabriel Tirnăcop, mi s-a părut cel mai tras la față dintre toți, marcat în ultimul hal de o spaimă care nu s-ar fi vrut în ruptul capului spășit. Spaima aceea se potrivea de minune cu ce a spus pentru un auditoriu format din vreo zece inși – și am reținut întocmai, așa încît citez textual: N-ar trebui să uităm că au fost oameni care s-au sacrificat pentru țara asta... Pe moment am crezut că se referă la împușcării din ziua precedentă.

Din următoarele fraze însă am înțeles că el și cei care i s-au alăturat la greu fac parte dintre oamenii care s-au sacrificat pentru țară.

Spaima și deruta care au tulburat cît de cît personalități precum Artur Silvestri, Adrian Păunescu, Vadim Tudor și alte zeci de mii asemenea lor, de diverse calibre și orientări culturale, aflate în funcții și posturi cheie ale sistemului și totodată, chiar fără să știe, în așteptare pentru marea friptură postcomunistă, au durat într-o primă fază mai puțin de o lună. După un an și ceva, toți erau deja cu mînele suflecate, puși pe treabă (guvernul și președinția lucrează, nu-și pierd timpul cu mitingurile – era o vorbă în vogă la vremea respectivă), integrați și angrenați în jucăria extrem de lucrativă a democrației originale iliesciene, la care neam de neamul lor n-ar fi visat pe vremea cruntului dictator.

Cumva în umbră față de alții (era totuși prea mînjit), ascensiunea lui Artur n-a fost mai puțin fulminantă. Multimilionar în dolari din afaceri imobiliare și trusturi de presă, președinte al Asociației Patronilor de Agenții Imobiliare din România și proprietar al unui trust de publicații, el n-a uitat totuși de dragostea sa dintîi, literatura, continuînd să-și edifice opera, iar cu cîteva ani înainte de decesul survenit în 2008 a purces la organizarea unor demersuri pentru înființarea unei Societăți a Scriitorilor Români, care să concureze și să întreaacă U.S.R.-ul. Timpul n-a mai avut răbdare, însă i-a transmis un semn în postumitate prin intenția U.S.R.-ului de a-și preschimba titulatura în chiar cea aleasă de el.

Oricum, sunt departe de a fi singurul care într-un fel sau altul se implică în rememorarea acestui scriitor român în anul aniversar al Revoluției din decembrie. Pentru cine nu știe și n-are drum prin zonă, vreau să consemnez că, începînd de prin martie, de circa patru luni așadar (scriu aceste rînduri în iulie 2009), în vitrinele a șapte sau opt librării din centru, de jur-împrejurul locurilor faptei despre care vorbeam la început, tronează portretul lui Artur Silvestri la scară 4 pe 1, înconjurat de cărțile sale, avînd sub el, pe bandă, titlul cărții lui de suflet, confesiune de aleasă simțire: *Mărturie tulburătoare*. Așa să-i ajute Dumnezeu!

...îmi mai amintesc de un tip pe care nu mai știu cum îl cheamă. Un om de serviciu din legătoria Universului, la vreo șazece de ani, care ajungea întotdeauna la lucru cu o oră înaintea tuturor, la 6, ca să curețe vestiarele, grupul sanitar și secția pe îndelete și-n tihnă. Era surd și suferea de o boală care-i strîmbase privirea. În una dintre zilele acelea, cînd ieșise la 5 dimineața din scara blocului să se ducă la lucru, n-a auzit somația unui soldat care păzea zona de teroriști (...) și care l-a împușcat mortal.

toamna
prozatorilor

Marian Drumur

Timpul curge diferit

Odată intrat în curtea lungă a casei de raport, omul se îndreptă repede către capăt, unde erau câteva anexe și un closet din scânduri. Din margine, un câine întinse lanțul ce-l ținea, care-i ajunse ca să-l adulmece... apoi se tupilă pe pământ și-l observă țintă... nimic mai mult.

Ușa locuinței de alături se deschise și o femeie apăru în cadru, să-l privească scrutător. Purta un capot lung matlasat.

– Sunt grăbit explică el. Stau pe aici, dar...

Nici un răspuns.

– Ca între vecini, vorbi el fără sine, ai putea să mă lași înăuntru, să mă spal și pe mâini. Fii bună!

Ea se roti cât să lase trecere și închise ușa după ei.

– Mare mulțumită, zise străinul mai târziu. Încă e devreme, ce-ar fi să dormim nițel... Nu foarte, știi?

Fără vorbă, ea indică spre altă ușă, care dădu într-o cameră spațioasă, gotică, sobru mobilată, cu un pat impozant pe mijloc.

– De mirare, apucă el să comenteze, cum se află asemenea încăpere într-un bloc.

– Toate sunt iluzii, zâmbi ea.

Dar se despuiră, grăbiți să se cunoască, trântindu-se pe așternut, unde agilitatea ei parcursese aleatoriu toată suprafața, nelăsându-i răgaz, stărnindu-i limitele la nesfârșit, iar și iar...

Când se trezi din prostrație, bărbatul băgă de seamă că era singur. Își roti privirile: peretele din stânga avea un mozaic mare ce

– Nici eu, îi întoarse femeia vorba, însă nu are importanță... Zi-mi Aleia. Încearcă ușa aceea!

Bucătăria era o încăpere spațioasă și austeră, fără urme de activitate; nu avea aragaz, frigider sau cuptor, doar o vatră din piatră și un bufet mare în partea opusă; se apropie de fereastra zăbreliată să zărească ceva: dincolo, un crepuscul cețos obtura priveliștea. Reveni și comentă:

– Pare să fie în regulă. De ce fereastra are zăbrele?

– Este parter, justifică Aleia. Nu vrem să pățească oarece vreun intrus.

– Mă duc la baie, rosti el.

Și baia arăta acum tare întinsă, cu pereți aparent granitici. În loc de cadă – un mic bazin umplut cu apă verzuie transparentă.

Se întinse și reuși să acționeze mecanismul rabatării oberlihtului; o boare cu miroas de alge pătrunse, însoțind vuietul surd al mării.

Reveni, intră în dormitor și așteptă; ea veni imediat să reînceapă jocul erotic pe îndelete.

Într-un târziu, bărbatul se răsuci să îi mângâie coapsele pline; sub palma sa pielea mătăsoasă, uscată, aluneca doar într-un sens... părea acoperită cu miriade de solzi minuscule.

– Nu ai un aparat de radio? se interesă intrusul. Măcar să știm data...

– N-am deloc sisteme tehnice, nu-i nevoie. Iar ziua este tot cea în care ai venit pe neașteptate.

– Glumești! Dar când vine următoarea?

– Niciodată. Ferestrele sunt vizibile, văzut-ai vreun apus?

– Poate de afară... Chiar, parcă n-am mai văzut intrarea.

– Nici n-ai s-o vezi, afirmă Aleia. Ți-am zis, locul e cuprinzător... Îi poți zice labirint.

– Dar un telefon, insistă el. Electronic... să-ți arăt al meu!

– Nu insista, l-ai pierdut la intrare!

– Glumești, repetă el mecanic, cu îndoială.

Ea făcu un gest de lehamite.

– Aș bea oarecare, mărturisi omul. Ceva să mă scuture.

– Când mergem dincolo ai să cunoști un preparat, grăi ea din ușă. Și continuarea istoriei mele.

El nu se mai îmbrăcă; folosi halatul scurt pus pe un suport. Cu picioare moi se duse în sufragerie.

– Mai bine, opină ea. Că stai în casă, poți purta numai o legătoare la mijloc.

– Poate plec, îndrăzni el. E prea destul.

– Să treacă ziua, îl asigură Aleia.

Masa, încărcată iar cu boluri de porțelan, etala câteva ulcioare ceramice; diverse brăuri cu peceți le decorau lateralele.

– Începe cu acesta, îi recomandă ea. Fără cupe.

Comeseanul duse ulciorul la gură. După un timp, răsuflă adânc.

– Parcă m-am desfăcut bucăți plutitoare care s-au lipit cumva, destăinui.

– Mănâncă!

– Am băgat de seamă că tu nu consumi.

– Fiindcă hrana noastră e alta, după cum ți-am și afirmat.

– Nu mi-ai spus nimic, bâigui el. Dar continuă.

– Am fost zămisliată departe, într-o familie cu multe surori, iar mătuși, verișoare – fără număr. Am primit daruri divine la naștere, cum se cuvenea, mărunte. Când m-am născut, nu exista un cuvânt să denumească ceea ce eram de fapt. Îmi ziceau nimfă, crezând c-o să ajung ca mama, mătușile mele și sutele de verișoare, suratele. Făceam cercuri în iarbă și semne pe nisip, provocam peștii la joacă, creșteam flori... storceam stropi de ploaie din nori sau sare din valuri. Dar nimfă înseamnă și mireasă...

– Nu se poate, bombăni omul, luând încă o dușcă.

– Judecă singur ce ești, replică ea. Zestrea mea a constituit această insulă, mică față de a

sorei mai mari, Kirke.

– Destul, îngăimă comeseanul. Mă retrag, nu înțeleg.

Dar ușa devenise o arcadă înflorată către poteca unei grădini orientale, întindere cutreierată de miresmele unor flori necunoscute ce se împleteau cu cântecele păsărilor; centrul dezvăluia un pat din ierburi împletite pe care pașii se surpară, răstignindu-l. Zâne diafane pluteau, apropiindu-se ca să-și ofere intimitatea cu tandre atingeri juisânde.

Trezirea searbădă în patul cunoscut din cameră îi induse o stare de apatie; apoi remarcă oglinda mare în locul mozaicului și reuși, cu mici pași nesiguri, să se privească. Luciul ei înapoie un chip boțit, uzat și o himeră în planul secund.

– Te-ai speriat? rosti vocea ei.

Se întoarse – Aleia era în spate.

– Să știi că zânele erau avatarurile mele și iubirile aievea. Vino, te întremezi dincolo.

Pașii șovăielnici îl duseră la aceeași masă bogată; arăta puțin înțeșoșată, astfel că întinse o mână nestatornică către bolul apropiat, dar renunță pentru o afumătură.

– Mă resimt, mărturisi, cred că am exagerat aseară.

– Și vârsta are un rol, observă ea.

– Imposibil!

– Cum zici tu. Bag de seamă că încă te îndoiești. Poate crezi că sunt ca tine. Haide, mergi să te refaci!

În picioare, bărbatul chicotii:

– Dacă trec de câmpie...

Dar se îndreptă direct către baie, unde încercă apa bazinului cu piciorul – era caldă, așa că se afundă până la gât și simți puternici curenți submarini. Se cufundă, privind cu ochi deschiși trecerea formelor reproduse pe pereți. Când ieși să respire, simți gustul amar sărat al stropilor. Se zvântă și trecu în sufragerie. Firește, Aleia aștepta.

– Alt om, declară el și porni să înfulece.

Mai târziu, îndestulat, comentă:

– Chiar, ce-ți trebuie telefon... Dar apar situații în anume și comunicarea e necesară!

– Nu am nevoie, zâmbi ea, încă nu înțelegi. Când vreau, comunic cu suratele. Aud ce spun, văd ceea ce văd, simt ca mine... Pesemne mă ajută...

Când ea porni spre dormitor, o urmă îndeaproape, decis să domine.

În pat vru să procedeze ca de obicei și constată cu stupeoare că nu reușea nimic.

– Ai o cupă pe noptieră, indică ea.

Într-adevăr, când o reperă și înghiți lichidul dens, repede răspândit, deveni fluid electricizant cu toate mădularele supradimensionate, astfel că își luă partenera în brațe și se împreună, simțind cum devin două vase comunicante; din al lui se scurgea vlagă până la ultima picătură, care-l lăsă în stare de prostrație. De departe, îi auzi vocea:

– Da, atât a fost.

Și adormi într-un somn de iarnă.

Scuturătura repetată îl aduse la realitate.

– Scoală-te, spuse Aleia și îmbracă-te înainte de a veni, ești așteptat.

– Nu mai pot, recunosc eu. Și apoi, de ce?!
– Am aranjat să pleci la odihnă, aici n-am condiții!

– Unde? Și cum?

– Vino doar!

Îl sprijini să-și pună halatul și trecură spre salon; acolo așteptau doi oameni în combinezoane albe, cu un scaun ortopedic între ei, în care îl puseră cu ușurința unei vechi practici.

– Măcar un rămas-bun, îngână el în van.

Afară, câinele de lângă anexe stătea tot întins, iar privirea sa avea altă semnificație; când îl văzu, scoase un urlet tânguitor.

Autovehiculul ce staționa în față arăta ca mașinile salvării, dar fără atributele de semnalizare. Pe ușile din spate era pictat un logo orientativ: „THANATO'S ENTOURAGE”.

întruchipa doi tritoni pe valuri, suflând din trâmbițe; nicăieri vreun comutator, nicio priză.

Contemplă fereastra zăbreliată a peretelui opus; afară, o ceață trandafirică făcea vălătuci mari, obturând fundalul.

După un timp apăru și gazda, zicând:

– Ți-am pregătit gustarea.

El se echipă sumar și trecu dincolo. Într-adevăr, masa din sufragerie era încărcată.

– Fructe de mare, enumeră ea, arătând spre mulțimea de boluri. Icre, cod negru, somon afumat, creveți, scoici, caracatiță, alge uscate salate, sosuri. Ia din fiecare, întremează-te!

– Numai preparate marine, se minună el.

– Este insula mea, declară ea. Odinioară aici stăpânea marea. Mult dedesubt era un atol al coralilor... S-a umplut cu lava ce țâșnea pretutindeni. Scoarța pământului s-a tot vâlurit, apele s-au retras, au venit oameni...

– Și camera asta e foarte încăpătoare, constată el. De mirare. Adineaori,,

– Te-am deslușit, observă ea. Ai terminat, dacă te pricepi la bucătărie mergi și verifică!

Încurcat să-și recunoască nepriceperea, el replică:

– Dar nu-ți știu numele.

Poezia lui Leonid Dimov

Leonid Dimov a debutat editorial, târziu, cu volumul *Versuri* (1966), urmat de 7 poeme (1968), *Pe malul Styxului* ((1968) *Cartea de vise* (1969), *Semne cerești (rondeluri)*, în 1970, *Litanii pentru Horia* (1975), *Dialectica vârstelor* (1977) și altele. În anul 1964, în jurul lui Leonid Dimov și Dumitru Țepeneag, s-a constituit „grupul oniric”. După câțiva ani, în 1968, respectivul grup a fost interzis de cenzură pe considerentul că estetica onirică are, în context, un nepotrivit caracter evaziv. Oniricii, așa cum susțineau în intervențiile lor publicistice Leonid Dimov și Dumitru Țepeneag, refuză suprarealistul dicteu automat, ca modalitate de sondare a subconștientului și de valorificare a ofertelor sale, preferând să construiască viziuni lirice, la confluența imaginarului cu realul și după regulile visului, sub semnul lucidității diurne și al dezlănțuirii baroce a imaginației. Poetul – afirma Leonid Dimov, sfărâmă lumea pentru a o zidi din nou, utilizând „metodologia” visului, cu materiale (prefabricate) confecționate de el. Artificiala convenție onirică ține, simultan, de realitate și vis, la fel ca picturile unor suprarealiști precum Giorgio De Chirico, Dali sau Victor Brauner. Pe scurt, poetul oniric, adept al „artei combinatorii”, nu descrie vise, ci creează, rațional, opere după „regulile” de care depend libertățile visului.

În lectura criticului literar Nicolae Manolescu, poetul a reușit să împace, în lirica sa, cele două direcții opuse, meșteșugul artizanal (*manierismul*) și *phantasia* barocă (libertatea imaginației) și, pe de altă parte, a asimilat, într-o sinteză originală, diverse înrâuriri „procedurale”: „Originalitatea incontestabilă a lui Leonid Dimov este o condensare a celor mai diverse înrâuriri, cum ar fi Ion Barbu (tăietura rece-abstractă a cuvântului), Macedonski (rondelurile), Arghezi (plasticitate) Minulescu (exotism, teme), G. Călinescu (fabulosul lucrurilor banale), Emil Botta (histrionismul), Ștefan Aug. Doinaș și Radu Stanca (baladescul, medievalitățile), Anton Pann, Al. Philippide și alții. Poetul este un artizan superior lucrând pe materialul friabil și vaporos al visului. El izbutește să împace, într-un mod desăvârșit, două înclinații opuse ale spiritului liric: una spre meșteșugul minuțios, scrupulos și exact, și alta spre jocurile imaginației libere, petulante, soifistate”... (Nicolae Manolescu, *Literatura română postbelică. Poezia*, Editura Aula, 2001, pp 98 - 99).

În ceea ce privește relația dintre poezia argheziană și anumite fațete ale stilului poetic al lui Leonid Dimov, Eugen Simion evidențiază „acea sincopare a versurilor (sparte în propoziții scurte, grăbite) care dă la poetul „cuvintelor potrivite”, o inconfundabilă notă de dinamism și totodată de oralitate. Se întâlnesc, apoi, tehnica savantă a intercalării dialogului în descriere (cu neașteptate intervenții și piruete verbale) precum și alternarea propozițiilor scurte cu cele mai lungi, cu spectaculoase ruperi de ritm: „Noroc, vulpe dă-mi laba,/Vom dansa un tangou ca la Punta del Gaba” (*Dicționarul general al literaturii române*, Academia Română, Editura Univers Enciclopedic, C/D, 2004, p. 670). Următoarea strofă (selectată de același critic literar) „Stricată, bombănea la vânt palancă/ Sub merii povârniți în umbra francă./Era o toamnă cu pomelnic surd/Pe vremea regelui Pepin cel scurt” este ilustrativă sub aspectul pecetei ionbarbiene asupra poeziei dimoviene.

Rimele rare –*ortogonale/ cristale* („Portaluri galbene, ortogonale,/Din clor coclit, pe muchii de cristale), *poligane / anagrame* („Cocoși întinși și zebre poligame/Au prins a se roti prin anagrame”),

dânsa /plâns-a („Apoi au plecat, a rămas doar o rudă/Să strângă tacâmuri strivită de ciudă/Că nu se duce la moși și dânsa/În toate ceștile-n hohote plâns-a”), *iris/ Oziris și Astartă /deșartă* („Capcane ruginite, munți de oase/Cu, rătăcit prin clisă, câte-un iris/De călătoare Ibis, crunt Oziris,/De crâncenă în ev gângav, Astartă,/Atât de trist în spuza lui deșartă”)și altele (*cupole/colebole, trandafiri/spoitingiri, viroage/xilofage*), cuvintele scoase din cotloanele uitate ale lexicului (oafe, barabafta, zurbă, răvac), ostentativele neologisme, prețiozitățile obținute prin procedeul numit *poantă* (înlocuirea cuvântului așteptat cu unul neprevăzut, șocant) și felurile imagini de un manierism indiscutabil („liniști curbe oglindesc apele”, „mare de cristal/ cu reptile sângerei în miez”, „Drumeți de sticlă coborau în timp ce/ Nășteau amurg clădirile din șipce”) conferă strălucire, în plan formal, textului poetic.

Binomul anarhie (libertate) – construcție imagistică, oglindind voința auctorială de deformare și, respectiv, tendința auctorială spre artificiu și spre joc, presupune metamorfoze stranii, ca procedeu de evadare din realitatea calcinată, apelul la parodiarea ordinii mundane, la reprezentarea grotescă, la transformarea naturalului în himeric („Pe-aici se-ncearcă tot și se-nțelege/ Aici sunt întâmplări dispuse-n lege/Cocoșii: cresc doar negre siluete,/Prietenii: vedenii pe-un perete./Livezile: doar muchii de vâlcele/Iar frunzele – livide isoscele”) sau la imitarea naturalului, realizată ca proiecție a sa în fantasticul hipnagogic. Adesea, ironia ia calea unor descrieri de tip grotesc ce prefătează saltul în fantasticul monstruos. În pântecul spălătoresei gigantice, cu ochii știrbi și urdori crestate, latră a pustie felurite jivine oarbe: „Ce stai așa, de ce nu-mi împlinești/Odată ruga, viperă ce ești!/ Rechin cu solzi din mări adânci adus./ Cotarlă pângărită de-n tungus, Nu vezi, și s-a clocit de scârnavie/Răscoapta țâță spartă-n carne vie,/Ai ochii știrbi, urdorii crestate/ De viermi nătângi rostogoliți pe spate/Și-n pântecu-ți de ceară ruginie/Jivine oarbe latră a pustie” (*Istoria lui Claus și a giganticei spălătorese*).

Decorativul cu valențe stranii, bizare („În acea noapte, în sfârșit,/S-a mișcat draperia, a scârțâit/ Și a lăsat să iasă/ O interminabilă omidă mătăsoasă/ Purțind câte două coșulețe de iască/ La fiecare inel, grăbită să târguiască” – *Instantaneu*) întreține, în varii formule, *enigmaticul* ca dimensiune a realului pus într-o nouă lumină de imaginația poetică: „Adică un fel de literă străvezie/Scrisă cumva pe obiecte./ N-are rotunjimi, nici traiecte/De vreo altă natură,/E o simplă figură/ De stil/ Reprodușă în facsimil/Pe tot ce s-a întâmplat/ Să existe și nu s-a terminat” (*Mantis religioasă*).

Actul de descompunere a ordinii implică, sub semnul *artei combinatorii*, coexistența aspectelor anarhice cu cele ce asigură discursului poetic o descompunere organizată, destructurarea realității fiind o „tehnică” de căutare a unor norme noi de organizare a discursului (și a lumii), sub semnul lui *ingenio* (și al altor principii manieriste: *witz-ul, agudeza*), care trebuie să producă *meraviglia (stupore)*. Elementele ludice, chiar parodice, însoțesc (împodobesc), în acest scop, atitudinea asumată în spiritul gravității baroce. De pildă, în poezia *Vis cu bufon*, ironica descriere a prăjiturilor care explodează în vitrina unei cofetării este cuplată, în mod surprinzător, la o stare de neliniște existențială, dată fiind apariția bufonului, pe rotile, un sol, de fapt, al întunecatei Moire: „În laptele dimineții aceste/Din orașul climateric

cu însușiri alpestre/ Au explodat ciudat prăjiturile din vitrină./ Zic ciudat, pentru că doar piereau într-un glob de lumină/(...)/ Eu mă gândeam, bineînțeles la moarte/Când a intrat sunând din clopoței, pe rotile,/ Bufonul unui rege mort cu zile,/ Mort subit/Pe când plutea de plăcere printr-un veac vărut”. Absorbirea factorului ludic caracteristic poeziei manieriste înseamnă, desigur, și o resemnificarea a ludicului manierist – în genere, rece, calculat – în temeiul fondului emoțional tragic al barocului și al caracterului defensiv al strălucirii și al ostentației baroce.

În multe dintre secvențele amplelor poeme, imaginile se derulează cu o viteză atât de mare, încât atenția cititorului, dezlegată de sensul discursului, se fixează, sedusă, asupra barocului spectacol în cadrul căruia avalanșa imaginilor are, drept factor propulsator, „măscara” a cărei dependență de schema ideatică și formală a glumei și gravității implică, în genere, convertirea tragicului în comic și invers: „În sala asta cât întregul cat/Cresc împliniți acei care-au negat,/Poznași eretici, monștri de otravă,/Bufoni cu ochi de împărați pe tavă,/Prelați aței din zâmbet de mătase./ Lunatici cavaleri cu zale roase,/Antihriști în robe violete/Sunt așezați în jilțuri la perete:/ Prin față lor, călare pe asini/ Trec pui de zei încununați cu spini/ Al treilea Ramses schiană, nechează,/Se plimbă-n mâini pe o galbenă spetează/ Și-n ușa balului în cap cu sticle/ Își dau Semiramida și Pericle./Soloni peltici, legiuitori de viță/ Din Crete vărute umblă criță/ Cu tamburine, clopoței panașe/ Și fac pe saltimbancii prin orașe./ Miniștri vineți, râsului cad pradă,/ Chimiști livizi se lasă prinși de coadă/ Și suie toți închipuită scară/ Turn Babel zmângălit într-o măscară „ (*Turnul Babel*).

Suprapunerile surprinzătoare de planuri, generate și susținute de o logică sofisticată (labirintică, hipnagogică) și, totodată, contrastele dintre tonalitățile afective teatrale (tandrețe, candoare jucată, falsele sentimentalisme și stările de alertă sau chiar de angoasă exprimate prin intermediul grotescului și ale reprezentărilor absurde) oglindesc, în principiu, o trăire poetică – specifică „omului problematic” – în regimul aceluia „ca și cum” al măștilor (al rolurilor), precum în aceste două secvențe: 1. „Era un freamăt colorat/ De petice și de hârtie./ M-au scos în prag și m-au lăsat/ Mistreț zănat de mânie/(...)/ Am spintecat de fildeș burți/Am clefăit prin măruntaie/Ardeau în zare scumpe curți/De crai uciși chiar în odaie” (*Mistrețul și pacea eternă* – poem dedicat lui Ion Barbu) și 2. „Iar noi, de după pietre, la răscruce,/ Cu glob de urdă și veșmânt de duce,/Răniți în frunte, cu urechea suptă,/ De demonii ce i-am învins în luptă,(...)/ Suiți peste spinări de dobitoace/ Lent, răsucim cu unghia dibace/ Un ivăr greu când soarele încearcă/ Să toarne sânge pe întreaga marcă” (*Turnul Babel*). În ansamblu, rolurile asumate de poet, denotă, în spiritul antinomic al barocului, o „strălucitoare” luciditate sceptică.

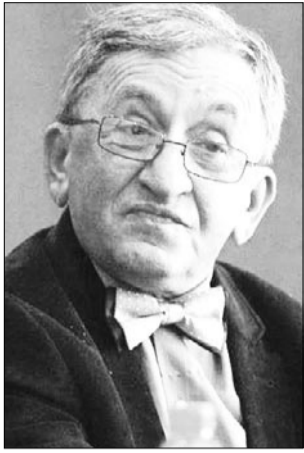
În valoroasa lui operă poetică, Leonid Dimov își asumă, sub semnul manierismului, ipostaza de „producător de limbaj”, în timp ce, în portativul barocului, este un fidel slujitor al *phantasiei* sub a cărei protecție, ca modalitate de exprimare a „omului problematic”, inventează suprarealități ce funcționează în regimul enigmei și al estetizării bizare a tragicului.

Binomul anarhie (libertate) – construcție imagistică, oglindind voința auctorială de deformare și, respectiv, tendința auctorială spre artificiu și spre joc, presupune metamorfoze stranii, ca procedeu de evadare din realitatea calcinată, apelul la parodiarea ordinii mundane, la reprezentarea grotescă, la transformarea naturalului în himeric...

studii

Christian Crăciun

DE LA A NU ȘTI...

Bine a făcut Adriana Ungureanu că și-a rescris romanul, ca să zic așa actualizându-l! în sensul unui dinamism sporit. Scriam în prefața la prima ediție că Iuliei Hasdeu i-a fost dat să devină, prin moartea sa și imediat în posteritate, un personaj de legendă, dacă nu i-a fost dat să ajungă un autor, așa cum și-ar fi dorit. Tot ce a făcut tatăl Hasdeu a fost în acest sens, al „legendizării”. Prin Iulia se ilustrează exemplar, din păcate, zodia aceluia funest „n-a fost să fie” care marchează, după Noica, destinul culturii române. Dar dacă spunem că până și destinul genialului său tată, prin fabuloasă risipire romantică, stă sub aceeași stea, a neîmplinirii? De meditat! Meritul Adrianei Ungureanu stă tocmai în a descoperi și narativiza personajul peren dintr-o făptură

istorică despre care noi nu știm mai nimic. Un noi la nivelul populației statistice și al diplomaților de bacalaureat. Traseul acesta al unei mirabile descoperiri este firul roșu al cărții. Este o carte despre descoperirea unui suflet geamăn, mai vechi cu un secol. Și, prin el, al descoperirii de sine. Cartea descrie acest drum de la necunoaștere la identificare. Când a apărut, îngrijită și editată de către Jenica Tabacu, fascinanta corespondență dintre Iulia Hasdeu și tatăl ei, am scris că literatura noastră se îmbogățește cu un nou personaj feminin. Răzbătea din acele texte epistolare atât de impregnate de aerul secolului XIX portretul unei adolescente inteligente, plină de viață, romantică, ambițioasă, ironică, iubitoare, pasională, obsedată de cunoaștere, cochetă, depășindu-și cu mult vârsta, cu firești complexe ale marginalizării ca femeie și româncă. Aproape un portret standard al unei tinere din a doua jumătate a veacului, dornică de emancipare, situată psihologic și temperamental mult înaintea culturii țării sale și a standardelor epocii (vezi povestea bacalaureatului). Dacă Iuliei nu i-a fost dat să fie o autoare de prim raft, a devenit în schimb un personaj reprezentativ de veac XIX valah, mai degrabă prin corespondența sa, de o frumoasă candoare, frenezie și autenticitate. Și iat-o acum și personaj de roman. Era parcă făcută pentru acest rol postum. Prin ascendență și prin destin. Biografia de față nu este nici una pur documentară (deși se bazează pe o documentare de maximă acribie), nici una romanțată (deși este impregnată de spiritul romantic și mai ales de straniețea lui specifică, și deși lasă mult loc imaginației), ci, așa spune una ficționalizată. Dintre cele care dau carne epică (și mitică) unei personalități istorice trecute. Ne duc în miezul unui suflet și al unei epoci. Am comparat-o, și cred nu fără temeii, cu un film documentar: *Fellini și spiritele*. Urmăriți și vă veți convinge!

Vedem astfel o Iulie reflectată, multiplicată. În primul rând prin alter-egoul (și aici expresia trebuie luată în sensul cel mai propriu, deloc metaforic) său, personajul

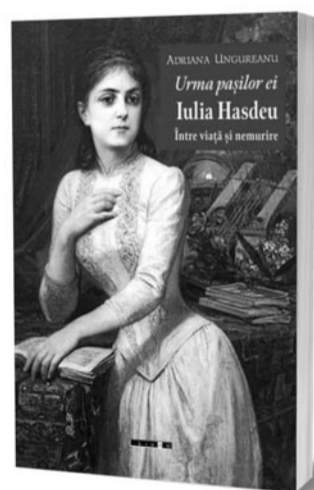
principal propriu-zis al romanului: Rebeca. Ea este și naratorul. Rebeca este și ea, la început, abia o adolescentă, studentă în primul an, sub teroarea examenului de franceză, care nu știe nimic de Hasdeu tatăl și firește nici despre Iulia. Într-o zi de vară, luând-o pe străzi necunoscute, ajunge într-un loc care deține o energie stranie, - un déjà-vu clasic - și începe astfel un nesfârșit șir de „coincidențe”, (sincronicități le-ar fi spus după câteva decenii Jung; și cu ce delicii l-ar fi citit Hasdeu bătrânul dacă, printr-o miraculoasă inversare cronologică, ar fi trăit *după*) care o apropie pe tânăra din zilele noastre de Iulia, al cărui spirit se convinge cu fiecare episod că-l întrupează. Soluția narativă este incitantă, pentru a ocoli o facilă apropiere doar livrescă, o simplă reconstituire istorică. Ci urmărind o identificare existențială, care se suprapune în fapt cu biografia naratoarei. Ea *descoperă* în anumite momente ale vieții semne ale identității ei cu Iulia și abia în partea a doua a romanului se avântă să citească „bibliografia”: de la operele tatălui și fiicei, mergând până la lucrări despre spiritism, francmasonerie, monografii de orașe prin care a trecut Iulia, studii despre epocă, etc., etc.

Avem, în acest fel, cel puțin două niveluri ale construcției narative: unul să-i spunem ficțional, menit să illustreze *prezența* postumă a Iuliei, prin avatarul ei de azi, și altul pur documentar: citate numeroase din operele lui Hasdeu tatăl, din corespondența lor, adevărat izvor de informații, (dar și de interogații, de probleme) sau din bibliografia arborescentă, adiacentă, a „cazului”. E un fel de a ne obliga (strict literar, nu metafizic, vorbind) să acceptăm teoria spiritistă a tatălui. Ingenioasă, combinația face lectura palpantă, ca a unui roman de căutare aventuroasă, de tip „pe urmele lui...”. Drumul acesta de la ignorare la identificare totală este un drum inițiat. Nu întâmplător Eliade l-a reconsiderat pe Hasdeu și l-a considerat un spirit tutelar. Dar identitatea de esență a celor două personaje feminine face ca efortul căutării să fie al unei tot mai adâncite introspecții. Pe măsură ce seria nesfârșită de semne destinale capătă un sens, impune o coerență, Rebeca învață mai întâi să creadă în aceste semne, apoi să le descifreze sensul, prin efort intelectual și deschidere sufletească. Și, în sfârșit, a treia treaptă, să se dăruiască acestui destin împletit din fir roșu și alb. Este un proces complex și misterios prin care biografia naratorului se constituie prin luminarea biografiei personajului, ca și cum ea ar fi creată de acesta din urmă. Nu de o facilă teorie a reîncarnării - de tip magazin ilustrat - este vorba aici, ci de ceva mai adânc. Biografia Rebecăi se construiește pe măsură ce ea *află, descifrează semnele Iuliei*, într-o vânătoare de fapte istorice și de sensuri obscure. Părinții, soțul, copiii, cariera profesională sunt simple jaloane fără identitate specifică, apar și dispar doar prin raportare cu semnele de dincolo ale Iuliei. Iar calitatea ei fundamentală ca personaj (aș îndrăzni să spun și unica, pentru că nu interesează în roman psihologia ei) este atenția și deschiderea cu care acceptă această presiune dinspre „prezent”-ul nostru, această comunicare între tărâmurile pe care noi ceilalți le considerăm absolut separate. La urma urmei, cam singurul lucru știut în mod obștesc despre Iulia este că a comunicat prin spiritism cu tatăl său, dictându-i planurile Castelului de la Câmpina și al cavoului de la Bellu. Și ajungem astfel la personajul absent/prezent care este celălalt centru al romanului: Iulia. Meritul autoarei este de a fi depășit imaginea clișeizată, lăsată de diverse istorii în memoria publică. Iulia apare ca un copil excelent dotat intelectual, dar nicidecum un geniu precoce, cum și-ar fi dorit tatăl său. Copil ambițios, iubindu-și părinții, în ciuda

unei relații pe care astăzi am numi-o abuzivă. O tânără crescută cu toate servituțele epocii, dar suficient de rebelă pentru a gândi un altfel de viitor. Un tată egocentric, obsedat de propria operă și propria carieră, dar și covârșit de cheltuielile necesare întreținerii familiei. O mamă „acră”, lipită ca o marcă pe scrisoare de fiica ei care pare a nu avea realmente un moment de intimitate. Un fel de cerber necruțător. La fel de egocentrică precum soțul său, dar cu alte intenții. Ambii părinți par a avea în comun faptul că-și proiectează propriile ambiții și frustrări în persoana copilei. O lecție de anti-parenting modern perfectă. Tocmai de aceea fascinantă. Copila, cuminte și talentată, (oare, dacă ar fi avut o viață normală ca durată, s-ar fi dedicat picturii, teatrului, literaturii, sau ar fi devenit, cu o generație înainte, una dintre doamnele care purtau numele României în saloanele pariziene? Sau poate ar fi fost o feminitate răvășitoare de destine masculine, precum Cosima Wagner sau Lou-Andreas Salomé? Toate ipotezele sunt permise și fascinante) încearcă să nu dezamăgească aceste proiecții fantasmatiche ale genitorilor. Adevărul este că, din suma de calități potențiale pe care tânăra le avea din belșug, nu putem ști care s-ar fi actualizat. Sau poate ar fi devenit o soție pisăloagă și limitată ca și mama ei, sau o Madame Bovary de provincie valahă, plimbându-și la nesfârșit melancoliile prin grădini covârșite de flori à la Medeleni. Suntem, iată, în plin domeniu al lui *ce-ar fi fost dacă...* Iulia pare a fi un spirit, o plâsmuire (frumos cuvânt, potrivit în cazul de față, pentru că trimite la ectoplasma spiritiștilor) a părinților ei, murind înainte de a-și defini o identitate. Probabil că nu este un caz rar în raporturile părinți - copii din veacul romantic. În cazul ei, romanul pare a preceda biografia care îl urmează docilă. Se înscrie cuminte în tiparele temperamentale și conflictuale ale epocii. Cum ne par, de altfel, multe dintre chipurile istorice ale veacului. Tocmai din acest determinism literaturizant încearcă să o scoată Adriana Ungureanu, prin latura „spiritistă” a romanului său. Un fel de „sic cogito” al Rebecăi. Care comunică, din ce în ce mai profund, (și *de profundis*) cu Iulia.

Celălalt palier al narațiunii, cel petrecut în zilele noastre, cuprinde căutarea, mersul literalmente *pe urmele* tinerei. Există aici o patimă a detaliului care dă culoare și savoare lecturii. Secvențele pariziene sunt un capitol excelent, Rebeca inspectează fiecare loc prin care a trecut Iulia, vrea să atingă măcar pereții holurilor, sau lemnul ușilor căci în apartamente nu e de presupus că ar fi primită. Sunt capitole de adevărat docu-roman. Avem de-a face acum cu un text documentar atent construit, care se îmbină natural cu cel fantast. Pentru că, totuși, datele biografice sunt disperant de puține și biografia mult prea scurtă pentru a fi construit un roman doar de epocă. Atmosfera fascinantului secol al XIX-lea se construiește astfel pe nesimțite, personalitatea dominantă și stranie a tatălui răzbate din pagini, iar Iulia rămâne un mister și după lectura romanului, ba încă un mister sporit, adus în prezent, și asta mi se pare cel mai important. Personaj reduplicat, ea ne vorbește fie și doar estetic. Adică, probabil, ceea ce și-a dorit și la vârsta planurilor de viață, pe care, din păcate, nu a depășit-o.

Este un roman care se citește cu interes și satisfacția de a intra pe un tărâm care, fie de-l acceptăm rațional sau nu, ne intrigă și ne stârnește curiozitatea. La urma urmei, probabil că pentru noi, astăzi, literatura rămâne singura cale de acces la acest alt plan al existenței. Este miza căutării Rebecăi pe urmele Iuliei....

Eugenia Rada Ioniță

Frunze

Frunzele tale, fete și băieți
Îi crești pomule la sânul tău,
La fel cum crește cerul stelele în brațe.
Imnul cosmic prinde contur,
Sunetul luminii descântă,
Trandafirii se desfac ușor, ușor,
În timp ce-n munți
Magia izvorului descătușează
Fir de argint pe valurile nopții.
O disperare, strigătul pietrei se pierde
Te întrebi, sunt oameni, întâmplări..
Doamne sunt frunzele moarte!

Povestea ta!

Mușetelul a invitat furnicile la o ceașcă de ceai
Preludiu pentru discurs pe înaltele fire de iarbă
De ziceai cu năduf, ce tare fată de treabă!
Mimoze cu nasul pe sus și bucle bălaie,
Fumau tacticos trăgând două fumuri de paie.
Nu știi, dragă, la ceai nu se fumează trabucuri,
Șuşoteau pe ascuns cârciumăresele,
Poți face meningită și riduri...

Teodora Bîrlă

I.

balerina

zăpadă
bunica mea cu un cer alb pe piept
o pleoapă de-a ei - lipită de țeasta norilor
la fiecare ticăit de ceas
viața face cu ochiul
unul e o lumină de copil
celălalt fraged, de bătrână
și o piele cu care se înveleşte noaptea.
În toate tablourile zidite cu fața la apus
zace câte o pierdere
un a fost odată
ca și când garsoniera bunicii
e povestea mare de la etajul trei
a oamenilor
în picioarele ei strâmbe
se văd, limpede, greșelile noastre
acea neputință despre care nu vorbește
nimeni
și care lovește
ca prima zăpadă din decembrie
pădurea - o altă bătrână oarbă
și bunica - la un rendez-vous cu sfârșitul
tuturor lucrurilor
mi-o închipui tânără
așteptând la fel într-un restaurant
o cafea la trei lei
și un băiat înalt
la costum
sub brad
un amestec de singurătăți
cu miros de vanilie
aș vrea ca măcar de sărbători
bunica să se supere
să dea instalația la o parte
ca să vadă cum în sufragerie
rămâne un nimic gustos,
dar gol pe dinăuntru
ca un iepure de ciocolată
sau un verde al pădurii
din care Dumnezeu taie lemnul oaselor
la răsărit
în lumea plină de mucegai
bunica, însă, s-a obișnuit
ziua - se umflă ca o cocă
noaptea - vorbește cu morții

mă înspăimântă
să văd cum se plimbă între două lumi
fără să cadă
încerc să înțeleg
cum se țin picioarele ei strâmbe
pe funia dintre viață și deșertăciuni
sau dacă mai apucă cineva
să o dea jos
vreodată
dar bunica e fată deșteaptă
îi place mai aproape de cer
cred că acolo
se uită durerea mai repede
și totul doarme
într-un verde fără miros.
ciudat
chiar ea mi-a spus
că a lucrat ca și croitoreasă
și îmi făcea și mie haine la păpuși
așa țin minte până azi
acum, însă,
viața ei se deschide în fața mea
ca o cutie muzicală veche
și înăuntru
sunt picioarele bunicii
perfect drepte
picioare de balerină
cu un șpagat între aceleași lumi
de altădată.

II.

ațe

mi s-a spus
scrie mai mult despre viață
bine
am să fac din sângele meu
un ghem mare și verde
pe care să-l azvârl cu furie
în pântecul îngroșat al norilor
să spun: uite!
așa se trăiește
dintr-o parte-ntr-alta
pe coarda elastică
a unui cer din ațe-mprăștiat,
între stele
mă vor întreba atunci
de unde știu să mă desfac așa
și cine mi-a arătat cum să râd
unde am învățat
să întind larg brațele din sfiori
și să trosnesc cu toate firele
o fericire timidă
găsită în vârtejul rostogolirilor mele
poate că atunci
în disperarea de a găsi peste tot
o căutătură
mă vor coase în paltoane
și voi deveni peticul moale
lipit cu forța
de lâna ușoară a viselor
mi s-a spus
scrie mai mult despre viață
bine
am să arăt cusătura pe dinăuntru
cea care se desface ușor
dacă știi de unde să tragi
ceva ce uneori,
când nu ne amintim,
zicem că e durere
un ac lăsat acolo din greșeală
am să spun cum împungerea asta
este capătul ascuțit al neîmplinirilor
și că mă bucur
când de-acolo mai țâșnește sânge
voi povesti, în timp,
despre dorința caldă de a mă face ghem
la marginile stelelor cusute
unde am voie să-mi peticesc
așa cum pot
mereu
din nou
destinul meu din nasturi și din ațe

Vasile Dan Marchiș

Constatare

În urma semnalării unui fenomen suspect
uniți din vechime
polițiști, medici,
chiar și clerici
mai fac și astăzi cercetări,
poate fără rost
dacă nu există o dovadă
sau o urmă cât de mică,
fie de furnică..
Înseamnă că fericirea a fost...

Seism

Pământul își descarcă
prin vibrații orgoliul
măreția
și nebunia
ca o răzbunare
pentru cei ce n-au îngropat
ca punct de reper
eroii, martirii,
și mucenicii în sanctuare,
cutremurând până și altarele,
nu să le binecuvinteze
ci să le retrogradeze
dând peste cap canoanele
binecuvântările și complementele
amestecând viciile cu datinile
ritualurile cu fanteziile
serenadele cu bocetele,
în derivă împrăștiind visele
cum cad viscolite ninsorile,
cum mână vântul pe cărări neumbrate
păpădiile toate.
Și dorurile în sine
sunt haos în devenire.
Mai rămâne curat
doar visul cercetătorului
de ași trăi individual spaima de geografie
și topografie...

Ordin

Fuga mea semnifică
drumul poverilor
plin cu boi înjugăți,
canonul istoriei militărești.
Sunt ca o inimă tristă,
grăbită să cronometreze cu pulsul ei
Înălțarea Domnului nostru Iisus Hristos.
Prin fuga mea
sunt un înger alungat din cer
pe un pământ milităros
ce-mi atrage ființa
spre partea degradată a viitorului...
Fug de parcă
doresc să prind din urmă
căruța cu morți
ce alimentează un cimitir tainic
sau o groapă comună
ce așteaptă încă un erou...
Fug făcând mătâni
semnificând păscutul ierbii
spre mirarea animalelor,
dar nu pasc,
mă avânt înainte
cuprins de vraja
iubirii neîmplinite...

Singura copie

Pe perioada stagiului de îngeri,
unii n-au învățat
nici măcar
procedul de simulare a modestiei
(singura copie nelegalizată a
sentimentelor
acceptată de Dumnezeu).
Luându-le aripile,
Tatăl Ceresc i-a retrogradat
la statutul de oameni...
Dumnezeu a considerat că
pot fi numiți oameni,
cu sau fără aripi,
însă le-a luat aripile
să nu fie confunțați cu altceva,
evident, nu cu păsările,
(deoarece ei personal n-ar fi spus
niciodată
că prin asta sunt păsări),
ci de a nu fi trecuți vama ca îngeri...

**Mimoze cu
nasul pe sus și
bucle bălaie,
Fumau
tacticos
trăgând două
fumuri de
paie.
Nu știi, dragă,
la ceai nu se
fumează
trabucuri,
Șuşoteau pe
ascuns
cârciumăre-
sele,
Poți face
meningită și
riduri...**
(E.R.I)

**dar bunica e
fată deșteaptă
îi place mai
aproape de cer
cred că acolo
se uită durerea
mai repede
și totul
doarme
într-un verde
fără miros.**
(T.B.)

**Prin fuga mea
sunt un înger
alungat din cer
pe un pământ
milităros
ce-mi atrage
ființa
spre partea
degradată a
viitorului...**
(V.D.M.)

DIALOGUL DINTRE NIETZSCHE ȘI FREUD CONTINUĂ

Filosoful-dinamită

Multă vreme (în anii de intoxicare ideologică ai totalitarismului) Friedrich Nietzsche a fost un autor proscris, fiind catalogat ca antisemit, dușman al democrației, unul din principalii inspiratori ai doctrinei naziste. În aceste condiții accesul publicului cititor la opera lui Nietzsche a fost extrem de limitat. Abia după 1990 se consumă procesul de recuperare critică a gândirii controversatului filosof german. Opera lui e publicată nerestricționat, în tiraje impresionante: e citită, comentată, interpretată. Numai că cei ce se reped (mai mult dintr-un soi de curiozitate frivolă) să-i citească aforismele constată că nu au de-a face cu un filosof „popular”, care să fi scris pe înțelesul tuturor.

Dacă a filosofa înseamnă a reflecta la absolut, universal, atemporal, spirit obiectiv, adevăr și alte abstracții de acest soi, atunci cu siguranță Friedrich Nietzsche nu poate fi socotit filosof. În viziunea lui, explicit antimetafizică, nu putem despărți filosofia, cunoașterea în general, de *nevoile vieții*. Cum „viața este voință de putere”, nicidecum „voință de adevăr”, înseamnă că doar naivii mai văd în filosofie o reflecție impersonală, cunoaștere de dragul cunoașterii, contemplație pură mijlocită de intuiția intelectuală. Nietzsche e de părere că în spatele oricărui filosof descoperi un moralist, un „predicator de morală”. Și încă: „Orice mare filosofie de până acum a fost confesiunea autorului ei”. Nietzsche nu este *ultimul* filosof speculativ modern, cum s-a spus la un moment dat, ci creatorul unui alt fel de a face filosofie. Lucrarea *Dincolo de bine și de rău* (1886) are subtitlul „Preludiu la o filosofie a viitorului”.

În această perspectivă, *Dicționarul de filosofie și logică* (Antony Flew) nu greșește când îl prezintă pe autorul lui *Așa grăit-a Zaratuștra* ca „scriitor și filosof”, cu precizarea că „ar fi cu siguranță o greșeală ca Nietzsche să fie pur și simplu așezat alături de filosofii germani de profesie” (cum ar fi Fichte, Kant sau Hegel). Dacă ținem neapărat să-l numim filosof pe cel ce și-a propus să „dinamiteze” filosofia („Eu nu sunt om, ci dinamită”), trebuie să acceptăm că Nietzsche e filosof în alt fel decât ne-a obișnuit tradiția, de la Thales și Socrate încoace. Zic „alt fel” și pentru că a preferat maniera aforistică de expunere a ideilor, încercând să doboare „fantomă transcendenței metafizice”, ce bântuie orice sistem teoretic, opunându-se și sub aspect stilistic marilor construcții speculative ale filosofiei clasice.

La porțile științei

Freud s-a născut în Viena într-o familie de evrei din clasa de mijloc, a beneficiat de o educație aleasă, pregătindu-se pentru cariera de medic. A debutat ca neurolog, fiind pasionat de cauzele ascunse ale nevrozelor, în special ale isteriei. În reprezentarea comună, Sigmund Freud contează ca om de știință, ca medic psihiatru, mai puțin ca filosof. E considerat fondator al unei teorii noi în psihologie, ce poartă numele de *psihanaliză*.

Se cuvine să amintim câte ceva despre climatul cultural în care s-a format Freud. Secolul XIX a înregistrat schimbări radicale în conturarea tabloului științific al naturii. Au fost înregistrate progrese remarcabile în fizică, biologie, psihologie. În 1859, Charles Darwin publică „Despre originea speciilor”. Teoria evoluției prin selecție naturală a impus o nouă viziune despre lumea vie, despre legătura omului cu alte specii. Este considerată cea mai influentă teorie științifică din toate timpurile. În plan filosofic, teoria lui Darwin a avut consecințe însemnate, între care și aceea că putem să-l explicăm pe om prin cauze naturale, fără să invocăm Creatorul divin.

Spre sfârșitul secolului al XIX-lea, psihologia se elibera încet dar sigur de constrângeri morale și religioase ce intrau în contradicție cu spiritul științific, pozitiv al vremii. În „*Dincolo de bine și de rău*” Nietzsche vorbește sarcastic despre „nerozia indignării morale”, care împiedică naturalizarea psihologiei. „Întreaga psihologie de până acum a rămas împotmolită în prejudecăți și temeri de ordin moral: ea nu s-a încumetat să pătrundă în adâncuri”, scria Nietzsche pe ton profetic. „Pătrunderea în adâncuri” presupunea, în viziunea lui Nietzsche, luarea în considerare a „instinctelor”, elaborarea unei teorii despre

interdependența instinctelor ca „afecte esențiale ale vieții”, despre „derivarea tuturor instinctelor bune din cele rele”. Cel care se va încumeta la o asemenea cercetare fără precedent va putea pretinde ca „psihologia să fie recunoscută iarăși ca regină a științelor, pe care celelalte științe au menirea s-o slujească și s-o pregătească. Căci de acum înainte psihologia este din nou calea ce duce spre problemele fundamentale.” Similitudinea cu aserțiunile și convingerile freudiene despre inconștient e atât de mare că îți vine să spui că, prin aceste considerații, Nietzsche a anunțat (propăvăduit) schimbarea radicală pe care o va realiza curând Freud.

În anul în care a murit Nietzsche (1900) a apărut „*Interpretarea viselor*”, prima lucrare importantă a lui Freud. Deși nu era lipsit de spirit vizionar, Freud a ales ariditatea muncii de laborator. În ce privește relația lui cu filosofia trebuie spus că Freud era un spirit pozitivist, adept al determinismului, convins că toate fenomenele sunt efecte în raport cu anumite cauze, că nimic nu are caracter întâmplător. El crede cu tărie în rațiune și explicația de tip științific.

E atent la fapte observabile, pornind de la care construiește ipoteze. La modul general, *inconștientul*, de a cărui „descoperire” se leagă numele lui Freud, cuprinde tot ceea ce e în afara conștiinței, a controlului acesteia. Anumite înclinații, dorințe, *pulsiiuni instinctive* (Freud pune accent pe pulsiiunile sexuale) sunt cenzurate, reprimate sau interzise de către conștiință. Are loc procesul de *refulare* a acestor pulsiiuni instinctive: ele nu dispar, își găsesc refugiu în inconștient. Acesta are funcție depozitară, dar nu e o magazie cu vechituri inutilizabile, uitate, nu e un vulcan stins. Dimpotrivă, e activ, pulsiiunile refulate în inconștient tind să iasă la lumină. Intrând în conflict cu conștiința, mereu vigilentă, acestea provoacă tulburări organice și de comportament. Rolul terapeutului constă în a-l ajuta pe pacient să conștientizeze ceea ce fusese refulat, ca ceva de care nu vrea sau nu poate să-și amintească de unul singur. Trebuiau găsite mijloacele care să conducă la conștientizarea (prin exprimare verbală) a amintirilor refulate. Asocierea liberă (constând în a-l încuraja pe pacient să vorbească nestânjenit despre orice) și interpretarea simbolică a viselor sunt principalele metode utilizate de Freud în scop terapeutic. Esențială în psihanaliză e trecerea de la inconștient la conștient.

Un posibil dialog

Veți fi fiind de acord cu mine că există cărți care „îți dau de gândit” nu doar în sensul că te pun pe gânduri, îți stârnesc mirarea, ci și în sensul că „te pun la treabă”: te incită, te provoacă, te trimit la alte cărți, inclusiv la dicționar. Pentru ca folosul lecturii să fie deplin, ideal ar fi să deschizi o astfel de carte după ce ți-ai făcut (cât de cât) temele. O experiență de acest soi mi-a prilejuit-o lectura volumului „*Nietzsche și Freud/un eseu asupra ideii de inconștient*” apărut de curând la editura Cartex. Lucrarea (ajunsă la a treia ediție 2007, 2010, 2025) cuprinde teza de doctorat pe care filosoful argeșean Leonid Dragomir a susținut-o cu mai mulți ani în urmă sub îndrumarea rafinatului intelectual (estetician, scriitor, eseist, traducător) – care a fost profesorul Ion Ianoși.

Nu mi-am propus să intru în detalii, să inventariez ori să rezum conținutul celor 220 de pagini ale cărții, să demontez osatura argumentației, răpind cititorului plăcerea descoperirii ideilor prin experiență directă. De altfel, nu sunt sigur că așa face-o cu acuratețea exprimării și limpezimea ideatică ce țin de talentul lui Leonid Dragomir. Ca și la începutul acestei prezentări, înșir doar câteva impresii și considerații de ordin general.

Subtitlul cărții îl atenționează pe cititor asupra genului de scriere cu care are de-a face: autorul nu și-a propus să elaboreze un studiu amănunțit, cu ambiție de exhaustivitate, consacrat istoriei ideilor ori un compendiu alcătuit după riguroase exigențe academice pe o temă dată. Dimpotrivă, a optat pentru formatul eselui, îndeobște socotit ca mai lesne accesibil publicului instruit, mai „aerisit” sub aspect terminologic, dar fără a sacrifica inteligibilitatea și rigoarea științifică. În cuvinte simple și succint exprimată, intenția

acestui eseu a fost stabilirea unui *dialog* între doi vizionari – Nietzsche și Freud, oameni care nu s-au întâlnit fizic niciodată, dar ale căror idei, prezentând similitudini frapante, au rezonat în epocă și au marcat în profunzime cultura modernă.

Întrebarea cu care debutează eseu și care revine ca un leitmotiv în cuprinsul cărții poate fi formulată astfel: e posibilă și legitimă comparația între filosofia nietzscheeană și psihanaliza freudiană? La aceasta se atașează inevitabil și întrebarea privitoare la statutul cognitiv al psihanalizei: dacă e sau nu o știință. (Problema aceasta e complicată, oricum nu poate fi expeditată cu ideea că psihanaliza s-ar situa între medicină și filosofie!).

Valorificând argumentele unor exegeți de prestigiu (Paul-Laurent Assoun, Vasile Dem. Zamfirescu), la întrebarea de fond Leonid Dragomir răspunde cu da. Pentru a dovedi afirmația, a apelat la ceea ce el numește „lectura sincronă” a operelor lui Friedrich Nietzsche și Sigmund Freud. Acest tip de lectură presupune „evitarea presupuziției precursoratului”, respectiv abandonarea tentației de „a-l citi pe unul prin celălalt”. Ținându-se aproape de argumentele lui Assoun, evidențiind similitudinile, elementele de convergență și de separare ale demersurilor celor doi gânditori, L. Dragomir e de părere că „descoperirile lui Freud nu datorează nimic unor influențe directe din Nietzsche”, dar nu poate fi ignorată asemănarea unora dintre aserțiunile teoretice ale psihanalizei cu aforismele lui Nietzsche.

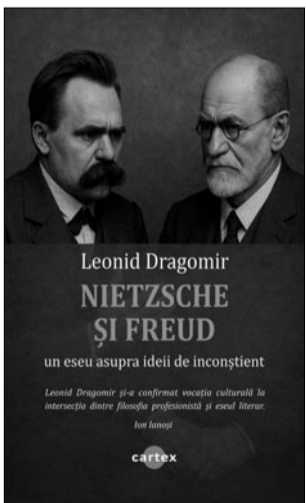
Ceea ce e sigur și contează cu adevărat e că amândoi au determinat o mutație majoră în cultura modernă ce constă în reconsiderarea puterii și a rolului rațiunii în comportamentul omului, restrângerea ariei de control a conștiinței, concomitent cu recunoașterea rolului factorului inconștient în determinarea modului omenesc de a fi. Această schimbare nu putea să nu aibă consecințe asupra valorizării de sine a omului. Ambii gânditori au contribuit la conturarea unei antropologii a profunzimilor. Concluzia autorului: „Consecința principală a noii concepții despre inconștient promovată de filosofia lui Nietzsche și de psihanaliza lui Freud o reprezintă crearea unei noi imagini asupra omului, cu o influență încă actuală”. Atât de actuală încât dialogul – cultura este prin esența ei dialogală – trebuie să continue.

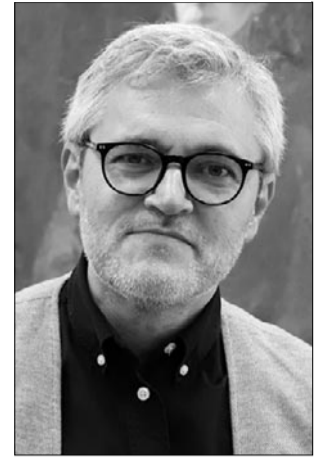
Unele din scrierile cu care ne-a obișnuit Leonid Dragomir sunt interviuri (ample, dense în conținut), realizate „față în față” cu personalități marcante ale culturii de la noi. Trebuie spus că acest fel de scriere s-a dovedit în cazul lui de un real succes. Evident, n-ar fi fost înțelept să abandoneze ceea ce s-a dovedit că funcționează. Prin urmare, era de așteptat ca interviul, nefiind posibil în acest caz, să ia măcar forma unui dialog imaginar.

Folosindu-se de un joc bine stăpânit de tipul du-te-vino între textele celor doi gânditori, autorul eselui se dovedește un „regizor” iscusit, reușind să producă impresia unei comunicări efective, autentice. Nimerită și laudabilă mi se pare de asemenea implicarea în dialog și a altor „personaje” prestigioase precum Karl Popper, Gianni Vattimo, Luc Ferry, Thomas Mann, Ion Ianoși ș.a.

Cred că e important să menționez și faptul că, fără a fi psiholog ori psihiatru de meserie, autorul a fost avantajat în elaborarea eselui de dubla sa pregătire academică: medicina (veterinară) și filosofia. E de presupus că, în acest fel, s-a putut apropia mai ușor de tema pusă în discuție, care numai în aparență e la îndemâna cititorilor interesați de filosofie. Bibliografia bogată, consistentă la care a apelat (mă miră că aceasta nu e adusă la zi, dat fiind inegalabilul apetit pentru lectură al lui LD) garantează temeinicia abordării comparatiste. Dovedind o aprofundată cunoaștere a operelor celor doi prestigioși gânditori, o temeinică stăpânire a aparatului conceptual și a limbajului acestora, Leonid Dragomir reușește și de această dată să fie sistematic, limpede în exprimare, convingător în analizele și argumentările sale. Are suficientă experiență și har scriitoricesc cât să se facă înțeles. Știe că, între altele, o carte reușită e aceea în care autorul se abține să spună tot ce știe ori își închipuie că știe.

Folosindu-se de un joc bine stăpânit de tipul du-te-vino între textele celor doi gânditori, autorul eselui se dovedește un „regizor” iscusit, reușind să producă impresia unei comunicări efective, autentice.

De la Snow la Flonta: despre cele două culturi, tehnologie și fragilitatea democrației

Dialogul dintre Mircea Flonta și Leonid Dragomir din capitolul al IV-lea al cărții *Filosofia într-o lume pragmatică* se articulează în jurul temei canonice a „celor două culturi” (C. P. Snow, *The Two Cultures and the Scientific Revolution*, Cambridge University Press, 1959) și investighează relația dintre dimensiunea științifică și cea umanistă a culturii în contextul modernității românești și europene. Mircea Flonta susține că supraviețuirea și prosperitatea comunităților depind deopotrivă de progresul cunoașterii, generatoare de putere și eficiență tehnologică, și de cultivarea valorilor morale și estetice, indispensabile conviețuirii armonioase și orientării existențiale. Totuși, accentuarea specializării în lumea contemporană a produs o ruptură structurală între cele două domenii, agravată de absența unor personalități capabile să asigure o mediere intelectuală între științe și umanioare. În plan educațional, Flonta subliniază rolul decisiv al efortului susținut și al exercițiului disciplinat în procesul formării autentice, în opoziție cu tendințele actuale de a privilegia confortul și consumul imediat. Analiza se extinde și asupra dezechilibrului dintre progresul tehnologic, accelerat și globalizat, și lentoarea dezvoltării conștiinței morale și democratice, insuficientă pentru a tempera utilizările distructive ale puterii crescute a umanității. Capitolul se încheagă astfel într-o pledoarie pentru articularea responsabilă a dimensiunii pragmatice a științei și a dimensiunii normative a umanismului, concepute ca premise complementare ale unei civilizații durabile.

Mircea Flonta: Cei doi poli ai vieții oricărei comunități sunt, așadar, cunoașterea și valorile. Cultura științifică generează cunoașterea și, pe această cale, tot mai multă putere; cultura umanistă susține conviețuirea armonioasă și oferă bucurii superioare, contribuind astfel în mod considerabil la creșterea calității vieții oamenilor. Atât una, cât și cealaltă reprezintă premise indispensabile ale supraviețuirii și calității vieții comunităților omenești. Iar dezvoltarea lor la nivel mai înalt constituie nota distinctivă a tuturor marilor civilizații.

Profesorul Mircea Flonta propune un model de complementaritate structurală între două dimensiuni ale spiritului: cunoașterea și valorile; le tratează drept condiții fundamentale ale civilizației, subliniind că dezvoltarea unilaterală a uneia conduce fie la eficiență tehnică lipsită de orientare axiologică, fie la idealuri nobile lipsite de suport material. Suntem de fapt într-o tradiție intelectuală ce pornește de la Aristotel (*Etica Nicomahică*), pentru care viața bună presupune atât virtute morală, cât și înțelepciune practică, și ajunge la Jürgen Habermas (*Theorie des kommunikativen Handelns*, Suhrkamp, 1981), care distinge între raționalitatea instrumentală și cea comunicativă. Totodată, ea rezonază cu avertismentul heideggerian din *Die Frage nach der Technik* (1954), unde puterea tehnicii, moralmente neutră, riscă să domine lumea ca simplă „resursă”. În viziunea lui Flonta, tensiunea dintre cele două culturi nu trebuie rezolvată prin eliminarea vreuneia, ci printr-o dialectică ce le integrează: progresul material se justifică doar în măsura în care este orientat de un orizont al valorilor umaniste. Critica posibilă la adresa acestei concepții privește tocmai presupunerea unei complementarități realizabile. Adorno și Horkheimer, în *Dialectica Luminilor* (1947),

au arătat că raționalitatea instrumentală are o logică proprie de dominație, care tinde să neutralizeze discursul valoric umanist. Și Lyotard, în *La Condition postmoderne* (1979), susține ireductibilitatea „jocurilor de limbaj”, ceea ce face imposibil un cadru integrator comun pentru științe și umanioare. Chiar și Kuhn (*The Structure of Scientific Revolutions*, 1962) subliniază discontinuitatea paradigmelor științifice, sugerând că „complementaritatea” dintre culturi nu este un dat, ci mai curând o construcție ideologică retrospectivă. Așa încât, viziunea profesorului Flonta poate fi văzută ca normativă și idealizantă în sensul că indică o direcție de dorit, dar subestimează dinamica structural conflictuală dintre acumularea tehnologică și reflecția axiologică. Mai degrabă decât o „dialectică integratoare”, ceea ce se manifestă istoric este o tensiune permanentă, care poate ar trebui recunoscută ca atare, fără a fi nivelată prin apelul la armonii ideale.

Mircea Flonta: Noi nu mai avem astăzi cercetători de mare anvergură care să fie în același timp intelectuali de vârf. [...] Ca să existe într-adevăr un dialog între cultura științifică și cea umanistă ar fi necesar ca unii dintre oamenii care sunt activi în primul front al cercetării științifice să intre în discuție cu publicul instruit, cu intelectualitatea umanistă pe planul general al orientării gândirii. [...] Din acest punct de vedere, resimțim o adâncire continuă a prăpastiei care desparte cele două culturi.

Și aici, într-o manieră constatativă, profesorul Flonta deplânge efectul inevitabil al specializării moderne: îngustarea orizontului cercetătorilor și absența unor figuri capabile să articuleze reflecția generală despre sensul vieții, așa cum o făceau Einstein, Schrödinger sau Bohr. Această situație reconfirmă analiza lui Habermas (1981) privind „colonizarea lumii trăite” de către raționalitatea instrumentală, unde discursul tehnico-științific tinde să monopolizeze resursele de legitimitate culturală. Din perspectiva lui Flonta, lipsa unei punți între știință și umanioare nu este doar o problemă de comunicare academică, ci o criză structurală a modernității: spațiul comun al „rațiunii publice” (John Rawls, *Political Liberalism*, Columbia University Press, 1993), care ar trebui să susțină dialogul interdisciplinar și să ofere orientare colectivă, este erodat. Într-o lume a hiper-specializării, absența unor intelectuali „totali” face ca prăpastia dintre cele două culturi să devină aproape ireversibilă, cu efecte asupra coeziunii culturale și a capacității societății de a integra sensul progresului.

Mircea Flonta: Eu cred că în educație subaprecierea importanței unui efort susținut, adeseori mai puțin plăcut, reprezintă o greșeală. [...] Nicio practică ce favorizează tendința spre confort și fuga de partea neplăcută a oricărui efort care dezvoltă și cultivă capacitățile și aptitudinile personale nu mi se pare binevenită. [...] Nicio inovație metodologică nu poate înlocui efortul personal.

Mircea Flonta readuce în prim-plan un adevăr pedagogic clasic: formarea autentică presupune efort, perseverență și capacitatea de a depăși tentația confortului imediat. Ideea reia distincția aristotelică dintre potențial și act: aptitudinile native nu se dezvoltă decât prin exercițiu disciplinat. Kant, în *Über Pädagogik* (1803), exprima o concepție

similară, susținând că educația trebuie să formeze voința prin disciplină și auto-limitare. Critica „distracției facile” se întâlnește cu observațiile lui Neil Postman (*Amusing Ourselves to Death*, 1985), care avertiza asupra unei culturi dominate de divertisment, în care atenția și gândirea critică sunt erodate. Dincolo de conservatorism pedagogic, ideea profesorului Flonta exprimă convingerea că efortul susținut este condiția oricărei maturizări intelectuale și morale, mai ales într-un context în care tehnologia tinde să substituie lectura și reflecția. Punând accentul pe efort, poziția acestuia devine o formă de rezistență culturală, menită să protejeze autonomia gândirii și capacitatea de interiorizare a valorilor.

Mircea Flonta: Omenirea nu-și poate permite un decalaj prea mare între dezvoltarea puterii legată de progresul accelerat al tehnologiei și dezvoltarea conștiinței morale, decalaj care caracterizează lumea actuală. [...] Dacă avem porniri agresive, dar puterea noastră este slabă, lucrurile sunt tolerabile. Dacă însă dorința de dominație rămâne prezentă, iar mijloacele de a o realiza sunt extrem de puternice, atunci situația se schimbă radical.

Analiza surprinde o problemă majoră a modernității târzii: disproporția dintre ritmul progresului tehnologic și lentoarea dezvoltării morale. Heidegger, în *Die Frage nach der Technik*, semnala riscul ca lumea să fie redusă la simplă „stocare de resurse”, în timp ce Hans Jonas (*Das Prinzip Verantwortung*, Suhrkamp, 1979) a formulat *principiul responsabilității*, considerând etica o condiție de supraviețuire într-o epocă a tehnicii nelimitate. Flonta reia aceste intuiții și le aplică la situația actuală: mijloacele distructive cresc exponențial, dar nivelul de conștiință morală nu reușește să țină pasul. În acest sens, problema nu este doar una filosofică, ci una politică și civilizațională: democrația și echilibrul social devin fragile dacă dorințele de putere se combină cu accesul la tehnologii devastatoare. Flonta avertizează că, în lipsa acestui echilibru, omenirea intră într-o zonă de risc sistemic: ceea ce înainte era tolerabil (agresivitatea cu resurse limitate) devine astăzi amenințare globală.

Totuși, ideea unei „disproporții” poate fi nuanțată pentru că între domenii nu există de fapt simetrie. Morala și tehnologia nu evoluează pe același plan și nu pot fi măsurate prin aceeași metrică temporală. Foucault a arătat că tehnologiile de putere și tehnologiile de sine se dezvoltă simultan, dar în registre diferite (*Surveiller et punir*, 1975), ceea ce complică orice raport liniar între ele. În plus, teoria modernizării (Inglehart & Welzel, *Modernization, Cultural Change, and Democracy*, 2005) sugerează că progresul material stimulează, cu un anumit decalaj, schimbări valorice și democratice, deci există totuși un mecanism intern de corecție, în vreme ce Lyotard (1979) avertiza că progresul științific și tehnologic generează pluralizarea „jocurilor de limbaj” etice, mai degrabă decât o întârziere uniformă a moralității. Prin urmare, modelul „disproporției” riscă să simplifice excesiv raportul: nu credem că lentoarea morală este problema principală, ci fragmentarea și concurența cadrelor normative, care fac dificilă constituirea unei etici comune la scară globală.

Cultura științifică generează cunoașterea și, pe această cale, tot mai multă putere; cultura umanistă susține conviețuirea armonioasă și oferă bucurii superioare, contribuind astfel în mod considerabil la creșterea calității vieții oamenilor.

Karl Löwith:

Viața mea în Germania înainte și după 1933. O relatare

Traducere de ANA OCOLEANU

Chiar și războiul de patru ani a dezintegrat mai puțin moravurile și întreaga viață decât acest vârtej furios care-i absorbea zilnic pe oameni, lăsându-i fără stare și crescând în cei tineri o cutezanță disperată și o lipsă îngrozitoare de scrupulozitate.

(...)

Mistuirea tuturor bunurilor de către inflație

Pe vremea când mi-am început doctoratul în 1922, Heidegger era încă docent universitar, fapt pentru care nu puteam să-mi susțin teza la el. Am plecat la München și mi-am prezentat lucrarea lui Moritz Geiger.

Germania se afla pe atunci în zodia unei devalorizări generale, nu numai a banilor, ci și a tuturor valorilor, iar «revoluționarea» național-socialistă a valorilor a reprezentat o consecință a acesteia. Inflația a fost cel de-al doilea mare eveniment de după război, care a pregătit terenul pentru catastrofă prin mistuirea tuturor bunurilor și prin radicalizarea vieții sociale și politice. Aceasta a însemnat sfârșitul siguranței cetățenești și pierderea statutului și a proprietăților burgheze într-un joc riscant din care doar statul a câștigat.

Cu greu se poate afla o familie germană căreia să nu-i fi fost zdruncinate sau spulberate temelile. Tatăl meu a pierdut în câteva luni economiile a patruzeci de ani de muncă grea, în care el a parcurs traseul de la viața de bursier flămând la bunăstarea burgheză. Și-a pierdut câștigul obținut din vânzarea după război a vilei de la lacul Starnberg, zestrea soției sale, asigurarea ei de viață (pentru că el nu a mai fost în stare să plătească ratele), precum și împrumutul de război, pentru care el a subscris rate uriașe. După moartea sa am găsit un pachetel care conținea treizeci de bucăți de bancnote maro a câte o mie de mărci. Le păstrase în speranța naivă că poate vreodată vor reveni la valoarea lor nominală. Le-am dus la o bancă unde, pentru fiecare, mi-au fost luați câte zece pfennigi valoare de colecționar. Eu

însumi moștenisem de la bunicul meu treizeci de mii de mărci plasate în acțiuni care, la sfârșitul războiului, mai valorau fix trei mărci. Salariul meu ca institutor în Mecklenburg consta într-un chintal de secară, care, îndată după ridicarea «salariului», valorau vreo cinci țigări.

În același timp, se modificaseră cu totul și relațiile sociale. Familii vechi și bine situate au sărăcit deodată, în timp ce tineri coate-goale ajunseseră să dețină, prin speculațiuni bancare, averi uriașe. Cumpărătorii tablourilor tatălui meu nu mai erau bogații capi ai comerțului din era wilhelminiană, ci mari industriași, speculanți și fabricanți de pantofi care urmăreau să-și investească banii în bunuri materiale. Chiar și războiul de patru ani a dezintegrat mai puțin moravurile și întreaga viață decât acest vârtej furios care-i absorbea zilnic pe oameni, lăsându-i fără stare și crescând în cei tineri o cutezanță disperată și o lipsă îngrozitoare de scrupulozitate. Abia în acest context grotesc a devenit vizibilă adevărata față a războiului: risipa totală și distrugerea, al căror rezultat au fost zerourile din vremea inflației și ale imperiului de o mie de ani. Virtuțile burgheziei germane fură spulberate atunci și tot acest șuvoi murdar aduse cu sine mișcarea, care se formase în jurul lui Hitler.

Institutor în Mecklenburg

În acest răstimp, am candidat pentru un post de institutor într-o casă din Nord, pentru a nu fi, pe mai departe, povară pentru tatăl meu. Aveam ceva experiență, deoarece îmi întrerupsesem un semestru în timpul studiilor mele de la Freiburg ca să predau celor doi fii ai unui mare industriaș evreu din apropiatul Baden-Baden. Acum, castelul Kogel îmi oferea

prilejul să-mi fac o impresie despre obiceiurile nobilimii rurale din Germania de miiazănoapte.

Se trăia acolo ca și în urmă cu o sută de ani, în ambianța ceremonialului de mică curte princiară, cu mulți lachei și numeros personal la bucătărie. Timpul se scurgea într-un perpetuum mobile de invitații reciproce adresate tuturor curților învecinate. Aceste festivități erau prilejuate de nașteri și înmormântări, de logodne, nunți și botezuri, de vânătoare și de turniruri de călărie. De afaceri se ocupa un administrator al moșiei. El, secretara lui și cu mine eram singurii burghezi de acolo. În afara noastră erau numai principii și conți, grofi, șambelani și baroni cu diversele lor ranguri. Înainte de servirea mesei, se aducea mulțumire lui Hristos pentru «pâinea cea de toate zilele», care consta din faguri de miere, țipari, piept de găscă, crapi uriași, fripturi și torturi. Biblioteca de la conac era mai puțin bogată: calendarul nobiliar de la Gotha și câteva romane din colecția Ullstein alături de un volum de Schiller sau Körner era tot ceea ce se putea găsi acolo. Din mobilierul obligatoriu al fiecărei camere de oaspeți făcea parte o carte protestantă de cântări bisericești și un ziar religios.

De o manieră ciudată, nimeni nu a luat în seamă la angajarea mea numele meu evreiesc. Era suficient faptul că nu proveneam din Berlin, detestatul oraș evreiesc, și că eram de confesiune protestantă. Pentru Hitler aveau prea puțin interes. În general, erau monarhiști și anticatolici. Dimineața predam unui puști de 13 ani, în rest eram liber și savuram frumusețea moșiei, unde se trăia în bunăstare în mijlocul inflației, iar impozitul anual se plătea din vânzarea unui bou. Când, după trei sferturi de an, am părăsit castelul Kogel, am plecat la München și mi-am făcut bagajele pentru călătoria la Roma. (...)

Emil Brumaru și fantasticul universului domestic

(urmare din p. 7)

Astfel, odată cu Brumaru, spațiul deschis lasă loc, în poezie, spațiului închis; metafizic — fizicului; abstractul — concretului; transcendentul — imanentului; personajele și situațiile transfigurate — „eroilor” cu ghilimele și situațiilor modeste, „umile”, de toată ziua. În fine, neo-modernismul prin care se sublima la Nichita Stănescu realitatea înconjurătoare e înlocuit de un postmodernism *avant la lettre*, domestic-oniric, prin care această realitate imediată este transformată de Emil Brumaru în obiect al observației și al liricizării.

Departate de realismul socialist (pe care colegii săi de Generație 60 fuseseră obligați la debut să-l practice cel puțin fragmentar), Brumaru se îndepărtează, totodată, de poetica generației sale, făcând, în mod conștient și asumat, programatic, o altă poezie decât aceea neo-modernistă a „șaizeciștilor” din primul „val”.

Fantasticul universului domestic — o ilustrare

Primul volum, cu titlul schimbat din *Fluturii din pandișpan* în *Poezii*, al lui Emil Brumaru abundă în exemple ce ilustrează noua poetică, „disidentă” ea însăși față de linia neo-modernismului abstract și metafizic al Generației 60.

Dintre numeroasele exemple ce pot fi oferite, am ales un singur poem, cel ce deschide volumul, intitulat *Elegie*. Cu mențiunea că acest titlu, *Elegie*, va fi și în alte rânduri ales de autor, să vedem cum se proiectează fantasticul

universului domestic nu în termenii criticului literar, care analizează și interpretează din exterior poezia, ci în termenii lirici ai poetului, care o creează din interiorul viziunii lui artistice. Iată *Elegie* din 1970:

O, vechi și dragi bucătării de vară,
Simt iar în gură gust suav de-amiază
Și în tristețea care mă-nconjoară
Din nou copilăria mea visează:
Ienibahar, piper prăjit pe plită,
Pești groși ce-au adormit în sos cu lapte,
Curcani păstrați în zeama lor o noapte
Spre o delicatete infinită,
Ciuperci cât canapeaua, în dantele,
Icre cu bob bălos ce ochiu-și cască,
Aluaturi tapisate, crescând grele
Într-o dobitocie îngerească,
Moi miezuri de ficați în butoiașe
De ou de melc, înlăcrămate dulce,
Mujdeiuri ireale, șunci gingașe
Când sufletu-n muștar vrea să se culce,
Și-n ceainice vădindu-și eminența
Prin fast de irizări și toarte fine
Ceaiuri scăzute până la esența
Trandafirică a lucrului în sine!

Sesizăm în versurile acestea (și în multe alte poeme din volumul de debut întârziat al poetului ieșean) mai toate liniile de disidentă și ruptură prin care poezia lui Brumaru se distanțează de cea a generației sale. Se reliefează, una după alta, acele substituiri pe care le enumeram anterior. Vedem așadar pe text și în textul liric cum spațiul deschis lasă loc spațiului închis; metafizicului — fizicului; abstractului — concretului; transcendentului —

imanentului; personajele și situațiile transfigurate — „eroilor” cu ghilimele... Concluziile tematice se cuprind așadar într-una critică, iar aceasta devine element de istorie literară. Dacă nu aș fi mficient față de termenii rezoluți în critică, aș spune chiar: un *adevăr* de istorie literară. Emil Brumaru are o altă poetică decât aceea neo-modernistă a Generației 60, la care comentatori mai puțin atenți ori mai comozi l-au atașat inertial, interpretându-i în exces versurile pe care nu le-au înțeles.

Bibliografie:

Capitole în monografii și culegeri:

BRUMARU, E. *Cronologie*, în *Opere. I. Julien Ospitalierul*, prefață de Alex Ștefănescu, desene de Emil Brumaru. Iași: Editura Polirom, 2009, pp. 8-9. ISBN 978-973-46-1247-5

BRUMARU, E. Dialog, în: Daniel Cristea-Enache, *Literatura de azi. Dialoguri pe net*, prefață de Ovidiu Șimonca. Iași: Editura Polirom, 2013, pp. 61-92. ISBN 978-973-46-2449-2

BĂRNA, N. BRUMARU, EMIL, în: *Dicționarul literaturii române*. București: Editura Univers Enciclopedic, 2012, pp. 234-237. ISBN 978-606-8358-46-8

ȘTEFĂNESCU, A. În cap. *Emil Brumaru*, în: *Istoria literaturii române contemporane. 1941-2000*. București: Editura Mașina de scris, 2005, pp. 851-860. ISBN 973-8491-21-5

Comunicare susținută la „Educația multiculturală, spațiu formativ pentru educația valorilor”, conferință științifică națională cu participare internațională, ediția 2, 5-6 decembrie 2024, Universitatea Pedagogică de Stat „Ion Creangă”, Chișinău

„Tăceri, doruri și mirări condensate” la Constanța Popescu

Constanța Popescu, poetă originară din Târgoviște, se remarcă în spațiul literar românesc contemporan printr-o lirică a introspecției profunde, dominată de teme singurătății, mirării și căutării sensului în cotidian. Membră a Uniunii Scriitorilor și autoare a numeroase volume de poezie, între care se remarcă „Lacrimi rescrise” și „Mirări condensate”, poeta propune o voce feminină delicată, dar fermă, articulând universuri poetice în care tandrețea și dorul devin forțe de structurare a realității. Prezența sa constantă în viața culturală a județului Dâmbovița, dar și în cercuri literare naționale, indică o activitate susținută, cu ecouri favorabile din partea criticii locale. Poezia ei este citită nu doar ca expresie artistică, ci și ca formă de vindecare și regăsire personală.

Universul poetic al Constanței Popescu este marcat de teme recurente precum: singurătatea, timpul care se scurge ireversibil, pierderea inocenței, dorul de copilărie, iubirea spiritualizată și tăcerea care înlocuiește uneori cuvântul. În poeziile sale, anotimpurile devin stări sufletești, iar obiectele cotidiene (scrisori, zăpadă, fotografii, fularul bunicii) sunt purtătoare de semnificații profunde.

Poeta reușește să transforme fiecare vers într-o confesiune discretă, în care emoția nu este ostentativă, ci filtrată printr-un rafinement al suferinței. Bucuria este evanescentă, adesea înlocuită de o melancolie caldă, familiară, iar Dumnezeu devine partener de dialog, confident tăcut sau sursă de alinare.

Stilul Constanței Popescu este unul confesiv, cu note elegiace și un limbaj aparent simplu, dar încărcat de metafore profunde. Se remarcă frecvența imaginilor vizuale, senzoriale și afective: „bob de lacrimă”, „culorile curg topite”, „paharul în care fierbe apa”. Versul este liber, dar ritmat de pauze și reluări care imprimă un aer meditativ.

Poeta utilizează tehnica acumulării și a juxtapunerii: „o carte, două cu bucurii clandestine / niște viniluri... / rețeta prăjiturii...”, generând o atmosferă a memorării. Metaforele sunt personale, iar ambiguitatea voită („nu mai știu de-ți mai sunt”) adaugă profunzime.

Poezia „Ai fi vrut suflete” este o rugăciune disimulată, în care eul liric se adresează direct divinității. Tăcerea, tristețea și singurătatea sunt învăluite în metafore ale vindecării și speranței. Imaginea femeii devine simbol al iubirii absolute, iar tristețea se lasă temporar învinsă de „tablouri cu zămbete”. Finalul este puternic: florile și-au tocit parfumul, iar lacrima devine unitate de măsură a durerii tăcute.

Poemul „Lacrimi pietrificate” aduce în prim plan tema identității rătăcite și a amintirilor ce devin relicve. Există un amestec între real și vis, între cotidian și transcendent, sugerat de „adresa unui înger”. Timpul este vag, dar durerea este certă. Titlul accentuează ideea de suferință cronicizată, imposibil de exprimat altfel decât prin imaginea lacrimii care nu mai curge, ci strălucește pietrificată.

„Anotimpuri evaporate” este un poem al destrămării ritmurilor naturale – anotimpurile nu mai sunt constante, verile devin arse, iar iernile sunt pierdute. Totul este într-o continuă evaporare: culorile, speranțele, iubirile. Poeta construiește un peisaj al alienării sufletești prin imagini vizuale puternice: „culorile curg topite”, „copiii verii au părul ars”. Finalul reiterează ideea poetică ca topire în cuvinte, ca formă ultimă a sensibilității.

Poemul „Prețul pe amintiri” este o meditație asupra pierderii și a prețului emoțional plătit pentru trecerea timpului. Obiectele copilăriei devin vestigii într-un cufăr al melancoliei. Vocea poetică se confesează cu ironie tristă, întrebând „câte tablete de fericire pot lua”. Tonul este nostalgic, dar autoironic, iar finalul rămâne

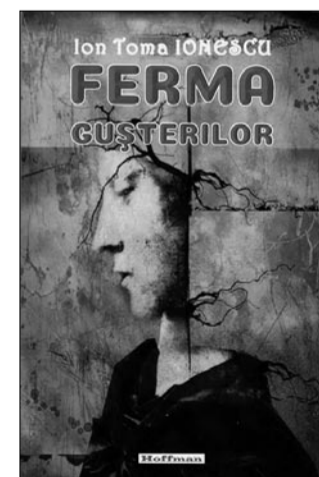
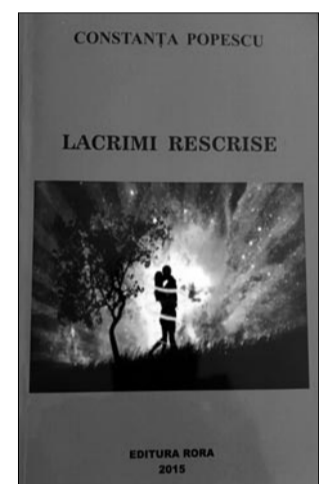
deschis și meditativ: „sunt singura poveste, care se plimbă pe drum...”.

Poezia „Aglomerând liniștea” aduce în prim-plan o dimineată simbolică, aflată între „da și nu”, între decizie și ezitare. Poeta construiește o atmosferă metaforică a nesiguranței cotidiene, unde „pantofii tineri” și „bărbații ambalau tăceri” devin figuri ale unui prezent fragmentat. Versurile propun o lirică a memorării dezordonate, unde dorințele sunt „sărite” din rând pentru a atinge idealul („să mă vezi sărbătoare”), dar timpul scapă controlului. Finalul evocă o „așteptare” tensionată, aproape periculoasă, o liniște încărcată de sens, care poate oricând „inflama” sentimente reprimite.

În „Felia de fericire”, Constanța Popescu explorează ideea efemerității existenței și a sentimentelor, definind sinele poetic drept „o stare de spirit”. Poemul mizează pe minimalism expresiv și o metafizică a fragilității, unde semnele de punctuație devin unelte ale comunicării emoționale. Imaginea lunii ca „felie de fericire” este profund simbolică, sugerând o formă de conexiune universală prin singurătate. Poeta scrie aici o poezie a golurilor, dar și a complicității astrale – acolo unde iubirea nu înseamnă posesie, ci împărtășire tăcută.

Poezia Constanței Popescu este o formă de supraviețuire estetică a sufletului sensibil în fața cotidianului care rănește. Poemele sale nu strigă, ci șoptesc durerea, într-un limbaj al tandreței și al ruperii interioare. Într-un timp poetic în care se vorbește tot mai mult despre revolte sau minimalism formal, Constanța Popescu aduce o notă de autentică umanitate, de poezie trăită, nu doar scrisă.

Prin subtilitatea temelor, imagistica memorabilă și autenticitatea vocii, poeta din Târgoviște reușește să se impună ca o prezență semnificativă în peisajul liricii românești contemporane.

Semnal

Amalia Elena Constantinescu – „Paganini și vioara răstignită”

A apărut recent un nou volum al poetei Amalia Elena Constantinescu, totodată și critic literar, intitulat „Paganini și vioara răstignită”. Ne așteptăm să fie o carte de poezie, dar este vorba de o antologie de cronici teatrale. Volumul are un fel de prefață justificativă și se încheie cu un impresionant C.V. al autoarei (facultăți, masterate, doctorat, cărți de poezie și critică literară publicate). Credeam că o cunoaștem, dar ne-am dat seama cât de puțin! Ce-i drept, și autoarea e de o discreție maximă.

Din carte aflăm că la 16 ani a scris și o piesă de teatru pentru care a primit de la Sorin Zavulovici un abonament gratuit la Teatrul „Al. Davila”. Cartea mărturisește marea ei pasiune, teatrul. Iar scrierea de cronici teatrale a pornit de la „Paganini”, un spectacol vizionat la 16 octombrie 2016 la Teatrul „Metropolis” din București, în regia lui Mick Davis. Rolul lui Paganini e interpretat de Tudor Aaron Istodor (dar cel care cântă la vioară, în culise, era Alexandru Tomescu). La final, la plecare, are marea surpriză ca actorul Claudiu Bleonț să dorească să vorbească cu Amalia. Lui Bleonț îi promite că va scrie despre piesă. Așa a început să scrie cronici teatrale (și câtă lipsă ducem de cronicari dramatici, îl mai avem la Pitești doar pe Cristian Sabău!).

Volumul cuprinde și o interesantă anexă, cuprinzând în ordine alfabetică pe toți actorii pe care i-a urmărit sau și cunoscut (sunt numite și piesele de teatru în care aceștia au jucat), de regizori, scenariști, scenografi și dramaturgi. E o adevărată istorie recentă a teatrului românesc!

Interesată de o piesă sau alta, autoarea nu a ezitat să meargă, deși se deplasează doar cu sprijinul mamei sale) la teatre din București,

unde cu greu prindea bilet, la Teatrul „Davila” ori la Casa de Cultură a Sindicatelor (care, cum se știe, găzduiește mari spectacole din București sau din țară).

Mai aflăm că titlul volumului de față este o idee a similitudinii dintre artă și credință. Autoarea consideră că Paganini a fost sacrificat de autoritățile timpului său, iar acest sacrificiu, pe altarul propriei arte, reprezintă, în plan uman, oglinda jertfei lui Iisus Hristos, pentru că lemnul crucii prefigurează tainic și lemnul viorii.

„Paganini și vioara răstignită” se citește cu plăcere și interes. Și o recomandăm. Și ne permitem să credem că Dan Tudor, managerul de la „Davila”, ar trebui să-i ofere Amaliei un abonament gratuit din această toamnă, dacă vrea să aibă un cronicar serios și „în temă” pentru spectacolele puse în scenă!

„Ferma Gușterilor” („Reconstituirea”)

Ion Toma Ionescu scrie zilnic, repede și bine. Despre autor se scrie mult în țară, mai puțin la Pitești, unde a trăit o viață. După romanul „Gușterele” din 2013, vine cu o continuare, un (micro)roman, „Ferma Gușterilor”, subintitulată „Reconstituirea”.

Într-o scurtă prefață, scriitorul Dumitru Augustin arată că „textul plutește pe meandrele siajului vaporului cu recuzita din celelalte cărți de proză ale autorului: neamul Tobârlanilor, pământul de sub lacul de acumulare de la Merișani, Albaștrii adolescenți hăituiți de securitate, gușterele, numeroasele Marii din viața naratorului, merele Parmen auriu de la Merișani... E vorba de un roman în care autorul se folosește dezinvolt de toate tehnicile narative ale postmodernismului”.

Aurelius Belei

Viața este singurul Dar ce doare până dincolo de lacrimi.

Biblioteca - fântâna magică către noi înșine, din care bem apă vie pe puntea de lumină dintre minte și trăirile inimii.

Visătorii nu dispar niciodată, se vor ascunde în adânc și vor trăi în fiecare dintre noi, asemenea unui izvor fără de moarte, dătător de sens și rost divin!

Poezia este singura unealtă divină prin care aducem visul la consistența realității.

Ca să fii o sferă fericită într-o lume a cuburilor fericite trebuie să îți asumi imperfecțiunea.

Brâncuși este cel care ne-a dăruit definiția liniei vii șlefuită din simplitate și perfecțiune.

Toate zborurile prin lumină duc întotdeauna la inimă.

Viața se aseamănă cu un copac din care pot rodi sau nu acele clipe care devin momente ale inimii. Depinde doar de autenticitatea trăirilor noastre.

Călătoria către noi înșine este o asumare cu normă întreagă, nicidecum o experiență la fără frecvență.

Simplitatea este esența redutabilă a oricărui senin de inimă, vis ori lume.

Aforisme

Neliniștea lumii nu poate birui pacea rugăciunii.

Mai bine spionat de umbră decât campionul întunericii celorlalți.

Lumina e cea mai profundă și extraordinară dovadă că răul există. Curgând prin ochi direct în inimile noastre, trăindu-ne.

Iubirea trăiește și înflorește dincolo de orice barieră a judecăților și prejudecăților lumii.

Câtă vreme copilul din noi mai zâmbește încă, viața poate avea culorile inimii!

Fiecare suntem pentru inimile și visurile celorlalți un izvor de apă vie. Depinde doar cât de însetați suntem în clipa revederii.

Singura realitate care contează este cea a inimii. Restul sunt ispitiri și frământări ale minții.

Iubirea a fost dintotdeauna zborul suprem, peste hotarele lăuntrice ale timpului și inimii, înălțat către absolutul luminii. A fost și va fi!

În lumea a tot ce se termină, doar iubirea îndrăznește indezirabilă lumina cea fără de sfârșit a raiului nerostit din inimă.

Bine că este scurtă viața asta, cine știe ce Dumnezei ne-am fi închipuit că suntem în lumile celorlalți!

Bunicii sunt legătura emoțiilor noastre cele mai profunde cu seninul clipei.

Demonii trebuie scoși la lumină ca să se topească, altfel vor devora chiar și puterea de taină a bunăvoinței.

Doar când vei îndrăzni liniștea vei scăpa de chinul întrebărilor.

Familia nu este o definiție, ci chiar raiul cel mic care poate fi îmbrățișat, zâmbit, crescut și luptat pentru lumina fericirii ce-și tot izvorăște sublimul, reîntregindu-ne.

Fiecare suntem un Dar pentru ceilalți. Doar că nu reușim mereu să simțim bucuria asta a inimii. Obosim din prea multă neîndrăznire de vise.

Fii o lumânare ce îndrăznește cerul decât o aripă de lumină prăbușită în adânc!

În această lume, din păcate, mecanica răului are inspecția tehnică făcută ireproșabil.

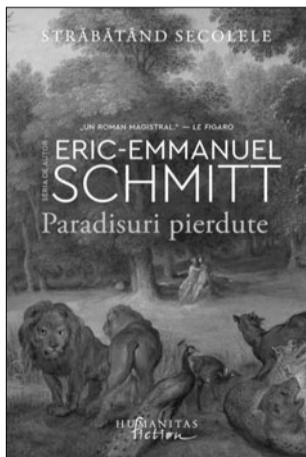
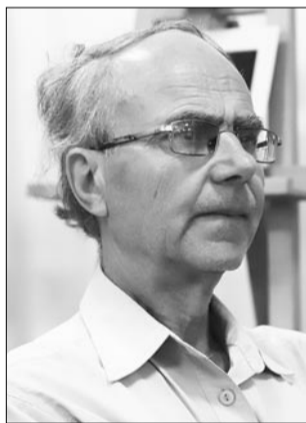
Odiseea iertării parcurge toate etapele vieții, fiind aventura extraordinară a metamorfozei de la om către divin.

Ce-i Omul? O lacrimă de dor arzând pe obrazul raiului.

Poezia - visul frumos al cuvintelor ce ne trăiesc, ne luminează și ne înalță.

Mai bine spionat de umbră decât campionul întunericii celorlalți.

Viorel Nica

ÎN ORIZONTUL LUMII ARHAICE

În toila activității sale creatoare prodigiosul romancier francez Eric-Emmanuel Schmitt (născut în 1960) ne apare angajat în realizarea unui vast și temerar proiect românesc „Străbătând secolele” (La traversée des temps), în cadrul căruia intenționează să ne prezinte, cu mijloace literare adecvate, „o istorie a umanității, a felului în care strămoșii noștri nomazi, vânători-culegători au renunțat la viața în mijlocul naturii pentru a crea o societate” capabilă să progreseze într-un mod gradat și complexificat. Primul volum (apărut în 2021 sub titlul *Paradis perdus*, tradus în românește de Doru Mareș, publicat în 2022 de Humanitas Fiction sub titlul *Paradisuri pierdute*) din acest impresionat ansamblu narativ este dedicat existenței preistorice, arhaico-aurorale și se străduiește să ne introducă în atmosfera acelor vremuri imemorabile, când omul contopit cu natura își desfășura modul de viață lacustru într-o ambianță elementară, mai mult sau mai puțin favorabilă împlinirii dorințelor, ambițiilor, intereselor ori aspirațiilor sale.

În prologul cărții menționate autorul ne face cunoștință cu Noam, personajul principal, eonic, ce se află la Beirut la începutul secolului XXI, unde i se oferă ocazia de a-i cunoaște pe survivaliștii preocupați de salvarea de la un iminent dezastru ecologic și unde se decide să — și scrie propria poveste de viață proteică, multimilenară.

Depănându-și saga miraculoasă, naratorul Noam ne face cunoscut că se născuse, cu opt milenii în urmă, într-o locuință lacustră. O bună bucată de vreme se comportase „ca o ființă normală”. La 13 ani se unise cu Mina, consumându-și prima experiență sexuală, neavând habar „ce-nseamnă senzualitatea”.

Mai apoi a dus „o viață plină de muncă și de neliniști” pe malul lacului ocrotit de un Spirit binevoitor, într-un orizont arhaic limitat, în strâmta lume a celor statornici (sedentari). Întâlnind-o pe fermecătoarea, minunata, seducătoarea Noura (de stirpe vânătorească nomadă), fusese uluit de frumusețea, eleganța, alegrețea ei. Sub călăuzirea tatălui femeii iubite, Tibor cel înțelept și tare priceput în a-i vindeca pe cei aflați în suferință, a învățat să descifreze un univers misterios, să culeagă plante tămăduitoare, să recunoască puterea feluritelor spirite, să se bucure de reverie, de imaginație, de contemplație, a aflat că „adevărul e în interstiții”, în sugestie, în imagine, în „nepotrivelii”, s-a deprins să înlăture „voalul aparențelor”. Consternat de faptul că taică-său avea să se căsătorească, a doua oară, chiar cu Noura, iar nu el (tot a doua oară), s-a scindat lăuntric, s-a revoltat împotriva părintelui (Pannoam) îngâmfat. Anevoie de tot a reușit să-și schimbe nu atât viața, cât modul de a privi viața. Scăpat de „greutatea propriei importanțe”, se nutrea „doar cu existența”. După moartea Minei, a plâns îndelung, regretând dispariția soției atât de discrete și de delicate. Ca văduv neconsolat, a simțit nevoia să-și părăsească lacustrul sat natal. Grație voiosului, expansivului, nonconformistului Barak, uriașul său unchi care trăia în singurătate, după ce fusese obligat s-o cedeze pe Elena fratelui posesiv, despot, Pannoam, se obișnuise să ființeze „în sălbăticie”, descoperise că „dragostea se transformă, nu dispăre”, făcuse din natură „parteneră” inestimabilă, „sursă de farmec, de bucurie”, avusese parte de relaxare, s-afundase „în labirintul vegetal”. Întors în sat, s-a împăcat cu taică-său ce i-a transferat, temporar, privilegiul de căpetenie. Omorându-l pe

răufăcătorul Robur, și-a câștigat admirația și prețuirea sătenilor eliberați din strâmtorarea panicii accentuate. Din pricina certei cu tatăl abuziv, care îi retrăsese titlul de conducător obștesc, s-a retras iar la „bunul sălbatic” Barak cu care și-a petrecut iarna într-o grotă, mulțumită căruia a cunoscut-o pe vânătoreasa mută- Mina, neîntrecută în „a dăru” plăcere, liniște, desfătare. Găsind-o, întâmplător, pe Noura întroienită, a luat-o sub îngrijirea-i atentă și iubitoare. Scârbită de infirmul și tiranicul Pannoam, aceasta îl căutase spre a-l determina să viețuiască împreună. Ca s-o facă fericită pe ea, s-a reîntors în sat. După moartea tatălui s-a pomenit din nou în exercițiul funcțiunii conducătoare. Intimidat de creșterea fără precedent a Lacului, s-a gândit să le facă sătenilor „case plutitoare”. Cu prețiosul ajutor al lui Derek, despre care avea să afle într-un târziu că-i era frate vitreg, i-a convins pe meșterii constructori să se apuce neîntârziat de treabă. De vreme ce „sfârșitul lumii era aproape” sub forma unui uriaș val abătut asupra satului, și-a imbarcat oamenii și a pornit aiurea, cât mai departe de „haosul apocaliptic”. După încetarea potopului el și ai săi s-au confruntat cu privațiunea, cu foamea, cu metehnele unora precum Derek ce furuse o parte din proviziile menite să-i fie de folos întregii comunități aflate în impas. Speriat de „imensitatea necunoscutului” aflat în fața sa, s-a descumpănit din cale afară. Pragmatic fiind, refuzase să-și prefacă fapta salvatoare „într-o epopee divino-cosmică”, să-și mitografieze inițiativa îndrăzneată. În ce fel reușise să se relaxeze cât de cât într-un astfel de moment critic? Făcând haz de necaz la îndemnul, în compania detensionatului, zglobiului unchi Barak cel obișnuit să trăiască fără a se încorda, fără a-și face griji de prisos, fără a —

Sabina Brătianu- Cantacuzino. Cronica familiei

Sabina Brătianu-Cantacuzino (1863-1944), fiica cea mare a lui Ion. C. Brătianu și a Piei, avându-i ca frați pe celebrii Ionel, Dinu, Vintilă (continuatori ai muncii politice a tatălui lor de consolidare a României moderne) și ca surori pe Florica, Tatiana, Pia, a fost cunoscută în epocă în calitate de poetă, prozatoare (membră a Societății Scriitorilor Români), dar și ca neobosită activistă culturală și socială.

Opera ei reprezentativă, scrisă cu ocazia aniversării a unui veac de la nașterea tatălui său, Ion C. Brătianu (1821-1891), rămâne cronică *Din viața familiei Ion C. Brătianu*, apărută pentru prima dată în 1933, reluată mai apoi într-o nouă ediție în 1937.

Scrisă într-un limbaj sobru, coerent, precis, viu, intransigent, totuși, fără a trece cu vederea momente mai puțin faste din viața familiei cu o profundă educație stoică, spartană putem spune, dar deschisă valorilor clasice și contemporane, care s-a dăruit fără cea mai mică rezervă nașterii și devenirii României moderne, demne și neaplecate în amplul concert de civilizație și cultură european și universal, cartea constituie o mărturie a armoniei de viață și ideal trăite și edificate de membrii ei, cum vom vedea, pe parcursul a trei generații. Afirmă autoarea la un moment dat, evocând figura tatălui ei: „Acum o sută de ani eram în Evul Mediu, acum șaptezeci de ani intrasem în lumea modernă, cu multe lipsuri, ce e drept, dar pășind din ce în ce mai iute spre a prinde pe cei ce ne serveau de model”.

Fiu al lui Dincă Brătianu, Ion C. Brătianu cu frații săi avură parte de educație particulară în familie, la început cu dascăli francezi și greci. Dar cum afirmă autoarea: „Casa nu era numai pentru copiii lui, dar și pentru alți fii de boieri din Pitești”. Prin urmare, dorința pentru educarea tinerei generații era imensă pentru acele vremuri, iar eforturile pentru aceasta nu erau precupețite de cei cu stare. Apoi toți copiii erau trimiși la școlile românești din București și de acolo majoritatea tinerilor erau îndrumați către universitățile din Occident. Astfel că, „bătrâna doamnă Odobescu”, rudă și prietenă a familiei, cea care aproape îl adoptase pe Ion, cel mai mic dintre frați, „la moartea mamei sale, în 1839, a sfătuit din nou, cu succes de data asta, pe lângă tatăl său să-l trimită și pe dânsul la Paris la continuarea studiilor”. Astfel, anii petrecuți în Franța (1848-1856) „au fost exclusiv consacrați politicii și completării studiilor. Urma cursurile la College de France și Sorbona”. Aici s-au întâlnit toți revoluționarii din Țara Românească și Moldova, aici au încheiat relații cu oamenii politici și de cultură din Franța, scriind, colaborând la marile gazete politice ale Franței, pregătind astfel marea unire.

Întors în țară, în 1856, viitorul om politic s-a gândit și la întemeierea unei familii. Astfel, revoluționarul practic, „al cărui țel era țara” și-a găsit o soție orfană, fără avere, dar care era capabilă să-l urmeze peste tot. Să nu dispere când vor fi nevoiți să ia drumul exilului, sa-și

vadă periclitată starea socială, să-l aștepte cu copiii mici din închisorile politice etc., etc. Și tânăra de șaisprezece ani, pe care a cerut-o în căsătorie a acceptat totul. Astfel, spune autoarea: „Mama a avut, succesiv, opt copii în spațiul de zece ani: La fiecare naștere, mama Anica venea din Pitești, se instala la noi, înlocuia pe mama în toate atribuțiile ei și nu pleca de la noi decât după ce o vedea pe picioare”. Astfel se înfiripa cea de-a treia generație căreia omul politic fondator al României moderne îi va da în mână continuarea măreței sale opere. Sabina, fata lui cea mare, își va lua rolul de îndrumătoare și protectoare a noilor descendenți, se va bucura împreună cu ei de copilăria de vis cu toți norii ei în spațiul paradisiatic de la Florica, iar când va fi cazul își va ajuta tatăl ca secretară pur și simplu în anii grei de război de independență și mai ales de după 1977, când Imperiul Rus încerca din răspuțeri să supună Principatele Unite sceptrului lor nesățul, deși fata nu avea decât 14-15 ani.

În acel spațiu al copilăriei, mica „grădiniță de copii” a lui I. C. Brătianu primea lecții de franceză și germană, „piano, desen și istoria sfântă”. Dincolo de acest program riguros, cronicara își aduce aminte de fericirea trăită când a primit în dar o păpușă: „Nu voi uita nicicând admirația mea pentru păpușa ce-mi aduseseră, îmbrăcată ca o doamnă la modă de atunci cu toate accesoriile: pălărie, umbreluță, evantai, giuvaerice, pantofi, nimic nu lipsea”.

În tot acest timp, la nivel național, mișcarea liberală în frunte cu ziarul ei, modern, *Românul*, „erau susținute de averea Brătienilor, Goleștilor, Ruseștilor și a tuturor acelor care mai dispuneau de ceva”. Trăiau cu toții într-o armonie a faptelor și a consolidării țării fără menajamente. Erau o mare familie de întreprinderi și idei. Când în 1865 Ion C. Brătianu pleacă din țară pentru aducerea unui principe străin, viitorul Carol I de Hohenzolern îi „servește” pe vasul austriac unde călătoreau incognito, „ca fecior al tatei, ducând bagajele”. Dar când membrii echipajului observă primirea pe care i-au făcut-o pe malul românesc, își dau seama de realitate. „O mare mulțime l-a întâmpinat în debarcader, unde, după ovațiunile ce i se făcu la coborârea din batel, căpitanul vaporului austriac înțelese pe cine aduseseră și cum fusese înșelat”. Prin urmare, uneori așa se face și se scrie istoria.

Mutarea în București, după 1877, însemna intensă activitate politică pentru cucerirea și consolidarea independenței din partea tatălui și a generației sale, iar din partea copiilor studiile intense și luarea bacalaureatului. Mai apoi studiile superioare erau continuate în Occident. Afirmă tânăra învățăciță, care își ajutase tatăl cu profundă feroare patriotică în anii de după Independență: „...citeam latinește a *prima vista* cum zicea domnul Păun (profesorul particular, n. n.) făceam sute de probleme de algebră, geometrie și trigonometrie cu domnul Haret. Limba engleză mi-o adăugasem la

program în complicitate cu domnișoara Staofs”. Prin urmare, chiar în momentele de criză politică, atunci când întreaga familie tremura pentru destinul României fragilizat de pretențiile vane și terorele ruse fără de sfârșit, nu era neglijată învățătura. Cei mici trebuiau să fie mereu în frunte, pentru a deveni apți pentru a prelua din mâinile ctitorilor vrednici, țara și a duce-o spre noi culmi de cultură și civilizație. Toate acestea se întâmplau chiar în anul când „Rusia era înverșunată împotriva tatei și a fost inițiativa acelor atentate contra lui. Cea dintâi încercare a fost așa-zisul accident de trăsură de la 4 iulie 1878”.

Dar sorții se îndreaptă, marele om politic ajutat de ai săi dar și de diplomații străini cu care colaborase în tinerețe reușește să îndrepte țara spre noi orizonturi. Sunt evocate familiile care au contribuit cu inteligența, averea, solidaritatea, la aceste mari întreprinderi: Rosetti, Goleștii, Davila, Lahovary, Cantacuzino, Kogălniceanu, Dimitrie Sturdza etc.

Asistă neputincioasă, împreună cu cei dragi la incendiul casei lui C. A. Rosetti (1884) care-l vor zdruncina total pe marele revoluționar, scriitor, poet: „Emoțiunea incendiului și nimicirea suvenirilor de familie îi deșteptaseră amintirile din trecut; regăsise simțămintele firești ale sufletului nobil neștirbite de influența nefastă a copiilor lui, amplificată prin prisma inimii pasionate a soției, atât de orbită și de slabă în amorul ei matern”. Un an mai târziu, marele revoluționar se va stinge cu amărăciunea că odraslele sale nu-i vor putea continua opera. La fel, autoarea evocându-l pe marele Ion Ghica, politicianul, omul de spirit și scriitorul are în vedere pe fii acestuia, care nu s-au ridicat la valoarea augustului lor tată. De asemenea este impresionată de opera literară și istorică a lui Alexandru Odobescu, dar nu-i poate trece cu vederea viața dezordonată și „risipitoare”. Cu aceeași exigență îl tratează pe Alexandru Davila, omul de teatru și autorul piesei istorice *Vlaicu-Vodă*.

Prin urmare, cronică de familie a Sabinei Brătianu-Cantacuzino este o operă de evocare a unei familii, a unei epoci, a unor evenimente cruciale ale istoriei liberale a României. Interesantă sub aspectul transcrierii subiective a faptelor de anvergură națională, creația celei mai mari fiice a lui I. C. Brătianu rămâne în același timp o mișcătoare cronică a faptelor de viață simple, directe, stoice, ale acelei familii, care în contact afectiv și de idealuri și colaborare benefică cu altele din elitele României acelor vremuri a scris istorie. Din nefericire, moartea acestei femei de mare prestigiu a survenit în mod simbolic, la 23 august 1944, când toată opera Brătienilor întru edificarea României moderne se va prăbuși, odată cu trădarea Occidentului în fața năvălirii tancurilor, utopiilor deșănțate și jafurilor sovietice peste întreaga țară și peste toată Europa de Est.

—> renunța la glumă, la replica înțeleaptă, la ethosul dezangajant. Alminteri ar fi riscat să devină un ins crispat, un pesimist și morocănos „detector de neant”, să deplângă la nesfârșit faptul că fusese expulzat dintr-o „întinsă grădină a fericirii”, să se vaite într-una din pricina ireparabilei pierderi a paradisului anterior crizei potopitoare. Oricât de relaxat ar fi fost, n-a pregetat totuși să-l pedepsească aspru pe monstruosul, castratul, imprezibilul Derek atunci când a descoperit că le gătise înfomețaților o mâncare suspect de delicioasă din carnea unui „copil de curând decedat”, transformându-i pe tovarășii săi de drum în niște involuntari canibali. Fulgerat fiind (din care motiv avea să se pomenească nemuritor), a căzut în nesimțire câteva zile. La revenirea-i în

fire a sesizat că o pierduse pe Noura. Debarcând pe „un țărm primitiv” s-a apucat să reconstruiască satul într-o pitorească și, pe deasupra, fertilă zonă montană, și-a crescut fiul (făcut cândva cu muta, dar focoasa vânătoareasă Tita), Ham, s-a afanisit (mai concret spus, și-a pierdut, pentru o vreme, libidoul). De teamă să n-o seducă pe Falka cea ispititoare, al cărei soț urma să devină chiar fiul său, a plecat într-o lungă călătorie. La întoarcere și-a putut admira nepoții, s-a încredințat că avea „un destin excepțional”, ce-l făcea refractar îmbătrânirii, și-a înmormântat mama (Elena) pe care, în ultimii ani o iubise atât de mult Barak cel ce a considerat ca e necesar să se omoare de dragul ei, a simțit „forța reînnoirii”. Ca să nu-i sfiडेze pe ceilalți cu veșnica lui tinerețe fără bătrânețe,

s-a retras într-o peșteră, unde s-a făcut una cu natura primitivă.

Articulat într-o manieră impecabilă, prevăzut cu un dispozitiv narativ de o plasticitate remarcabilă, susținut de o vervă necontentită, de un aplomb bine strunit, de o energie epică formidabilă, completat periodic de o puzderie de note de subsol, a căror menire e să-i ofere cititorului minunate detalii, lămuriri vizavi de modul de existență și de funcționare al lumii arhaice, preistoricului roman „*Paradis perdue*” de Erik-Emmanuel Schmitt îndeplinește toate condițiile spre a putea fi socotit drept o ficțiune post-modernă deosebit de consistentă, de complexă, de suplă, de dinamică și de savuroasă.

...cronica de familie a Sabinei Brătianu Cantacuzino este o operă de evocare a unei familii, a unei epoci, a unor evenimente cruciale ale istoriei liberale a României.

Mihai Barbu

A fost sau n-a fost Brâncuși un clarvăzător pentru oltenii lui de acasă? O evaluare la Hobița și la Peștișani...

Acum mai bine de 50 de ani, comuniștii au hotărât să-i cinstească memoria lui Constantin Brâncuși, ridicând o casă-muzeu pe un loc unde s-ar fi aflat casa natală a marelui sculptor. Din nefericire, aceasta a ajuns în posesia surorii Frosina, care a mutat-o pe lotul de teren care, după o dreaptă împărțea, i-a revenit ei. Era cam la vreo o sută de metri de locul unde au ridicat-o părinții lor, Nicolae Radu și Maria Brâncuși. Puși în fața unei asemenea situații, comuniștii au optat pentru cumpărarea unei alte case, asemănătoare cu cea în care s-a născut Constantin. Așa c-au pus ochii pe casa lui Calistrat Z. Blendea, zis Calistroi, care se prezenta într-o stare onorabilă. După ce au cumpărat-o, meșterii au mutat-o și au refăcut-o. Ca orice casă din Hobița, și casa lui Calistroi avea tot trei încăperi: odaia de dormit, cunia (bucătăria, în limba lui azi) unde toată familia se aduna ca să mănânce împreună și celarul sau cămara. Legătura dintre ele se făcea printr-un coridor exterior, deschis, căruia, într-un alt colț de țară, îi zice, în mod adecvat, târnaț. Așa a fost în 1971, așa e și acum, în 2025. Am fost de mai multe ori, la mari intervale de timp, pe când eram profesor, în trecere prin Hobița, însoțit fie de colegi, fie de liceeni dornici să-și cunoască țara. De fiecare dată am avut o strângere de inimă: dacă Brâncuși avea dreptate în felul aspru în care își judeca compatrioții după fiecare descindere din Capitala Luminii în țară? Mărturisesc că, de fiecare dată, am avut sentimentul că timpul, în curtea Brâncușilor, a rămas pe loc. Ca și Muzeul, de altfel. Cum a fost în 1971, așa e și-n ziua de azi. Doar cariul vremii a

început lucrarea asupra grinzilor casei, păianjenii își fac loc, cu pânzele lor, pe la colțurile cunii și celarului. Intrarea în muzeu e 10 lei, 5 lei pentru elevi, iar dacă vrei să și pozezi ceva trebuie să mai achiți o taxă de 15 lei. Filmatul te-ar costa 25 de lei. Taxele nu sunt mari, important ar fi să ai ce poza și ce filma. Pe pereții interiori ai casei sunt agățate xerox-uri după fotografii înfățișându-l pe Brâncuși la maturitate, iar pe o măsută sunt alte xerox-uri de proastă calitate, plastifiate, cu faimosul sculptor, mari cât o coală ministerială.

Casa unde chiar s-a născut Brâncuși, aflată în proprietatea Frosinei, a fost vândută pe un cal plus încă 500 de lei. Cumpărător a fost sculptorul Florin Codre care, după ce a bătut palma cu Frosina, a venit cu mai multe mașini să mute casa la București.

How much is a doggy in the window?

La Muzeul din Hobița...

Când am întrebat-o pe d-na custode ce suveniruri aş putea lua, contracost, ca amintire de la Muzeul Brâncuși răspunsul a fost o ridicare din umeri. Nici măcar un magnet de frigider, cea mai la îndemână amintire din locurile unde se face turism, nu aveți? Odată, demult, își amintește gazda noastră, au avut la vânzare niște cărți scrise de Ion Mocioi dar, după epuizarea lor, nu le-a mai trimis și altele. Apoi, amabila doamnă custode, și-a adus aminte că, totuși, are la vânzare niște brelocuri, confecționate din alamă, înfățișând un coson dacic. Ele erau produse, în România, de SC Dras International Handel srl, dar nu erau pentru toată lumea. Ele sunt strict interzise, deși erau ambalate într-o punguță de plastic, copiilor sub 5 ani. Pe lângă aceste produse din alamă (care costau 12 lei- cosonul) am fost invitați să cumpărăm și niște busturi, un fel de figurine din lut ce reprezentau, probabil, niște țărani mai hâtri, cu mustața pe oală, chică și cu pălăria trasă, strategic, spre vârful capului. Am declinat, politicos, oferta. Ulterior, m-am gândit că ar fi putut fi vorba chiar de figura d-lui Firicel Alui Cimpoaie, din Las Fierbinți. El e de loc din Peștișani, iar Hobița e arondată administrativ de comuna natală a eroului comic din serialul pe care tocmai l-am pomenit. După ce am vizitat casa, într-o discuție amicală cu gazda, i-am povestit cum ar fi făcut americanii dacă ar fi venit la Hobița să dea o mână de ajutor unui muzeu aflat în suferință. M-am bazat pe cele văzute, cu ani în urmă, vizitând marile lor muzee din Washinton DC. În primul rând, cred c-ar fi implementat conceptul lor de bază. Dacă o familie calcă pragul unui muzeu, gazdele trebuie s-o țină ocupată o zi întreagă. Sau, măcar, o bună parte din ea... Magazinul de suveniruri e o sursă majoră de venituri pentru că intrările la toate muzeele americane sunt gratuite. Dacă vrei să donezi ceva e o acțiune de toată lauda pentru că un slogan, pus la vedere, îți sugerează că și banii tăi vor ține în viață visul american. Magazinul de suveniruri e un loc plin de surprize care de care mai plăcute și au vânzări pe măsură. La cafeneaua, din interiorul muzeului, îți astâmperi setea, îți

alunghi oboseala și e locul unde poți să mănânci la prânz. Spațiul în care sunt amplasate casa-muzeu și anexele este extrem de generos și ar putea permite amplasarea unui magazin de suveniruri și a unei cafenele *La Brâncuși*. Apoi, un lucru la îndemână ar fi să umpli curtea cu răsaduri de flori. Am văzut această idee, un ocean de flori multicolore, în curtea casei unde s-a născut Shakespeare și turiștii din toată lumea înțelegeau că un geniu nu se poate naște decât în Rai. Într-un rai floral... La Hobița nu găsești nicio bancă în tot acel arid perimetru brâncușian. Înainte vreme, am văzut asta în niște fotografii vechi, erau niște bărne pe care puteai să te așezi. Înainte de a părăsi curtea și a ieși la șosea am dat de un măr bătrân cu crengile care treceau și dincolo de gard. Mi-am zis că e, poate, acel măr de lângă drum invocat de Mihai Beniuc: *Sunt măr de lângă drum și fără gard/ La mine-n ramuri poame roșii ard/ Drumetule, să iei fără sfială/ Că n-ai să dai la nimeni socoteală/ Iar dacă vrei s-aduci cuiva mulțam/ Adu-i țărânei ce sub mine-o am/ E țara ce la sânul ei ne ține/ Hrânindu-ne pe tine și pe mine*. Am luat un măr din curtea lui Brâncuși, am mușcat din el și, cu toate că ne aflam într-un sfârșit de iulie, am constatat că era și mic și cât se poate de acru.

Reconstituirea.

Varianta oltenească

Casa unde chiar s-a născut Brâncuși, aflată în proprietatea Frosinei, a fost vândută pe un cal plus încă 500 de lei. Cumpărător a fost sculptorul Florin Codre care, după ce a bătut palma cu Frosina, a venit cu mai multe mașini să mute casa la București. Autoritățile s-au sesizat și, în timp ce se dădea jos acoperișul, au intervenit oprind demolarea. Sculptorul a fost amendat pentru că nu posedă o autorizație de demolare. Materialul lemnos a fost confiscat și s-ar afla, potrivit unui ghid local, într-o magazie-depozit al Primăriei din Peștișani. Vă pare cunoscută povestea? La moartea lui Brâncuși, Nicolaescu - Plopșor încarcă materialul lemnos de la casa din Impasse Ronsin din Paris în care a locuit sculptorul și îl aduce la Craiova. Ideea lui Nicolaescu - Plopșor era ca să reconstituie ultima locuință a marelui sculptor în Cetatea banilor olteni. După ce au stat, neprotejate de intemperii, în

curtea unui liceu, lemnele aduse de la Paris s-au depreciat și din ideea de a-l avea pe Brâncuși la doi pași de Hobița s-a ales praful. Ceea ce s-a putut salva, niște bărne masive și lungi, se pot vedea, acum, în Centrul cultural Brâncuși din Craiova, unde au fost încastrate, pe orizontală, în pereți albi ai Centrului.

Ce rămâne, în 2025, după o tabără internațională de sculptură

La o aruncătură de băț de Casa memorială se află câmpul unde, prin anii 80 ai secolului trecut, a ființat o tabără internațională de sculptură organizată în memoria lui Brâncuși. Azi, dacă ai proasta inspirație să treci pe acolo trebuie să fii pregătit să dai nas în nas cu apocalipsa. Din cele 22 de sculpturi lăsate moștenire Hobiței de mari sculptori contemporani n-au mai rămas decât jumătate. Restul a fost luat de viitori și duse care-ncotro. Dar să nu fim răi: cele care mai stau în picioare își dovedesc utilitatea și astăzi. Cele mai suple sunt folosite la prionirea cailor, iar cele mai masive sunt utile animalelor care năpârlesc. Ca să scape cât mai repede de vechea blană, ele se scarpină de statui și se simt mult mai ușoare. Iar uneori, parcă le vine să și zboare...

Cea mai fericită fată din lume e din Geoagiu Băi. Așa reiese din film...

La final, ar fi momentul să vă destăinuiam cum am ajuns, după ani și ani, la Hobița. De fapt, am fost curioși să vedem cum se desfășoară, în Peștișani, acțiunea *Film la sat*. Programul, intens mediatizat, de actorul Toma Cuzin, un faimos fiu al satului, ne-a stârnit interesul și am purces la drum. De la Petroșani la Peștișani sunt în jur de 80 de kilometri. Am ajuns cam pe la ora prânzului și, înainte de toate, am identificat locul unde, de la ora 21, urmă să ruleze filmul *Cea mai fericită fată din lume*, în regia lui Radu Jude. Pe câmpul respectiv era, în miezul zilei, puțină lume. Unii ridicau o structură metalică pentru a servi

(continuare în p. 31)

Centrul Cultural Pitești
a organizat luna trecută
noi evenimente
cultural-educative și de
dezvoltare personală,
publicate pe pagina
oficială de Facebook a
instituției și
pe site-ul oficial
(www.centrul-cultural-
pitesi.ro).
Dintre ele, amintim:

Prelegerea cu tema „Chemarea Japoniei”, susținută de Ana Maria Balaș, antrenoare de arte marțiale.

Dialogul cu tema “Florin Pană, un maestru al clapelor!”, în cadrul proiectului cultural “La vama vremii”, coordonat de scriitorul și publicistul Nicolae Badiu, avându-l invitat pe artistul Florin Pană.

Conferința cu tema “George Matei Cantacuzino, arhitectul aristocrat”, în cadrul proiectului “Culisele istoriei – Societăți secrete și mari inițiatii”, susținut de directorul Direcției Județene pentru Cultură Argeș, scriitorul Cristian Cocea.

Dialogul cu tema „Personalități argeșene”, în cadrul proiectului „Invitați la <Cafeneaua literară>”, coordonat de directorul revistei „Cafeneaua literară”, poetul Virgil Diaconu, avându-l invitat pe scriitorul Mihai Nicolae.

Prelegerea cu tema „Munții și Teofania”, în cadrul proiectului cultural-educativ „Biografii de excepție”, susținut de muzeograful, scriitorul, profesorul de istorie dr. Octavian Dărmănescu.

Prelegerea cu tema „Dreptul public în România. Mari Teoreticieni și Practicieni. Antonie Iorgovan, Ioan Muraru, Nicolae Popa”, în cadrul proiectului cultural-educativ „Cultură și Credință în Societatea Contemporană”, coordonat de dr. Marius Andreescu, cercetător științific la Institutul de Cercetări Juridice „Acad. Andrei Rădulescu” al Academiei Române, membru al Asociației Române de Filosofie a Dreptului și Filosofie Socială.

Prelegerea cu tema „Oamenii anului 1600 și emoțiile lor”, în cadrul proiectului cultural-educativ „Istorie și istorii cu Marin Toma”, coordonat de redactorul-șef al revistei-document „Restituiri Pitești”, istoricul dr. Marin Toma.

Prelegerea cu tema “George Coșbuc – Între viață și poezie”, în cadrul proiectului cultural „Biografii triste și destine tragice din istoria literară”, coordonat de scriitoarea, criticul literar și profesoara de limba și literatura română dr. Magda Grigore.

Prelegerea cu tema „Versuri și proză cu tâle în Epoca de Nisipuri mișcătoare...”, în cadrul proiectului cultural-educativ „Teme culturale

în emoții raționale”, susținut de scriitorul, eminescologul profesorul de limba și literatura română Lucian Costache.

Atelierul de Creație „IconArT – Artă tradițională iconografică”, eveniment aflat la a V-a ediție, organizat de Primăria Municipiului Pitești, prin Centrul Cultural Pitești.

Lansarea cărții de critică literară „Marginalii”, de Jean Dumitrașcu, în cadrul proiectului „Personalități culturale”, coordonat de scriitorul Jean Dumitrașcu, avându-i invitați pe scriitorii Nicolae Oprea și Cristian Meleșteu.

Prezentarea nr. 2/2025 al revistei-document “Restituiri Pitești”, în cadrul proiectului cultural-educativ “Istorie și Istoriei cu Marin Toma”, coordonat de redactorul-șef al revistei-document “Restituiri Pitești”, istoricul dr. Marin Toma.

Lansarea cărții „Lumi posibile”, de Gabriela Baddour, în cadrul proiectului cultural-motivațional „Arta Devenirii”, coordonat de scriitoarea Silvia Grigore, având-o invitată pe scriitoarea Gabriela Baddour, din Betleem.

Prelegerea cu tema „Camil Petrescu – Dramaturg (1894 – 1957)”, în cadrul proiectului cultural-educativ „Literatura Română Necanonică”, proiect coordonat de scriitoarea și profesoara de limba și literatura română Iudita Dodu Ieremia.

Prelegerea cu tema “23 August în Triplă Ipostază – Actul Ribbentrop-Molotov, Eliberarea Parisului, Întoarcerea Armelor de Către Regatul României”, în cadrul proiectului cultural „România, țară europeană, și lungul său drum de conectare la valorile europene”, susținut de managerul Muzeului Municipal Curtea de Argeș, istoricul Ștefan Dumitrache.

Dialogul cu tema “Epigrame în cascadă”, în cadrul proiectului cultural “De Profundis în Artă, Cultură, Viață...”, coordonat de scriitoarea Cristina Onofre Rousseau, avându-l invitat pe epigramistul Nae Stancu.

Prelegerea cu tema „Destructurarea omului ia avânt”, în cadrul proiectului cultural „Vaccin împotriva virusului manipulării”, susținut de psihologul, scriitorul și jurnalistul

George Smeoreanu.

Prelegerea cu tema “Mihai Moșandrei, prezentarea ediției complete a operei poetului muscelan, realizată de Liviu Mățăoanu și Adrian Săvoiu”, în cadrul proiectului Clubul literar-artistic “Mona Vâlceanu”, coordonat de editorul, scriitoarea și profesoara de limba și literatura română Maria Mona Vâlceanu.

Decernarea Premiilor Revistei „Cafeneaua literară” pentru Creație, ediția a XI-a, eveniment coordonat de poetul Virgil Diaconu, directorul revistei „Cafeneaua literară” (publicație lunară de cultură editată de Centrul Cultural Pitești). NICOLAE GEORGESCU, eminescolog, București, Premiul <Cafeneaua literară> pentru exegeza operei lui Mihai Eminescu; MIRCEA ARMAN, filosof, Cluj, Premiul <Cafeneaua literară> pentru opera filosofică; MARIUS CHELARU, poet, Iași, Premiul <Cafeneaua literară> pentru calitatea de excepție a revistei <Poezia>; OVIDIU DUNĂREANU, prozator, Constanța, Premiul <Cafeneaua literară> pentru monografia <Drumul spre poveste, spre împlinire> și pentru calitatea revistei EX PONTO, Constanța; PAULINA POPA, poetă, Deva, Premiul pentru poezie.

Simpozionul cu tema “Interferențe contemporane în literatura română”, dedicat Zilei Limbii Române, în cadrul proiectului “Personalități culturale”, coordonat de scriitorul Jean Dumitrașcu, avându-l invitat pe prof. univ. dr. Nicolae Oprea, critic literar, președintele Filialei Pitești a Uniunii Scriitorilor din România.

Tabăra Internațională de Creație Plastică – Pictură, Grafică – PITART, ediția a X-a, eveniment organizat de Primăria Municipiului Pitești, prin Centrul Cultural Pitești. Curator: artistul plastic Stela Maria Lucici. Invitați: Cornelia Gherlan din Medgidia; Elena Drăgulelei Dumitru din București; Florin Mihai din București; Holló Csejtei Kinga, cu dublă cetățenie – Ungaria/România - Oradea; Irina Koleva din Bulgaria, Stara Zagora; Ivan Atanasov Arabadzhiev din Bulgaria, Stara Zagora; Mihaela Tătulescu, din Oradea, Radu Tîrnovean, din Oradea; Sidonia Ionescu Gherghinoiu, din Pitești; Simona Pascale, din Galați; Victoria Țăroi Galbenu, din Brașov.

„Chemarea Japoniei”

„IconArT – Artă tradițională iconografică”

PITART 2025

Decernarea Premiilor Revistei „Cafeneaua literară”

actualitate

Rubrică realizată de CARMEN ELENA SALUB și SIMONA FUSARU

Cristian Meleşteu

Note de lector

IUDITA DODU IEREMIA, *Tăcerea din iris*, ed. *Timpul*, 2021

Iudita Dodu Ieremia mi-a părut dintotdeauna un dresor al cuvintelor - le biciuiește, ori le momeste cu o bucatică de pâine muiată în zahăr vanilat, până când totul se așează ordonat, în rastelurile gramaticii române. Ei bine, *Tăcerea din iris* pare că vine ca un abandon al regulii și al logicii absolute. Cum mai poate vorbi poezia când aerul dintre cuvinte s-a îngroșat ca funinginea? Aici, moartea nu e temă, e gazdă. Versul nu se roagă pentru a fi auzit, ci pentru a fi atins. Corpul nu e spectacol, ci vulnerabilitate rituală. Și totul se rotește în jurul unei axe tăiate: „Axa lumii s-a rupt / ca un os fraged de pui”.

Lumea se inversează, lumina devine suspiciune, iar comunicarea - imposibilă: „Soarele răsare tot mai mic / și apune tot mai mare” Avem carnea, oasele, gura, ochii: toate oferite ca jertfă. Dar niciuna nu cere răscumpărare - doar iubire. În poeziile Iuditei nu e niciun loc unde să te așezi. Rămâi în

picioare, până vine o femeie în negru, să te ia la dans.

Irisul - simbolul privirii, al recunoașterii - e „bolnav de tăcere”, iar această boală e liric tratată, nu diagnosticată. Contaminarea vine în forme multiple: zgura, scrum, sânge obosit, striatiile amprentelor - și peste ele, deși nenumită direct, se simte în fibră uzura morală: „Zgura se cuibărește / în striatiile amprentelor. / Aceasta-mi va fi semnătura / de-acum”.

O acustică a golului - unde golul se ridică și merge - o sumă de cicatrici, asemenea lui Frankenstein încărcat de voltaj.

Iar la final, poate așa va rămâne cum spune autoarea, doar „Rugă mâinilor care îmi vor îngriji trupul”. O poezie a rezilienței active, a urmei care a învățat să scormone și să găsească forme de viață până și în cenușă. Și bate în ușă cu pumii. Și strigă. De parcă tăcerea are gură și cere să fie lăsată înăuntru.

CHRISTINE BERNADETTE ROUSSEAU, *Lumile lui Orin*. *Povestiri din Rock of God*, ed. *Panfilus*, 2025

Christine Bernadette Rousseau. Uneori mi-o închipui un fluture colorat ce nu se mai satură de zbor. Alteori o statuie cu o mie de mâini, care coboară noaptea de pe soclu și începe să creeze. Cu o mână pictează. Cu alta scrie poezii sau despre sufletele care animă fierul în mașinile Dacia. Iar când crezi că nu te mai poate surprinde cu nimic, Christine mai scoate o mână ascunsă prin buzunare și se apucă să scrie proză scurtă.

Complexitatea proteică este poate sintagma care comprimă cel mai bine structura volumului. Fiindcă *Lumile lui Orin* își schimbă strălucirea și umbra în funcție de irisul cititorului. Poate fi citită simultan de copii - ca niște povești cu tâlc dintr-un oraș populat de autoare cu personaje fantastice și obiecte însuflețite, dar și de adulți - unde tâlcul se transformă în aspecte sociale camuflate în dorințele pernelor, nasturilor ș.a.m.d. ori în fapte neobișnuite. Limba locuitorilor - devenită brusc de fier, este poate pierderea tradițiilor sau a credinței. Dorința de libertate a nasturilor, a pernuțelor e poate aceea a unui popor

prins sub gheara nevăzută a cenzurii. Vulpița-poștaș, care nu se poate dezbăra de obiceiul furtului, e ca un virus rezistent la orice încercare terapeutică. Și, peste toți, Orin - cel care deschide fiecare poveste ca pe o cutie muzicală, dar nu stă mereu să asculte melodia până la capăt, precum un creator care își uită făpturile după ce le-a insuflat viață. Aceasta e cheia de lectură pe care Christine Bernadette Rousseau ne-o propune, decodificând, pentru cei care nu reușesc să o vadă, încă din subtitlul volumului: „Pentru cei mici și cei mari”.

Interesant fenomenul din orașul Rock of God - un oraș mitologic propriu, dar care, în definitiv, are capacitatea de a se transforma în orice oraș al lumii pe care îl atingi cu degetul pe hartă.

În Rock of God, imposibilul nu e miracol, este firea lucrurilor. Aici, dimineața vine și șterge totul. De parcă noaptea a fost un burete, iar dorințele noastre au fost scrise cu creta pe o tablă.

O dimineață în care nu mai știi dacă a fost vis sau dorință. Și nu m-ar surprinde ca mâine, când voi deschide iar cartea Christinei, să găsesc alte povestiri decât cele pe care le-am citit ieri.

JEAN DUMITRASCU, *Marginalii* (I), ed. *Bibliotheca*, Târgoviște, 2025

Volumul e un gest reparatoriu, critic-polemizant, care reangajează „marginalii” interbelice în centrul conversației canonice - nu prin hagiografie, ci prin lecturi aplicate și un dosar de receptare țesut atent. „În loc de prefață” fixează programul (Vinea, Fântăneru, Blecher, Holban) și deschide miza politică prin cazul Goma, repudiat critic și re-chemat în drepturi: cartea își asumă deschis sarcina de a reface hărți, nu doar de a le călca pe urme.

Jean Dumitrașcu vine în întâmpinarea cititorului care vrea instrument, nu doar verdict; pentru seminarul în care canonul se zdruncină

un pic și se reordonează după text, nu după legendă. Ca volum I, funcționează: deschide piste, reface genealogii, propune teze memorabile (Vinea), reabilitează discret (Fântăneru), compactează util (Blecher), fixează repere (Holban).

Mi-ar plăcea, dacă autorul va scrie un volum II, un capitol integral Goma și o coborâre și mai tehnică în „atelierul” Blecher (procedee locale, sintaxă, imagistică), plus extindere la Mihăescu / Aderca / S. Movilă. Până atunci avem deja o carte vie, cu nerv și bibliografie solidă - o bună „școală” de (re)lectură a marginalului românesc.

Haiku

Nicoleta Șurpanu

mărul înflorit -
agățată-n ramuri
sfoara unui zmeu

curtea bunicii -
peste iarba necosită
secera lunii

apus de soare -
o candelă aprinsă
pe luciul apei

margine de iaz -
un mânz
adăpându-se
din Calea Lactee

balon de săpun -
un copil
trimite-n zare
curcubeele

foșnet de frunze -
o bunică răsfoind
calendarul braille

dangăt de clopot -
un mac înclinându-se
la umbra troiței

linia vieții -
un alpinist exersând
mersul pe sârmă

apus peste iaz -
umbra unei mori
de vânt
măcină adâncul

cod galben de ploii -
într-un glob de sticlă
omul de zăpadă

Letiția Lucia Iubu

cireș înflorit -
nechemată revine
copilăria

floarea-soarelui -
pălăria bunicii
luată de vânt

clar de lună -
două umbre
contopite
sub teiul înflorit

plaja pustie -
doar umbra
unui pescăruș
se pierde-n mare

alți îndrăgostiți
pe sub teii înfloriți -
luna aceeași

vară indiană -
castelul meu de nisip
luat de valuri

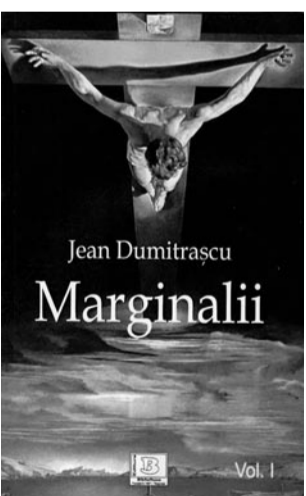
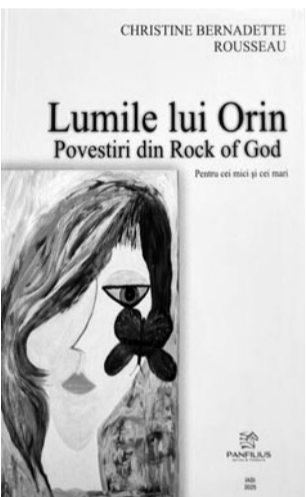
odihnă pe câmp -
la umbra căpițelor
verzi și uscate

sfârșit de sezon -
amintiri răzlețite
din alte veri

arșiță mare -
lan de
floarea-soarelui
în rugăciune

sfârșitul verii -
luate pe evantai
amintirile

Rubrică realizată de FLORIN GOLBAN

Vlad Alui Gheorghe

Polifonic

Povești (cu distors)

de adormit adulții

Pop-punk-ul, apărut în anii '90 ca o combinație între energia și atitudinea punk-ului clasic și melodiile catchy ale pop-ului și rapid a devenit un fenomen internațional. În vremea aceea, în America apăruseră trupe precum Green Day, Blink-182 sau Sum 41 care au și dus acest stil în mainstream, definind o estetică aparte: versuri directe, refrene ușor de reținut și o atitudine tineresc-rebelă. Dincolo de succesul comercial, pop-punk-ul a oferit o voce generațiilor de adolescenți și tineri care căutau să se exprime în afara

de încărcat cu piese lungi și pline de angoasă, cu versuri care veneau perfect în acord cu titlul materialului, făcând orice ascultare plăcută și cu un procentaj mare de replay.

Pe acorduri de vară a fost la vremea aceea mai mult decât un album, urmărind să dea o direcție clară și bine definită unei formații care și-a propus să meargă pe linia fină dintre muzică și stand-up, ținând umorul foarte bine acordat.

Zece ani mai târziu, în 2025 avem albumul *Povești cu distors*, un album care vine ca o continuare firească a unui curent al relansării pop-punk-ului din ultimii doi ani pornit de la reîntregirea trupei Blink 182. *Povești cu distors* are treisprezece piese noi, cu multe referințe pop, cu trimiteri la piesele mai vechi, cu elemente

convențiilor sociale, creând o cultură globală ce a influențat nu doar muzica, ci și moda, limbajul și atitudinile.

În România, pop-punk-ul nu a cunoscut aceeași amploare ca în Vest, însă a prins rădăcini în comunități underground, în special prin trupe independente care au căutat să aducă energia și spiritul autentic al genului. Scenele locale, dezvoltate în jurul unor cluburi mici, festivaluri alternative și mișcări DIY, au permis acestui stil să se manifeste și să capete o identitate proprie, adaptată contextului cultural românesc. Deși publicul este mai restrâns, pop-punk-ul românesc a reușit să dea câteva nume remarcabile după anul 2000: E.M.I.L., Chester, Ska-nk, Pistol cu Capse, Backstage Hero sau Ultimu Nivel, dacă e să enumerăm doar câteva dintre ele.

Trupa Ska-nk din Baia Mare, care recent a împlinit cincisprezece ani de activitate, a reușit să îmbine specificul pop-punk-ului internațional cu realitățile locale. Prin versurile lor și prin atitudinea scenică, Ska-nk aduce acea doză de energie și ironie caracteristică stilului, dar vorbește și despre experiențele cotidiene cunoscute de pe la noi, făcând muzica mai apropiată de publicul autohton. Ska-nk nu doar că reflectă influența globală a pop-punk-ului, ci și demonstrează cum genul poate fi adaptat și reinventat într-un context cultural diferit, contribuind la diversitatea scenei muzicale alternative din România.

În albumul de acum zece ani „Pe acorduri de vară” (2015), băimărenii de la Ska-nk propuneau un amestec molipsitor de pop-punk și ska-punk, condimentat pe alocuri cu mici surprize rap. Rezultatul a fost un material extrem de tânăr, care a marcat o generație prin umorul ușor & direct, similar cu inițiativele unor Blink 182 prin piese ca *Povești (cu distors)* de adormit adulții *Family reunion* sau *Mother's Day*. Au fost atunci treisprezece piese care contrabalansau peisajul destul

menite să-ți distragă atenția de la tot ce se întâmplă ciudat în lumea asta.

În tot macrameul albumului sunt câteva piese care ating subiecte sensibile care vorbesc despre realități trăite, uneori dureroase, văzute prin ochiul punkistului appy-go-lucky. Una dintre aceste piese este *Colțul de rai*, un imn în care trupa se ia pentru câteva minute în serios și rezumă o perioadă de hiatus ce pare că a survenit în mijlocul unor evenimente importante: „Mă gândeam să mai scriu un vers/ Despre zilele pe care le-aș fi șters/ Despre oameni ce s-au stins subtil/ Despre ziua când n-am mai fost copil/ Zile ce par infinite de lungi/ Când nu știi unde ești sau unde vrei s-ajungi/ Când te-ai săturat s-auzi povești/ De cum vor alții, să fii altfel decât esti/ Fug spre colțul de rai,/ Unde chitara-mi cântă/ Toți zâmbesc, griji nu ai/ Hai, hai, hai/ Hai în colțul de rai,/ Unde muzica e calea/ Să uiți de tot ce nu ai/ De ce stai?” (Colțul de rai)

În alte locuri, Ska-nk păstrează energia de la început, venind cu aceeași energie și imaginar pe care îl aveau acum cincisprezece ani, fiind o capsulă a timpului peste care timpul pare să nu fi trecut: „Parc-ar fi fost un număr de magie/ Cum mi-au evadat din buzunare banii de chirie dar,/ Ce mai contează, ei nu mai sunt, eu încă sunt/ Ca Pasărea Phoenix din propria-i cenușă/ Eu renasc acum din sticlele aruncate după ușă aș vrea/ Să plec de-aici, dar capul mă doare crunt.” (Ce am făcut asară)

Pe lângă asta, în piesele de pe albumul *Povești cu distors* sunt multe referințe la muzica și filmele care au croit o generație – mileniali alternativi care nu vor renunța în veci la Vans & glume ușurele. E o mare bucurie să vezi că mai există trupe care și-au păstrat vivacitatea și nebunia adolescenței peste ani, transmitând-o cu enorm succes către fanii care o așteaptă cu inima deschisă.

A fost sau n-a fost Brâncuși...

(urmărire din p. 28)

ulterior, după aplicarea prelatei, unui adăpost în caz de timp nefavorabil. Comercianții erau la datorie: unii îți ofereau mici de Deva (cu șapte lei micul, plus un leu chifla) și alte preparate din carne, ungruii perpeleau, pe jar, kurtos colacii (25 de lei bucata) iar, în capul rândului, erau gogoșelele turcești cu 10 lei farfurioara. Nimeni nu vindea cafea așa că am plecat, împreună cu colegul meu, profesorul de informatică Emil Daciuc, hotărâți să intrăm în prima cafea care ni s-ar fi ivit în cale. La prima încrucișare de drumuri, am zărit două mese cu mușterii aferenți. Am comandat două cafele, oamenii ne-au invitat să le stăm alături și așa, dintr-una-ntr-alta, am aflat de ce Firicel Alui Cimpoeie n-a mai primit finanțare de la comună și de ce, acum, apela el la bunăvoința sponsorilor și a participanților. Cafegiii din Peștișani ne-au confirmat faptul că anul trecut i-ar fi intrat în cont 5 miliarde lei vechi și, după ce s-a văzut cu sacii-n căruță, omul și-a închis telefonul. Partea proastă, conform unei postări de pe net, și confirmată de comesele noastre, e că Alui Cimpoeie nu și-ar fi achitat facturile emise de hotelierii din Peștișani care i-au găzduit și omenit pe invitații săi de la festival. Cu toate acestea, la aceasta ediție, edilul nu l-a lăsat total de izbeliște pe organizator. I-a oferit, gratis, curentul, apa și utilitățile necesare desfășurării, în bune condiții a manifestării. Seara, voluntarii din festival (niște elevi de liceu îmbrăcați frumos cu tricouri albe, având în piept emblema festivalului) ne-au pus la mână o brățară portocalie, ca la *all inclusive* și ne-au taxat cu 15 lei de căciulă. După vreun sfert de oră, o domnișoară ne-a înapoiat banii, anunțându-ne că s-a hotărât ca-n prima zi de festival intrarea să fie liberă. Mai târziu, în timp ce rula filmul, doi liceeni timizi umblau printre scaune, cu două cutii de carton pe care au scris, cu carioca, DONAȚII. A fost o acțiune fără mare succes, printre spectatori care erau invitați să fie cu dare de mână. Dincolo de aceste inabilități organizatorice, filmul primei seri s-a bucurat de un mare succes la public. Și în următoarele seri oferta era la fel de generoasă. În ultima zi era așteptat să vină dela Paris însuși regizorul Cornel Porumboiu cu filmul său *A fost sau n-a fost?* (revoluție la Vaslui). Dna Irina Margareta Nistor a trecut în revistă toate filmele care urmau să ruleze pe marele ecran (la propriu și la figurat, cu dimensiuni de 16 m x 11m) pe care Toma Cuzin l-a achiziționat, în rate, pentru festivalul său. Vocea filmelor noastre dinainte de 1989 a zis că preferatul ei, la această ediție, e *A fost sau n-a fost?* Am invocat, mai înainte, dar nu le-am reprodus, spusele cele mai citate din înțelepciunea lui Brâncuși privitoare la oltenii lui de acasă (*V-am lăsat săraci și proști și, acum, vă găsesse și mai săraci, și mai proști!*) și am constatat că în mileniul III, în anul 2025, ele se potrivește, în mare măsură, celor din Hobița și mai deloc celor din Peștișani. *Film la sat* e o dovadă irefutabilă!

Happy-end cu polițist și judecători

Înainte de a părăsi Hobița am aflat, de la radio-ul din mașină, că șeful circulației din Peștișani a fost condamnat, definitiv, la peste șapte ani de pușcărie cu executare. Respectivul prețindea unor șoferi prinși cu musca pe căciulă sume între 5 și 7,5 milioane lei vechi, în funcție de infrațiunea rutieră, reală sau inventată, pe care o constata. Aceste operațiuni oneroase le-a făcut în mod repetat. În prima instanță, el a primit șase ani cu executare dar omul a făcut recurs. Judecătorii au considerat că pedeapsa inițială era prea bândă și i-au mărit condamnarea cu încă un an și jumătate. Asta da știre, onoare justiției române!

SFÂRȘIT

REDAȚIA:
Senior editor: **CALINIC,**
Arhiepiscop al Argeșului și Muscelului
Redactor-șef: **LEONID DRAGOMIR**
(leoniddragomir@yahoo.com); Secretar de redacție:
SIMONA FUSARU (fusaru@gmail.com,
https://fusaru.blogspot.com); Consilier editorial:
NICOLAE OPREA; Redactori: **MIRCEA**
BÂRSILĂ, JEAN DUMITRAȘCU
(jeandumitrascu@yahoo.com)

Nota redacției:
O revistă are, în mod logic, un program estetic propriu.

În schimb, tendința scriitorilor actuali – incitați de tehnica ultramodernă – este să trimită același text la cât mai multe publicații, ceea ce nivelează peisajul revuistic până la omogenizarea totală.

Din acest motiv, vă rugăm să trimiteți materiale originale, care nu au apărut inițial în volume, reviste etc.

Revista **ARGES** primește doar texte în format electronic, cu diacritice, corectate (format *.rtf, Times New Roman, 12 pct., la un rând, fără note de subsol).

Fiecare autor care semnează în revista **ARGES** răspunde moral și juridic de conținutul afirmațiilor sale. Materialele aduse în redacție nu se înapoiază.

**Număr ilustrat
cu grafică de
PAUL ERDŐS**

**Corectură:
JEAN DUMITRAȘCU**

**Consilier artistic:
IOAN MARCHIȘ**

ARGES

**Revistă lunară
de cultură**

- Apare sub egida **Consiliului Local,** a **Primăriei Pitești** și a **Uniunii Scriitorilor din România**
- Editată de **Centrul Cultural Pitești**
- Membră **ARIEL**

Revista **ARGES** poate fi procurată și prin comandă directă la sediu, cu plata ramburs, cheltuielile de expediție fiind suportate de către expeditor.

IMPORTANT!

Vă puteți abona pentru anul 2025, costul abonamentului fiind de 50 lei/an. Plata se face prin mandat poștal pe numele **CRISTINA LINTESCU,** Centrul Cultural Pitești, Casa Cărții, Pitești, O.P. 1, cod 110013. Tel. 0248219976.

Contact:

Pitești, Casa Cărții, Centrul Cultural Pitești, tel./fax: 0248/219976, e-mail:

revista.arges@gmail.com, https://www.facebook.com/Revista-Arges, http://www.centrul-cultural-pitesti.ro.

Revista poate fi citită, în format electronic, la adresa: https://centrul-cultural-pitesti.ro/revista-arges-prezentare/ **ISSN: 1221-2350**
Tiparul executat la **VENUS PRINTING SOLUTIONS** Iași.

Valentin Protopopescu

Metafizica arenei

Gînduri pentru un prieten

Multă lume nu știe cine a fost Alexandru Gheorghiaș. Poate, o mîna de oameni care priveau pe diferite canale tv filmele pe care acestea le traducea cu acribie, pasiune și inspirație. Poate, ceva mai mulți

fani ai sportului, care i-au urmărit buletinele de știri și comentariile la Eurosport. Știți, în ultimii ani Alex era „tipul cu golful”, de cum apunea soarele. Poate încă și mai puțini îi urmăreau pe FB seriilele erudite și vitaliste despre diferite personalități sau trupe din istoria rockului internațional. Desigur, un număr minuscul îi citeau postările acide, critice și circotașe despre rapandulele care trec drept intelectuali publici în frumoasa și defuncta noastră țărișoară.

Gheorghiaș, cum îi spuneam noi la Eurosport, era negru în cerul gurii. Practica o ironie mușcătoare, vorba lui era de o porcoșenie de-a dreptul rableziană și se pricepea să facă din țințar armăsar tocmai pentru a hohoti homerice în barba destul de bogată pe care o afișa cu mîndrie. Dacă l-ai fi luat în serios, nu prea avea șanse să scape nebatut, căci de multe ori devenea efectiv insuportabil. Însă dacă ajungeai să-l cunoști cît de cît te linișteai rapid, deoarece Gheorghiaș avea niște ochișori albaștri mereu surzătorii. Cuvîntul îi era dur sau exploziv, dar ochișorii aceia veseli tocmai că-ți transmiteau să stai în banca ta pentru că totul era o simplă luare în balon. Și de aceea îți era imposibil să te superi pe el. Poate că era negru în cerul gurii, dar avea un suflut bun ca pîinea caldă. Familist, profesionist desăvîrșit, știa să fie un bun părinte, partener, camarad și intelectual. Dar nu și elitist sau snob. Era alergic la tembelismul și ipocrizia falselor elite. Îl enerva la culme dubla măsură și nu se mai îmbăta demult cu apa chioară cum că am trăi într-o lume liberă.

Îmi amintesc că mai demult îi povestea cum fusesem, a nu știu cîta oară, victima unor căcăcioși de filfizoni prizonieri pe viață ai unei edituri bucureștene pompoase. Îi expuneam planurile mele de răzbunare. Gheorghiaș m-a liniștit rapid: *nu e pe sufletul tău, stai calm, nu merită. Și a avut dreptate. Cu năpîrcile nu se cade să-ți pierzi vremea, mai ales că viața este trecătoare. Și tocmai pentru că viața se scurge pe lîngă noi, într-o bună zi el mi-a cerut să-l introduc în relația cu o casă de editură care publica cărți despre sport. A avut noroc și a ales Johan Cruyff. Driblingul meu. Autobiografia. Este o carte frumoasă, portocalie, cu portretul fotografic al marelui olandez zburător pe copertă. Un volum talmăcit cu dragoste, inteligentă și pasiune. Gheorghiaș mi-a spus după ce a apărut cartea: *acum simt că las și eu ceva în urmă, nu numai vorbe rostite la radio sau la tv de care nimeni nu-și va mai aminti.**

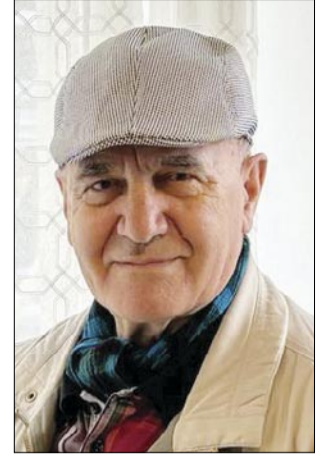
... Nu știu alții cum sunt, dar vara eu dorm foarte mult pentru că mă simt extenuat. Sînt liber de la radio, căci îmi iau concediul, dar am comentariu la turneele pe care le transmit Eurosport și Digisport. Ținînd seama de fusul orar diferit, muncesc nocturn și mă odihnesc diurn. Așa că în urmă cu o lună cînd Alex m-a sunat, eram în comentariu. Nu am putut răspunde, iar apoi, dimineața, m-am culcat. În timpul zilei m-am luat cu treburile, cu viața, cu reformele, cu austeritățile și înjurăturile, așa că am uitat de el. În urmă cu puțin timp am primit un mesaj adresat colectivului de la Eurosport. Alexandru Gheorghiaș se stinsese fulgerător. Se întimplase într-o zi de miercuri, după ce luni era prea slăbit ca să mai comenteze inconfundabil golf în cumpăna nopții. Nu a primit diagnostic. Cel mai probabil infarct. Avea probleme grave cu circulația venoasă. Picioarele îi era umflate, nu mai ieșise din casă de vreo trei ani. Dar el continua să comenteze *remote* și să fie activ pe rețelele de *tembelizare*, cum frumos sublinia.

Așa am aflat că și cei aparent veșnic tineri se mai duc dintre noi. Și că o vom face și noi, cît de curînd. Acum, sînt convins că dacă ar putea, Gheorghiaș și-ar lua în balon propria moarte, cu aceeași aciditate cu care rîdea de intelectualii de carton sau de politicienii retardați. Dar nu poate. Oricum, sînt încredințat că a plecat într-o lume mai bună. Mi-a spus-o de cîteva ori: *nu sînt croit pentru omenirea asta căzută în cap. Îl cred și îl invidiez.*

Drum bun, Gheorghiaș!
Fie-ți calea lină!

Alexandru Jurcan

Cercul profesorilor dispăruți

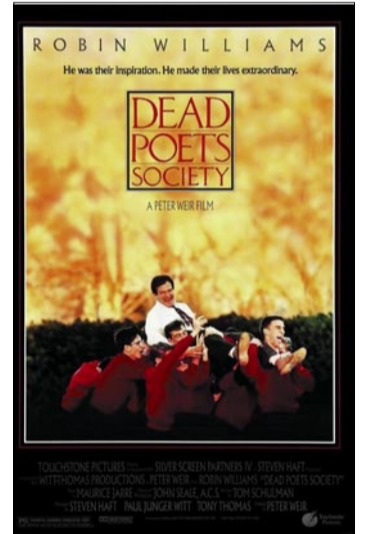

Parafraza mi s-a instalat în minte cînd pe Netflix a apărut filmul *Cercul poezilor dispăruți* – regia Peter Weir, 1989, cu Robin Williams în rolul principal. Un film de văzut și revăzut. Mai ales de părinți, profesori, elevi. Profesorul din film (John Keating) lucrează la o școală privată, rigidă. Metodele lui John sunt anticonformiste, neortodoxe. La orele de literatură, el insuflă elevilor un vînt de libertate. O revoltă contra conformismului, un imn adus vieții. Să primeze libertatea de gîndire. Necesitatea de a-ți urma pasiunile. Îi învață să fie ei înșiși, să-și respecte propria cadență. John îi scoate din clasă, le arată tablouri cu vechi absolvenți, dintre care mulți au murit. Așadar, *carpe diem*, prezentul trebuie savurat, „să nu descoperi o zi în care nu ai trăit”. Cînd curajul lipsește, te incită din nou eternul *carpe diem*.

Cîteva elevi vor iniția „cercul poezilor dispăruți”. Întîlniri avangardiste în peșteră, cu dezbateri intelectuale, unde poezia primează. Seri ale spiritului. Totul pornind de la proful lor atipic, pe care-l numesc „căpitan”, în onoarea poemului lui Walt Whitman – „o, Căpitane, Căpitane, nava a îndurat fiecare încercare/ premiul pe care îl căutam e câștigat”. John îi învață să urce pe bănci, ca „să privim dintr-un unghi diferit”. Face sport cu ei, recitînd versuri. Îi roagă să rupă din manuale paginile depășite, neconcludente. Îi determină să scrie poeme, convins de puterea cuvintelor, care pot schimba multe („scrieți ce vă trece prin cap, eliberați-vă!”). E convins că „umanitatea e făcută din pasiuni”, că „vreau să clădesc spirite libere”, că „nu trebuie să ne resemnăm, ci să îndrăznim”. Nu uită de puterea teatrului. Elevul Neil (Robert Sean Leonard... iradiază o pasiune sfîșietoare în acest rol) iubește teatrul, joacă Shakespeare, dar tatăl se opune pasiunii lui. Neil e privat de dreptul de a fi el însuși și drama survine.

Conservatori și moderni. Cine e vinovat? Profesorul care a inoculat idei. John e scos din clasă, din activitate. Ce fac elevii? Urcă pe bănci în semn de respect, sugerînd că au învățat verticalitatea. Că nimic nu va mai fi ca înainte, chiar dacă profesorul rigid strigă la ei, ca în poemul lui Prévert.

Un film sobru, elegant. Putem zice că e atemporal. Acum să revin la parafraza de la început. Au dispărut geniile pedagogice sau sistemul a ocultat nonconformismul toxic? Mai pot fi profesorii inventivi, cînd sistemul școlar e perimat și încercat? Un profesor nu poate scoate elevii din clasă cînd vrea el. Trebuie anunțat și aprobat acel „proiect” cu multe zile înainte. Adio, spontaneitate! Plus că există directori și directori. Dar elevii? Cei din film adoră poezia. Ai noștri nu prea, legați profund de telefoanele invazive. Cu toate acestea, se mai poate urni ceva. Excepții există. Nu au dispărut în totalitate acei profesori care schimbă destine, riscînd, sfidînd reguli vetuste. Să subliniez jocul complex, empatic, tulburător al lui Robin Williams în rolul lui John. Să uităm că s-a sinucis în 2014, după o perioadă tulbură. A plătit dur genialitatea atîtor roluri în cinema. A ieșit din viață asemenea lui John din clasă, convins de perenitatea artei sale.

Șapte dintr-o lovitură

■ OPERA OMNIA PENTRU PATRIARH. În cadrul ediției a VI-a a Premiilor “Regal Literar”, un juriu constituit sub egida Uniunii Ziaristilor Profesioniști din România a acordat Premiul “Opera Omnia” Preafericitului Părinte Patriarh Daniel, pentru opera sa teologică și pentru dezvoltarea culturii românești. Au mai fost premiați academicienii Mircea Martin, Georgeta Filitti și Ioan Bolovan, precum și alți oameni de cultură (scriitori, cineaști sau ilustratori de carte), evidențiați în 2025. Revista “Regal Literar” îl are ca Director de Onoare pe Ioan-Aurel Pop, președintele Academiei Române ■ CEI CARE BATJOCORESC MORȚII. Nu există spectacol mai grotesc decît al celor care batjocoresc morții. Istoria ne spune că unii dăntuiau pe marginea ghilotinei, alții scuipau în groapă. Astăzi nu ne mai stropim cu sânge. În schimb, s-au înmulțit “curașoșii”, “justițiarii” sau “moralisții”, care apar imediat ce nu mai există pericol (ridicolul nu se pune) și își dau cu părerea. Am văzut-o luna trecută, cînd a murit Ion Iliescu. Printre chicotitori - Theodor Paleologu. Printre vitriolanți - Andrei Caramitru. Printre judecători

- Teodor Baconschi. Printre absenți - Iohannis și Dan. Traian Băsescu, adversar declarat al lui Iliescu, s-a comportat cu infinit mai multă decență. ■ CAPTURAREA ICR. O delegație de “reprezentanți ai culturii românești”, după cum scrie Mircea Cărtărescu pe Facebook, s-a întîlnit cu ministrul de externe Oana Țoiu (USR), pentru a bloca o posibilă trecere a Institutului Cultural Român în subordinea Ministerului de Externe. Vorbitorii, “nume foarte importante și grele”, au declarat că “diplomația culturală e cu totul altceva decît cea politică” și au evocat cu nostalgie “perioada de glorie” a Institutului, sub conducerea lui H.-R. Patapievici. Oana Țoiu a dat de înțeles că “există o fereastră de oportunitate pentru reformarea ICR”, adică ar putea fi iar capturat de prietenii lui Patapievici, dar să vedem ce zice și Nicușor. ■ PENTRU BINELE PATRIEI. “Un public de dreapta, care se dădea foarte european și sensibil la anticorupție, n-are nicio zvăcnire în fața unui Anastasiu. Se pare că oamenii frumoși și liberi iubesc zecile de mii de antreprenori-eroi ai României, care și-au sacrificat roțile de rezervă ale mașinilor de lux

dându-le șpagă la ANAF, pentru binele patriei” - Costi Rogozanu ■ MAI BINE TE ÎMPRIETENEAI CU DRACULA! Franciza de spionaj “007”, importată de Amazon din Marea Britanie, va fi scutită de taxe vamale. “James Bond nu are de ce se teme. Sean Connery mi-a fost prieten”, a declarat Trump. ■ SCANDALUL BLUGILOR. O campanie de marketing a firmei “American Eagle” a declanșat, recent, numeroase critici în mediile “woke”. Firma își promovează blugii folosind imaginea unei actrițe blonde și cu ochi albaștri, sub sloganul “Sydney Sweeney Has Great Jeans”. Progresiștii vîd în asta o conspirație eugenică, mai ales că “jeans” sună ca “genes”. În plus, Sydney mai e și heterosexuale. Rezultatul protestelor? Acțiunile “American Eagle” au crescut cu 23%, iar actrița a căpătat o celebritate nesperată. ■ INCREDIBIL! Un panou la intrarea în Teatrul Scala din Milano interzice accesul spectatorilor “în maiouri, pantaloni și șlapi”. S-a dus naiba și proverbiala eleganță italiană!

CROITORAȘUL CEL VITEAZ